

Univerzita Karlova
Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

**Římskokatolická církev a ekumenické hnutí od konce II.
světové války do konce pontifikátu Jana Pavla II.**

**The Roman catholic church and the ecumenical movement since
the end of world war II. until the end of the pontificate of John
Paul II.**

Vedoucí práce:
ThDr. Veverková Kamila Th.D.

Autor práce:
Bc. Peter Liba

Anotácia:

Diplomová práca Rímskokatolícka cirkev a ekumenické hnutie od konca druhej svetovej vojny po koniec pontifikátu Jána Pavla II. pojednáva o Rímskokatolíckej cirkvi a ekumenickom hnutí po druhej svetovej vojne. Obsahom práce je definícia pojmu ekumenické hnutie a popis jeho vývoja. Práca popisuje jednotlivé pontifikáty a ich vplyv na ekumenizmus. Súčasťou tretej kapitoly je analýza Druhého vatikánskeho koncilu z pohľadu ekumenického zblíženia sa Rímskokatolíckej cirkvi s inými kresťanskými cirkvami. Jej cieľom je poukázať na význam ekumenizmu.

Annotation

The thesis Roman Catholic Church and the ecumenical movement since the end of II. World War II until the end of the pontificate of John Paul II. discusses the efforts that were made in Roman Catholic Church toward the ecumenical movement after World War II. The content of this thesis describes different pontificates, characteristics of popes and their impact on ecumenism. It also gives the definition of the ecumenical movement and its development. In the third chapter, this thesis analyzes II. Vatican Council and its ecumenical approachment with the terms of the Roman Catholic Church with other Christian churches.

Kľúčové slová:

Pápež, pontifikát, ekumenizmus, ekumenické hnutie, Rímskokatolícka cirkev, Druhý vatikánsky koncil, Encyklika Ut unum sint,

Keywords:

Pope, pontificate, ecumenism, ecumenical movement, the Roman Catholic Church, The second vatican council, Encyclic Ut unum sint,

Prehlásenie

Prehlasujem, že som predkladanú prácu vypracoval samostatne s použitím odbornej literatúry, ktorá je uvedená v závere diplomovej práce. Súčasne dávám svoj súhlas k tomu, aby bola táto diplomová práca umiestnená v Ústrednej knižnici UK a používaná k študijným účelom.

V Prahe, dňa 24. 6. 2012

Bc. Peter Liba

Pod'akovanie

Touto cestou vyslovujem pod'akovanie Pánu Bohu, ktorý ma sprevádzal počas celého procesu písania a dával mi múdrosť, zároveň moja vďaka patrí aj mojej konzultantke ThDr. Kamile Veverkovej Th.D. za odborné vedenie a usmernenie pri spracovaní mojej diplomovej práce.

ZOZNAM SKRATIEK

1) Skratky dokumentov Druhého vatikánskeho koncilu

LG	vieroučná konštitúcia <i>Lumen gentium</i> o Cirkvi
PB	apoštolská konštitúcia <i>Pastor bonus</i> rímskej kúrii
OE	dekrét <i>Orientalium Ecclesiarum</i> o katolíckych východných cirkvách
UR	dekrét <i>Unitatis redintegratio</i> o ekumenizme
AG	dekrét <i>Ad gentes</i> o misijnej činnosti Cirkvi
DH	deklarácia <i>Dignitatis humanae</i> o náboženskej slobode
NE	deklarácia <i>Nostra aetate</i> o postoji Cirkvi k nekresťanským náboženstvám

2) Skratky cirkevných dokumentov

PIT	encyklika Jána XXIII. <i>Pacem in teris</i>
NMI	apoštolský list Jána Pavla II. <i>Novo millennio ineunte</i>
SA	encyklika Jána Pavla II. <i>Slavorum apostoli</i>
RM	encyklika Jána Pavla II. <i>Redemptoris missio</i>
UUS	encyklika Jána Pavla II. <i>O ekumenickom úsilí</i>

3) Skratky časopisov a iné

atď.	a tak ďalej
CN	cirkevné nakladateľstvo
DirE	Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme
DVK	Druhý vatikánsky koncil
ED	Ekumenické direktórium
Ef	List Efezanom
Flp	List Filipänom
gr.	grécky
Iz	Kniha proroka Izaiáša
Jn	Evanjelium podľa Jána

Jer	Kniha proroka Jeremiáša
kán.	kánon
KKC	Katechizmus Katolíckej cirkvi
CIC	Kódex kánonického práva
1 Kor	prvý list Korint'anom
2 Kor	Druhý list Korint'anom
Lk	Evanjelium podľa Lukáša
Mk	Evanjelium podľa Marka
Mt	Evanjelium podľa Matúša
porov.	porovnaj
1 Pt	Prvý Petrov list
resp.	respektíve
Rim	List Rimanom
Sk	Kniha Skutky apoštolov
Sof	Kniha proroka Sofoniáša
SSV	Spolok sv. Vojtecha
SÚCM	Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda v Ríme
t. j.	to jest
<i>tzv.</i>	<i>takzvaný</i>
<i>zv.</i>	<i>zväzok</i>
<i>WCC</i>	<i>Svetová rada cirkví</i>

OBSAH

0 ÚVOD.....	09
1. HISTORICKÝ VÝVOJ EKUMENICKÉHO HNUTIA.....	10
1.1 Pojem ekumenizmus a ekumenické hnutie.....	10
1.2 Zrod ekumenického hnutia.....	11
1.3 Svetová rada cirkví.....	13
1.3.1 Ciele a úlohy Svetovej rady cirkví.....	14
1.4 Sekretariát pre jednotu kresťanov.....	15
2. ANALÝZA STAVU RÍMSKOKATOLÍCKEJ CIRKVI PO DRUHEJ SVETOVEJ VOJNE	18
2.1 Pius XII. a jeho apoštolát (1939 – 1958).....	18
2.1.2 Atlantický pápež.....	23
2.1.3 Encykliky.....	23
2.2 Ján XXIII. a jeho apoštolát (1958 – 1963).....	25
2.2.1 Bulharsko.....	28
2.2.2 Grécko a Turecko.....	28
2.2.3 Paríž.....	29
2.2.4 Konkláve.....	30
2.2.5 Dobrý pápež.....	31
2.2.6 Pápež pokoja a mieru.....	32
2.2.7 Encykliky.....	33
2.2.7.1 Pacem in Terris.....	35
2.3 Pavol VI. a jeho apoštolát (1963 – 1978)	37
2.3.1 Pavol VI a ekumenizmus.....	38
2.3.2 Encykliky.....	39
2.3.2.1 Ecclesian Suam.....	39
2.3.2.2 Populorum progressi.....	40
2.4 Ján Pavol I. a jeho apoštolát (1978 – 1978).....	41
2.5 Ján Pavol II. a jeho apoštolát (1978 – 2005).....	42
2.5.1 Po stopách apoštola národov.....	46
2.5.2 Karol Wojtyła na druhom vatikánskom koncile.....	48
2.5.3 Encykliky a apoštolské listy.....	48
3. DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL A EKUMENIZMUS V KONCILOVÝCH DOKUMENTOCH.....	50

3.1	Koncily a ekumenizmus.....	50
3.2	Vyhlásenie koncilu.....	51
3.3	Predpríprava koncilu.....	52
3.4	Druhý vatikánsky koncil.....	53
3.5	Ekumenické očakávania.....	56
3.6	Dokumenty o ekumenizme vydané počas II. Vatikánskeho koncilu	57
3.6.1	Dekrét o ekumenizme Unitatis redintegratio.....	58
3.6.1.1	Katolícke zásady ekumenizmu.....	59
3.6.1.2	Uskutočňovanie Ekumenizmu v praxi.....	61
3.6.1.3	Cirkevné spoločenstvá oddelené od rímskeho apoštolského stolca.....	62
3.6.1.4	Záver dokumentu Unitatis redintegratio.....	64
3.6.2	Dignitis humanae.....	64
3.6.2.1	Dignitates humanae v priebehu koncilu.....	65
3.6.2.2	Dignitates humanae a jeho vplyv na ekumenizmus.....	67
3.7	Dokumenty o ekumenizme vydané po Druhom vatikánskom koncile.....	71
3.7.1	Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme.....	71
3.7.2	Ut unum sint.....	73
3.8	Pápežské rady.....	77
4.	ZÁVER.....	80
5.	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY.....	83

0 ÚVOD

Ekumenické hnutie predstavuje úsilie o spoluprácu a zblížovanie kresťanských cirkví vo svete. Je to úsilie, ktoré chce prekonať rozdiely a hľadať to, čo kresťanské cirkvi spája, nie rozdeľuje. Ekumenické hnutie dozaista odpovedá na jasné biblické výzvy k jednote kresťanov a azda najzreteľnejšia výzva je vyjadrená v modlitbe Pána Ježiša v 17. kapitole Jánovho evanjelia. Dnes môžeme sledovať prejavy snáh o jednotu kresťanov, kedy sa na ekumenickej pôde organizujú rôzne stretnutia a koncerty mladých ľudí vzývajúcich meno Pána Ježiša. Jednota kresťanov má v dnešnej dobe veľký význam, a to najmä pre dôveryhodnosť ich svedectva.

Hlavným cieľom predkladanej diplomovej práce je popísať Rímskokatolícku cirkev a ekumenické hnutie v období od Druhej svetovej vojny po pontifikát Jána Pavla II. Diplomová práca má teoretický charakter. Metóda práce, ktorú používam je teoretická analýza stavu Rímskokatolíckej cirkvi a jej vzťahu k ekumenickému hnutiu v danom období, vypracovanú na základe preštudovanej literatúry týkajúcej sa danej problematiky.

Tému ekumenického úsilia Rímskokatolíckej cirkvi považujem za veľmi zaujímavú, a to je aj dôvod, prečo som si ju vybral.

Táto práca si nerobí nárok na úplnosť pojednania vzťahov Rímskokatolíckej cirkvi a ekumény so všetkými náboženstvami. Neumožňuje to obmedzený obsah a ani množstvo materiálu, preto sa v práci zameriam na otázku vzťahov Rímskokatolíckej cirkvi a iných kresťanských cirkví, či spoločností.

Diplomová práca pozostáva z troch kapitol. V prvej kapitole sa venujem základnému vymedzeniu pojmov ekumenizmus a ekumenické hnutie. Krátko popisujem zrod ekumenickému hnutia a predstavujem inštitúcie pôsobiace v oblasti ekumenizmu, t.j. Svetová rada cirkví, jej ciele a úlohy a Sekretariát pre jednotu kresťanov. Súčasťou druhej kapitoly je analýza jednotlivých pontifikátov pápežov, predstaviteľov Rímskokatolíckej cirkvi v období od Druhej svetovej vojny až po pontifikát Jána Pavla II. Rozoberám ich činnosti, resp. nečinnosti v oblasti ekumény. Obsahom tretej kapitoly je popis prípravy a priebehu Druhého vatikánskeho koncilu, ako aj dokumentov týkajúcich sa otázky ekumenizmu, ktoré boli napísané počas koncilu a po jeho ukončení.

1. HISTORICKÝ VÝVOJ EKUMENICKÉHO HNUTIA

1.1 Pojem ekumenizmus a ekumenické hnutie

Význam slova ekumenizmus či ekuména pochádza z gréckeho slova *oikos* – obydlie, či *oikoumene* označujúce „spoločný dom“. V doslovnom preklade to znamená „obývaný, alebo „celý známy“ svet.

Malý teologický lexikón definuje pojem ekumenizmu ako úsilie o zjednotenie všetkých kresťanov, a to tak jednotlivcov, ako aj pospolitosti. Jeho dušou je vnútorné obrátenie, tzv. ekumenizmus duchovný. Ďalej uvádza: „*Katolícki veriaci modlitbou, slovom a činmi majú účasť na ekumenizme. Treba uvážiť, čo je nutné v samej cirkvi zreformovať, napraviť, vhodne prispôsobiť. Aj tu je zásada: v nevyhnutnostiach jednota, v nie nutných liturgických, disciplinárnych veciach, ba aj v teologickom spracovaní zjavenia sloboda, vo všetkom láska.*“¹

V slovníku cudzích slov nájdeme definíciu ekumény ako združenia príslušníkov rôznych cirkví usilujúcich sa o prekonanie rozdielov vo viere.²

Ekumenická rada cirkví na Slovensku charakterizuje ekuménu ako hnutie, ktoré sa usiluje o spoluprácu a zblížovanie kresťanských cirkví vo svete, pričom svoje korene má predovšetkým v spolupráci misijných organizácií a tiež cirkví pri vyjadrovaní ich spoločnej zodpovednosti za dianie vo svete. Jedným z dôležitých cieľov ekumenického hnutia je popri spolupráci aj úsilie hľadania jednoty cirkví, za ktorým si nemožno predstavať úsilie smerujúce k organizačnému zjednoteniu rôznych vierovyznaní tak ako ich dnes poznáme. Ide skôr o objavovanie a zdôrazňovanie existujúcej miery jednoty kresťanov, ktorá tu už je aj napriek rozdielom.³

Podľa Pavla Drába je ekumenizmus hnutie, ktoré nabáda jednotlivcov, skupiny a cirkvi k jednote. Ak sa púšťajú do rozhovoru a spolupráce čo len dvaja ľudia na zemi, začína sa medzi nimi tzv. ekumenický dialóg.⁴ Cieľom ekumenického hnutia je

¹ Kol. autorov. *Malý teologický lexikón*. Bratislava: Cirkevné nakladateľstvo, 1989. s. 133-134.

² Slovník cudzích slov (online) URL: <<http://slovníkcudzích slov.eu/slovo/ekum%C3%A9na>> [cit. 2012-06-20].

³ Ekumenická rada cirkví na Slovensku. *Ekumena* URL: <http://www.ekumena.sk/Hlavna_stranka/ekumena.htm> [cit. 2012-06-20].

⁴ DRÁB, P. *Ekumenizmus na Slovensku*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1998. s. 20.

znovunastolenie jednoty medzi kresťanmi. „*Samotné hnutie je Božou milosťou, ktorú Otec daroval ako odpoveď na Ježišovu modlitbu a na prosebné modlitby Cirkvi, inšpirované Duchom Svätým.*“⁵

Z týchto definícií môžeme teda vnímať isté prelínanie pojmov ekumenizmus a ekumenické hnutie. V oboch prípadoch ide o akési úsilie o zjednotenie či spoluprácu kresťanov, resp. prekonanie rozdielov medzi nimi. Ekumenické hnutie odpovedá na biblické výzvy k jednote kresťanov. Sám Pán Ježiš nám zanechal odkaz vyjadrujúci o ňom svoju vôľu ohľadne jednoty jeho cirkvi. Táto biblická výzva k jednote kresťanov je azda najzreteľnejšie vyjadrená v jeho modlitbe, ktorá je zaznamenaná v evanjeliu podľa Jána v 17. Kapitole 21. Verši: „*aby všetci boli jedno, ako ty, Otče vo mne a ja v tebe, aby aj oni boli v nás, aby svet uveril, že si ma ty poslal.*“ Na inom mieste Božie slovo hovorí o jednote tela Kristovho. V prvej knihe Korintským 12. kapitole 12. verši apoštol Pavol píše: *Tak totiž ako je jedno telo a má mnoho údov a všetky údy tela, hoci je ich mnoho tvoria jedno telo, tak aj Kristus.*“ V 13. Verši Pavol ďalej pokračuje: „*Ved' my všetci sme boli pokrstení jedným Duchom v jedno telo, či Židia, alebo Gréci, či otroci alebo slobodní, a všetci sme boli napojení jedným Duchom*“ a tak „*Vy ste Kristovo telo a jednotlivo ste údy*“ (27. verš).

Tak ako údy v našom tele sú od seba závislé a navzájom sa potrebujú, tak aj každá cirkev, či spoločenstvo v Kristovom tele má niečo užitočné a potrebné, preto si myslím, že by sme mali hľadať cestu jeden k druhému a snažiť sa spolupracovať, pretože kresťania sú závislí jeden od druhého, každý z nich očakáva a prijíma pomoc od ostatných.

1.2 Zrod ekumenického hnutia

Pod pojmom ekumenický sa v latinskej cirkvi po veľkej východnej schizme v roku 1054 rozumel všeobecný, alebo univerzálny (aj dnes anglické slovo catholic znamená všeobecný). Vplyvom pietizmu v 18. storočí nadobudol výraz iný význam, kedy gróf Ľudovít Zinzendorf *ekumenickou* označil *celosvetovú kresťanskú cirkev* a založil

⁵ Pápežská rada pre napomáhanie jednoty kresťanov.: *Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme*. Trnava: Spolok Svätého Vojtecha, 1994. čl. 22. (Ďalej len DirE).

kresťanské spoločenstvo hernhuttov. Išlo o nadcirkevné hnutie, ktoré hlásalo a praktizovalo spojenie s Kristom cez vnútorný život. Tejto snahe o jednotu kresťanov začali hovoriť *ekumenizmus*.⁶ Hernuhutské spoločenstvo dalo impulz na vznik niektorých nových ekumenických organizácií, ktorými boli:

- Evanjelická aliancia (r. 1846)
- Svetová reformovaná aliancia (r. 1875)
- Svetová konferencia metodistov (r. 1881)
- Lambethská konferencia (r. 1888)⁷

Ľudovít Zinzendorf nebol v protestantskom prostredí jediný usilujúci sa o jednotu kresťanov. Za začiatok ekumenizmu sa považuje aj práca Švédskeho evanjelického biskupa Nathana Söderbloma, ktorý venoval celý svoj život snahe o zblíženie kresťanskej cirkvi a hnutie, ktoré inicioval dostalo názov *ekumenizmus*.⁸

Je teda isté, že ekumenizmus ako hnutie za obnovu jednoty kresťanov sa nezrodilo v katolíckej cirkvi. Napriek tomu, že i v katolíckej cirkvi prichádzalo k snahám o jednotu, interpretácie zjednotenia boli najmä do Druhého vatikánskeho koncilu rôzne. Napríklad pápež Pius XI. v encyklike *Mortalium animos* v roku 1928 kritizoval ekumenické vzťahy ako „vyjednávania o Bohom zjavenej pravde“ a účasť katolíckej cirkvi v ekumenickom hnutí podmienil návratom ostatných cirkví k prameňom viery a tradícii. Ekumenické hnutie označil ako „zlo, ktorého sa majú katolíci varovať.“ Podľa Miščíka⁹ išlo o tzv. *ekuménu návratu*.

Krok v oblasti ekumény ešte pred ním urobil pápež Lev XIII., ktorý nariadil Oktávu modlitieb za jednotu kresťanov pred sviatkom Turíc (1895). Vo svojej encyklike *Provida matris* predstavuje plán pre zblíženie s nekatolíckmi skrze pápežskú komisiu. V inej encyklike *Satis cognitum* z roku 1896 vyjadruje tradičnú náuku o jednote a zavrhuje teóriu o troch vetvách jednej pravej cirkvi Kristovej, tj. anglikánsku, rímskokatolícku a pravoslávnu. Aj pápež Pius X. v *Pascendi Dominici gregis* (1907) hovorí o modernizme, liberalizme a povzbudzuje k ekumenizmu.

⁶ DRÁB, P. *Ekumenizmus na Slovensku*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1998. s. 29.

⁷ TOMEK, P. *Ekumenický rozmer cirkvi*. Banská Bystrica – Badín : Vrícko, 1998. s. 25.

⁸ Tamtiež, s. 5.

⁹ Tamtiež, s. 5.

Zvláštnu pozornosť si zaslúži druhá polovica 20. storočia, ktorá priniesla veľké postavy a osobnosti ekumenického dialógu v pápežoch Jánovi XXIII., Pavlovi VI., Jánovi Pavlovi II., o ktorých pojednáva druhá kapitola diplomovej práce.

1.3 Svetová rada cirkví

Vo svete reformácie pôsobi inštitúcia s názvom Svetová rada cirkví, ktorá sa stará o rozvoj ekumenického hnutia v súčasnom svete.

V roku 1917 prejavil prvé úsilie o zorganizovanie Konferencie kresťanských cirkví arcibiskup Natan Söderblom s cieľom garantovať pokoj na tejto zemi. O tri roky neskôr v roku 1920 pravoslávna cirkev v Konštantínopole výraznejšie iniciovala nasmerovanie na jednotu cirkví po svete. Táto iniciatíva vyvíjala tlak na všetky kresťanské cirkvi a chcela, aby sa pridali k založeniu *Koinonia ten Ekklesian* – prostriedku spolupráce a vzájomného zblíženia cirkví. Kvôli obavám ohrozenia ich nezávislosti sa jej úsilie nestretlo s veľkým porozumením. Napriek tomu je potrebné konštatovať, že táto myšlienka jednoty žila ďalej a dozrievala najmä v hnutiach *Život a čin* a *Viera a poriadok*.¹⁰ Stále viac kresťanov nadobúdalo v tom čase presvedčenie o potrebe spojenia činností hnutí *Život a čin* a *Vieru a poriadok*. Na prípravu zjednotenia bol v roku 1933 vytvorený Komitét na čele s dr. W. A. Brownom, no po začatí druhej svetovej vojny boli prípravné práce pozastavené, avšak cieľ zostal vytýčený: založiť Svetovú radu cirkví. K založeniu Svetovej rady cirkví došlo až po vojne v roku 1948, kedy jej prvé zhromaždenie bolo uskutočnené v dňoch od 22. augusta do 5. septembra v Amsterdame. Založili ju predstavitelia 150 cirkví a kresťanských vyznaní sveta.¹¹

V dnešnej dobe je Svetová rada cirkví (v angl. WCC) ekumenickým spoločenstvom s ústredím sídliacim v Ženeve vo Švajčiarsku. Súčasťou Svetovej rady cirkví je 348 protestantských, pravoslávnych a anglikánskych cirkví, ktoré reprezentujú viac ako 560 miliónov kresťanov vo viac ako 110 krajinách celého sveta. Rada zahŕňa väčšinu svetových pravoslávnych cirkví, Starokatolícku, Cirkvi historických cirkevných tradícií, ako sú Anglikánska cirkev, Baptisti, Luteráni, Metodisti a reformovaní, mnoho

¹⁰ DRÁB, P. *Ekumenizmus na Slovensku*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1998. s. 33.

¹¹ DRÁB, P. *Ekumenizmus na Slovensku*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1998. s. 33.

menších zjednotených Cirkvi. Rímsko-katolícka cirkev nie je členom WCC, ale má s ňou formálny pracovný vzťah. Evanjelikálne a letničné cirkvi po celom svete začínajú prehlbovať vzťahy zo Svetovou radou, ale tieto cirkvi zatiaľ nie sú členmi WCC.

Svetová rada cirkví je najširšie a najobsiahlejšie moderné ekumenické hnutie, ktoré sa usiluje o viditeľnú jednotu cirkví. Inými slovami, Svetová rada cirkví chce byť „*bratským združením cirkví, ktoré uznávajú Ježiša Krista za Boha a Spasiteľa*“. Vzťahy a spoločné aktivity v tomto globálnom spoločenstve cirkví sú výrazom spoločnej viery v Ježiša Krista, a preto sa spoločenstvo snaží spoločne naplňať poslanie, ktoré sú cirkvi povolané dovrieť, t.j. oslavovať Boha Otca i Syna i Ducha Svätého. Svetová rada cirkví nemá autoritu nad kresťanskými cirkvami a cirkevnými spoločenstvami, ktoré do nej patria, ale je chápaná ako miesto a nástroj stretnutia.¹² Všetci členovia v spoločenstve Svetovej rady cirkví sledujú víziu ekumenizmu, hľadajú spoločnú viditeľnú jednotu v jednej viere a v jednom eucharistickom spoločenstve, vyjadrených v náboženských obradov a v bežnom živote v Kristovi. WCC sa snaží priblížiť k tejto jednote ako Ježiš modlil za jeho nasledovníkov, „aby svet uveril“ (Jn 17,21).¹³

Najvyšším zákonodarným orgánom WCC je valné zhromaždenie, ktoré sa stretáva približne každých 7 rokov. Jeho úlohou je zhodnotiť programy spoločenstva a určiť hlavné priority a základné smerovanie Rady pre nasledujúce obdobie. Zhromaždenie tiež volí prezidentov Rady a vymenúva členov Ústredného výboru, ktorý je hlavným riadiacim a rozhodujúcim orgánom spoločenstva v období medzi valnými zhromaždeniami.¹⁴

1.3.1 Ciele a úlohy Svetovej rady cirkví

Cieľom Svetovej rady cirkví je napomáhať jednote kresťanov vo viere. Prostredníctvom svedectva a služby sa tiež usiluje zvyšovať úroveň spravodlivosti a mieru vo svete.¹⁵ WCC ďalej rozvíja úsilie dvoch hlavných hnutí, z ktorých ona sama vznikla:

¹² MACÁK, D. *Mesto tolerancie a ekumenický dialóg*. Prešov: Pepress, 2009. s. 50.

¹³ Porov. World Council of Churches. *Who are we?* URL: <<http://www.oikoumene.org/en/who-are-we.html>> [cit. 2012-6-16].

¹⁴ Porov. URL: <<http://www.evanjelic.sk/node/206>> [cit. 2012-6-16].

¹⁵ Porov. URL: <<http://www.evanjelic.sk/node/206>> [cit. 2012-6-16].

- Život a čin (sa snažilo rozvíjať témy: Cirkev a výchova človeka po stránke sociálnej, mravnej, politickej a hospodárskej).
- Viera a poriadok (sústredovalo sa na preberanie obsahu viery, pravdy o Cirkvi a o jej poslaní a stará sa o vzrast ekumenického vedomia a angažovania v oblasti budovania jednoty cirkví, ktoré sú členmi Rady.¹⁶

Dnes WCC zameriava svoju činnosť v šiestich programových oblastiach.

- WCC a ekumenické hnutie v 21. storočí
- Jednota, poslanie, evanjelizácia a duchovnosť
- Verejný Svedok: riešenie moci, potvrdzujúci mier
- Spravodlivosť, diakonia a zodpovednosť za stvorenie
- Vzdelávanie a ekumenická formácia
- Medzi náboženský dialóg a spolupráca¹⁷

Napriek tomu, že WCC je demonštrovaním jednoty cirkví, treba pripomenúť, že táto jednota zatiaľ nie úplná. Deklarácia hlavného dokumentu, ktorá bola prijatá na zasadaní v Toronte v roku 1950, hovorí, že WCC nie je akousi „super-cirkvou“, nie je ani všeobecnou a svätou cirkvou, o ktorej hovoria vyznania viery. Deklarácia vylučuje akýkoľvek postoj nadriadenosti voči členským cirkvám. Cieľom Svetovej rady cirkví ke len pomáhať pri budovaní vzájomných vzťahov medzi cirkvami. V roku 1969 navštívil sídlo Svetovej rady cirkví v Ženeve pápež Pavol VI. a v roku 1984 Ján Pavol II., čo bolo jasným signálom zlepšenia vzťahov po druhom vatikánskom koncile.

1.4 Sekretariát pre jednotu kresťanov

V katolíckom prostredí boli zaznamenané snahy o budovanie jednoty medzi kresťanmi. Jednou takouto snahou bolo úsilie nemeckých katolíkov založiť komisiu pre jednotu kresťanov. Preto sa začiatkom roku 1960 obrátili na kardinála Bea so žiadosťou

¹⁶ DRÁB, P. *Kresťania v dialógu. Príspevok k budovaniu sveta porozumenia*. Košice : Vydavateľstvo a tlač: Tlačiareň Kušnir, 2008. s. 44.

¹⁷ Porov. World Council of Churches: *An introduction the World Council of Churches*. URL: < http://www.oikoumene.org/fileadmin/files/wcc-main/2010pdfs/WCCintro_ENG.pdf > [cit. 2012-06-10]. s. 3.

o založenie takejto komisie a prosbou, aby túto žiadosť postúpil pápežovi. Kardinál Bea predložil túto žiadosť Svätému otcovi, ktorého osobný sekretár mu na veľké prekvapenie do štyridsatich ôsmich hodín zatelefonoval. Pápež Ján XXIII. s návrhom súhlasil a chcel sa s kardinálom stretnúť. Podľa Skalického to vyzerá tak, že okamžitá reakcia pápeža, len potvrdzuje, že Ján XXII. bol tejto myšlienke naklonený už dávno a len hľadal konkrétny spôsob, akým by snem mohol prispieť k zjednoteniu kresťanov.¹⁸

Dňa 5. júna 1960 v predvečer sviatku letníc, vydal pápež Ján XXIII. motu proprio.¹⁹ *Superno Dei nutu*. Týmto listom, okrem desiatich prípravných komisií pre Druhý vatikánsky koncil, založil nakoniec nie komisiu pre jednotu kresťanov, ale rovno „Sekretariát pre jednotu kresťanov“ a povolal do jeho čela jezuitu Augustina Bea, ktorý bol známy práve svojím horlením za jednotu. V motu proprio píše o zmysle sekretariátu: „Aby sme jasne dokázali svoju lásku a náklonnosť k tým, ktorí si hovoria kresťania, ale sú oddelení od Apoštolskej stolice, aby aj oni mohli sledovať prácu Rady a ľahšie nájsť spôsob, ako dosiahnuť jednotu, za ktorú sa Ježiš Kristus modlil k nebeskému otcovi. Zakladáme tento zvláštny úrad, alebo sekretariát, ktorý bude organizovaný tak ako bolo povedané o komisiách a bude mu predsedáť kardinál, ktorého sami zvolíme.“²⁰ Protokolárne stál sekretariát pod úrovňou kongregácie, ale pápež prozreteľne vybavil sekretariát dodatočnými kompetenciami a neviazal ho k žiadnemu inému úradu, ktorý by obmedzoval jeho prácu.²¹

Úlohou Sekretariátu pre jednotu kresťanov bolo prevziať zodpovednosť za ekumenický zámer na koncile a udržiavať osobný a vecný kontakt s nekatolíckymi cirkvami. To sa mimoriadne vydarilo aj vďaka Augustinovi Beovi, ktorý ukázal svoje neobyčajné schopnosti a láskavé srdce. Sekretariát dostal úlohu pripraviť koncilový

¹⁸ SKALICKÝ, K. *Ekumenizmus na druhom Vatikánskom koncile*. Kostelní vydří: Karmelitánske nakladatelství . 1997. s. 36.

¹⁹ Motu proprio označuje pápežský dokument zákonodarného charakteru, ktorý pápež vydáva „z vlastného popudu“. Nepriháda teda na jeho písací stôl rutinou cestou ako predloha zákona, či predpisu, čo samozrejme nevyučuje cudziu spoluprácu. PESCH, O. H.: *Druhý vatikánsky koncil 1962-1965. Příprava – průběh – odkaz*. Praha : Vyšehrad, 1996. s. 372.

²⁰ JÁN XXIII., *Superno Dei nutu*. 1960.

URL: <http://www.vatican.va/holy_father/john_xxiii/apost_letters/documents/hf_j-xxiii_apl_19600605_superno-dei_lt.html> [cit. 2012-04-18].

²¹ Porov. PESCH, O. H. *Druhý vatikánsky koncil 1962-1965. Příprava – průběh – odkaz*. Praha : Vyšehrad, 1996. s. 73.

dokument o ekumenizme. O dekrété *Unitatis redintegratio* sa bude pojednávať v tretej kapitole. Kresťania mimo katolíckej cirkvi pozitívne ocenili založenie tohto sekretariátu.

Sekretariát prispel k zlepšeniu vzťahov medzi Rímskokatolíckou cirkvou a kresťanskými cirkvami, judaizmom a aj nekresťanskými náboženstvami. Môžeme povedať, že vzťahy medzi Svetovou radou cirkví a Katolíckou cirkvou sa nadviazali najmä od zriadenia Sekretariátu pre jednotu kresťanov. WCC poslala na Druhý vatikánsky snem svojich pozorovateľov. V roku 1965 bola ustanovená Spoločná pracovná skupina, čím sa začala prehlbovať spolupráca Svetovej rady cirkví a katolíckej cirkvi.²²

²² DRÁB, P. *Ekumenizmus na Slovensku*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1998. s. 35.

2. ANALÝZA STAVU RÍMSKOKATOLÍCKEJ CIRKVI PO DRUHEJ SVETOVEJ VOJNE

Už z názvu tejto kapitoly vyplýva, že pri analýze stavu Rímskokatolíckej cirkvi v období po 2. svetovej vojne až po koniec pontifikátu Jána Pavla II. bude nasledujúci text zameraný na Rím a rímskeho biskupa, hlavu katolíckej cirkvi. Ak chceme nájsť odpoveď na otázku čo urobila Katolícka cirkev v oblasti ekumenického dialógu, v prvom rade sa musíme opýtať, čo urobili na tejto oblasti pápeži. Analyzovať RK cirkev nie je možné bez popisu a charakteristiky jednotlivých pápežov v uvedenom období. Osobnosť a charakter daného pápeža dávala raz celému pontifikátu, preto sa v najbližších stránkach tejto diplomovej práce pozrieme na pontifikáty týchto piatich pápežov: Pius XII., Ján XXIII., Pavol VI., Ján Pavol I., Ján Pavol II.

2.1 Pius XII. a jeho apoštolát (1939 – 1958)

Pápež Pius XII., vlastným menom Eugenio Maria Giuseppe Giovanni Pacelli sa narodil 2. marca 1876 v rodine dekana pápežských advokátov. Jeho otec pôsobil ako advokát, takisto i jeho brat Francesco. Starý otec Marcantonio Pacelli bol známy tým, že založil oficiálny vatikánsky denník *L'Osservatore Romano*.

Autor O. Walter popisuje v biografii Pia XII. príbeh z detstva, keď ako malý chlapec slúžil Eugenio kňazovi Donovi Vincenzovi Cirillovi pri svätej omši, celá jeho bytosť stála v údive. So svojou čistou detskou dušou, vnímal tradičné dôležité zvyky, nadčasové hodnoty, dôležitosť latinského jazyka a svätostné akty. Bol tak vnorený do týchto vecí, že sám pre seba začal doma robiť omše. Na malom stolčeku si postavil oltár, so sviečkami, a kytíčkami, ktoré starostlivo položil pod svätý obraz. Od matky si požičiaval strieborný riad, a našiel si kúsok látky z hodvábu, ktorý si preložil cez plecica ako štólu. Koľko detí Talianska, a koľko detí na celom svete sa hrá na svätú omšu? Už vtedy bol tým, čím chcel byť aj neskôr, kňazom.²³

²³ WALTER, O. *Pius XII. Leben und personlichkeit*. Olten: Verlag Otto Walter A.-G., 1939, s. 22.

Po absolvovaní Lýcea Visconti v Ríme, nastúpil Eugenio na Colégio Caspranica, na štúdium za kňaza. V rokoch 1894 – 1899 študoval filozofiu na Gregoriánskej univerzite a súčasne externe teológiu v San Apolinare, kde získal doktorát z teológie a obojého práva.²⁴ Päť rokov po vysvätení za kňaza začal pracovať v Kongregácii pre výnimočné záležitosti cirkvi, kde sa v roku 1911 stal praktikantom. Pacelliho bezprostredným vedúcim sa, po zvolení Benedikta XV. na pápežský stolec, stal štátny sekretár kardinál Gaspari. V období rokov 1909 – 1914 Eugenio prednášal na pápežskej akadémii pre diplomatov a čiastočne sa angažoval aj v rôznych pastoračných prácach.

V roku 1917 bol vo veku 41 rokov vymenovaný za apoštolského nuncia. Pápež Benedikt XV. mu udelil biskupské svätenia v pamätný deň zjavení Panny Márie vo Fatime v Portugalsku, kde vyvíjal intenzívnu diplomatickú činnosť a uzavrel konkordáty²⁵ s Bavorskom (1924) a Pruskom (1929). Tieto roky sa výrazne podieľali na hlbokoj náklonnosti monsignora Pacelliho k Nemecku.²⁶ Pacelli obdivoval zmysel Nemcov pre zodpovednosť, systematickosť, morálku a organizačné schopnosti nemeckého ľudu a práve v Mníchove sa spoločne so svojou slabosťou pre Nemecko zrodila i jeho averzia k marxizmu. V Mníchove zažil Eugenio Pacelli jednu neprijemnú skúsenosť, ktorú pripomína Franco Molinari vo svojej publikácii: „*Zbesilá svorka červených vojakov mu pri spánku hlavy držala revolver.*“ Pacelli sa nakoniec zachránil, ale táto udalosť v ňom zanechala nezmazateľnú stopu.²⁷

Po vymenovaní za kardinála (1929) ho vo februári 1930 pápež Pius XI. vymenoval do vedenia štátneho sekretariátu, ktoré prevzal po Gasparim, ktorý odišiel do výslužby. Počas pontifikátu pápeža Pia XI. bol najznámejším kardinálom v katolíckom svete. Ako pápežský legát, Eugenio Pacelli podnikal časté cesty (napríklad v Argentíne, Lurdoch, Paríži, Budapešti či Spojených štátoch), čím získal skúsenosti, ktoré mu neskôr uľahčili jeho zvolenie na stolec Svätého Petra.

²⁴ Cirkevné aj štátne právo.

²⁵ Konkordát je dohoda medzi vládou a Vatikánom o postavení katolíckej cirkvi v danej krajine. In : Slovník cudzích slov (online)
URL:<<http://slovnickuczichslov.eu/index.php?page=find&word=konkord%C3%A1t>>
[cit. 2012-04-20].

²⁶ RENDINA, C. *Příběhy Papežu, Dejiny a tajemství*. Praha: Volvox Globator, 2005. s. 647.

²⁷ MOLINARI, F. *I peccati di papa Giovanni*. Torino: Marietti, 1979. s. 258.

Kardinál Eugenio Pacelli bol zvolený za pápeža dňa 1. marca 1939 na konkláve, ktoré prebehlo podľa stanovených poriadkov a tradícií. Od iných konkláve sa líšilo tým, že zasadanie trvalo neobyčajne krátku dobu 20 hodín. Takmer všetci kardináli odovzdali svoj hlas kardinálovi Pacellimu v druhom kole a keď sa ho po zvolení opýtali, aké meno ako pápež chce prijať, Eugenio Pacelli odpovedal: „*Pius XII.! Lebo celý môj duchovný život a celá moja životná dráha prebiehala za pápežov tohto mena, zvlášť však z vďačnosti k Piu XI., ktorý mi vždy preukazoval svoju lásku.*“²⁸

Pontifikát Pia XII., nazývaného aj *Pastor angelicus*²⁹ spadal do obdobia rokov druhej svetovej vojny. Konanie, resp. nekonanie spomínaného pápeža sa môže zdať rozporuplné. Väčšina katolíckych autorov v ňom vidí bojovníka za mier a opisuje ho ako anjelské pápeža, zatiaľ čo iní autori, či už protestantskí, alebo historici poukazujú na to, že nikdy verejne neodsúdil zverstvá nacizmu, ale komunizmus ako taký áno (napríklad vyhlásenie dňa 28. júla 1950, že kto vstúpi do komunistickej strany, bude exkomunikovaný).

S jeho pontifikátom sa spája diskutabilný problém „mlčania“ pápeža na tému vyhladzovania židovského a rómskeho obyvateľstva. Podľa autora Bleta pápež zvažoval možnosť verejných vyhlásení a nebral na ľahkú váhu svoje rozhodnutie mlčať. V jednom z viacerých listoch nemeckým biskupom z 20. februára 1941 napísal: „*Tam, kde by pápež chcel nahlas kričať, je bohužiaľ, často nútený zaujať vyčkávací postoj a zachovať mlčanie.*“³⁰

Narastajúce ohrozenie svetového mieru spôsobilo, že Pius XII. počas prvého verejného vystúpenia dňa 3. Marca, deň po svojom zvolení, v posolstve celému svetu, ktoré vysielať rozhlas, vyzýval všetky národy k mieru. Načrtnol program záchrany mieru, ktorý neskôr zdôraznil vo veľkonočnej homílii (9. Apríla 1939). Vychádzajúc z Kristových slov „Pokoj vám“, pápež sformuloval päť podmienok dosiahnutia svetového mieru.

²⁸ WALTER, O. *Pius XII Život a osobnosť*. Brno: Nakladatelství edice Akord, 1947. s. 221.

²⁹ Prekl. Anjelský pápež.

³⁰ BLET, P. *Pius XII. a druhá svetová vojna podľa vatikánskych archívov*. Bratislava: Kalligram, 2002. s. 270

Jazyk protestov Sv. Otca bol ale veľmi hmlistý a nejednoznačný, ťažko pochopiť a súdiť. 12. marca bol korunovaný v chráme svätého Petra a tri dni neskôr 15. marca Nemecké vojska vstúpili do Prahy, čo spôsobilo radikálnu zmenu v politike Anglicka a vyhlásenie premiéra Chamberlaina (17. Marca), že ďalšie rokovania s Hitlerom sú odteraz nemožné. Ale pápež Pius XII. poslal 1. apríla fašistickému generálovi Frankovi telegram so svojim požehnaním.

7. Apríla, na Veľký piatok, bombardovalo italské letectvo Tiranu a Italské vojská obsadili Albánsko. Na bielu sobotu Pius XII. v prejave vo veľmi obecných termínoch vyzýval národy k mieru. Svet z jeho úst nepočul jediné slovo o tomto krvavom Veľkom piatku. 16. Apríla 1939 zabudol na Guernicu a tisíce mŕtvol a zaslal Španielsku blahoprajný odkaz.³¹ „Svätý otec“ nepovedal ani jediné slovo výčitky na adresu katov, ktorí masovo popravovali stúpcov republiky, medzi nimi boli i mnohí baskickí katolíci a kňazi. A nadto ešte dekoroval Franka jedným z najvyšších vatikánskych rádov.³² Tu už nešlo o mlčanie, ale o pritákanie.³³

Prvým veľvyslancom, ktorého pápež Pius XII. prijal na audienciu po svojom zvolení bol Nemecký veľvyslanec vo Vatikáne Bergen. Počas audiencie pápež Bergenovi zdôrazňuje, že je prvý veľvyslanec, ktorého príma. Osobne poveruje Bergena, aby vodcovi a ríšskemu kancelárovi vyjadril jeho najhlbšie poďakovanie za ich blahopriatie k zvoleniu, ktoré dostal nový pápež od vodcu a ríšskeho kancelára. Spojuje s tým svoje najúprimnejšie prianie pre blaho nemeckého ľudu, ktorý miluje a ktorý si stále viac cení, lebo ho poznal počas svojej dlhoročnej činnosti v Mníchove a v Berlíne. V súvislosti s tým vyjadril pápež svoje vrele prianie po mieru medzi cirkvou a štátom. Toto všetko mu už hovoril ako štátny tajomník, ale teraz mu to chce výslovne potvrdiť ako pápež. Pápež

³¹ „S veľkou radosťou sa obraciame na vás, najdrahší synovia katolíckeho Španielska, aby sme vám otcovsky blahopriali k požehnanému mieru a víťazstvu, ktorým vás Hospodin ráčil korunovať. V bezmedznej milosti prečistej panny a apoštola Jakuba, ochrancov Španielska i ostatných veľkých španielskych svätcov, posielame vám, našim drahým synom katolíckeho Španielska, hlavne vášho štátu a jeho vláde, horlivým biskupom a obetavému duchovenstvu, i všetkým veriacim svoje apoštolské požehnanie.“ In : GRIGULEVIČ, I. R. *Papežství 20. Století*. Praha: Svoboda, 1981. s 189-190.

³² GRIGULEVIČ, I. R. *Papežství 20. Století*. Praha: Svoboda, 1981. s. 190.

³³ RENDINA, C. *Příběhy papežů. Dějiny a tajemství. Životopisy 265 římských papežů*. Volvox Globator, 2005. s. 648.

tím dáva jasne na vedomie, že Hitlerom nastolený politický systém fašizmus sa mu zdá rovnako prijateľný ako všetky ostatné.³⁴

6. marca sa Pius XII. obracia na Hitlera s dopisom³⁵, ako poznamenáva jeden z oficiálnych historikov Pia XII., Msgre Giovanetti tento dopis sa úplne líši od ostatných oficiálnych dopisov, ktoré v tejto dobe Vatikán odoslal a to tak svojich rozsahom, tak i pocitmi, ktoré tlmočí. Dopis Hitlerovi a rovnako tak i prvý rozhovor pápeža Pia XII. s veľvyslancom Bergenom ukazujú, aký druh vzťahov chcel nový pápež nadviazať s nemeckou ríšou.³⁶

Pre objektivnosť je potrebné uviesť, že pápež Pius XII. pomáhal aj židom, odsúdeným hitlerovským režimom na úplné vyhladenie. Odhady uvádzajú, že 5 miliónov židov bolo zavraždených v Európe okupovanej Nemeckom a milión genocídu prežilo. V roku 1939 zásluhou pápeža Brazília vydala tritisíc víz pre katolíkov z Nemecka, ktorí neboli árijcami a mnohým utečencom z Belgicka, Holandska, Švajčiarska a Anglicka. V rokoch 1939 – 1940 Svätý stolec účinne intervenoval v prospech vyše dvoch tisícov Židov. V roku 1942 sa začali masové deportácie židov z jednotlivých okupovaných štátov Európy. V rokoch 1941 – 1942 sa davy deportovaných zväčšili o 2,2 milióna Židov z okupovaného východného Poľska, z pobaltských štátov a Sovietskeho zväzu. Za pomoc kruto vyvražďovaným Židom v Poľsku hrozil trest smrti. V roku 1941 Apoštolský stolec internoval u talianskej vlády v prospech židov v Talianskom okupovanej časti Dalmácie a Chorvátska.

³⁴ FRIEDLÄNDER, S. *Pius XII. a třetí říše*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1967. s. 21.

³⁵ „*Keď sme boli riadne vykonanou voľbou kolégia kardinálov zvolení na pápežský stolec, považujeme za svoju oficiálnu povinnosť zoznámiť Vás ako hlavu štátu s Naším zvolením. Súčasne hneď na začiatku Naše ho pontifikátu prajeme si Vás uistiť, že chceme zostať spojení putami hlbokého a vrúcneho priateľstva s nemeckým ľudom zvereným Vašou starostlivosťou. Radi spomíname na tie dlhé roky, ktoré sme prežili v Nemecku vo funkcii apoštolského nuncia a kde sme sa zasadzovali vrele o to, aby sme nastolili harmonické vzťahy medzi cirkvou a štátom, v duchu vzájomnej dohody a aktívnej spolupráce. A i potom sme sa v záujme obidvoch strán snažili vhodným spôsobom rozvíjať vytvorené dielo. Tím viacej si prajeme pokračovať v tomto diele dnes, keď zodpovednosť nášho pastierskeho poslania zvyšuje Naše možnosti i Naše prianie. Súčasne vyslovujeme nádej, že Naše veľké prianie pre blaho nemeckého ľudu a jeho postup vpred vo všetkých smeroch sa s Božou pomocou vyplní“.* Bergenov telegram do Berlína z 5.3.1939, DGFP, D IV, s. 598; In: FRIEDLÄNDER, S. *Pius XII. a třetí říše*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1967. s.22

³⁶ FRIEDLÄNDER, S. *Pius XII. a třetí říše*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1967. s. 23.

Pápež Pius XII. bol po svojej smrti vyhlásený predstaviteľmi Izraelského národa za „spravodlivého Nežida“³⁷. Toto vyznamenanie dostal za záchranu židov, keď dovolil, aby sa mohli ukrývať vo Vatikánskych chrámoch, kláštoroch.

Chick však spochybňuje dobré úmysly Pia XII, pri záchrane židov, keď vo svojej knihe *Smokescreens*³⁸ hovorí, že keď pápež videl, že Hitler prehráva vojnu s Ruskom, rýchle preskočil na druhú stranu barikády a dovolil utečencom a medzi nimi aj židom, aby sa skrývali vo Vatikáne. Podľa Chicka mal byť pápež Pius XII postavený pred súd v Norimbergu a za svoje činy mal byť odsúdený na smrť³⁹.

2.1.2 Atlantický pápež

Počas antikomunizmus a podporu kurzu studenej vojny, ktorý v tom čase zastávali vládne kruhy USA, bol Pius XII. nazvaný „atlantickým pápežom“. Neznamenalo to však, že by bol iba bábkou Washingtonu. Na jednej strane Pius XII. vítal antikomunistickú orientáciu vlády USA, na druhej strane sa však obával vplyvu amerického protestantizmu. Americký protestantizmus v tej dobe disponoval obrovskými finančnými zdrojmi a ohrozoval podľa pápeža postavenie Vatikánu a to nie len tak tradičných katolíckych oblastiach, ako je Latinská Amerika, ale v celej rade západnej Európy. Pápež Pius XII. považoval katolíckych cirkevných hodnostárov USA za potencionálnych modernistov, ktorý sú ochotný sa riadiť integristickými zásadami a ustupovať protestantom.⁴⁰ Takže aj tu vidíme, že v čase pontifikátu pápeža Pia XII. nenastalo žiadne zblíženie katolíckej cirkvi a ekumenického hnutia. Pápež Pius XII. bol viac politik ako zástupca cirkvi na tejto zemi.

2.1.3 Encykliky⁴¹

Pápež Pius XII. realizoval širokú doktrínálnu činnosť, a to najmä encyklikami, apoštolskými listami, adhortáciami a početnými príhovormi, dokonca ešte ako štátny

³⁷ WIKIPÉDIA. *Pius XII.* URL: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Pius_XII> [cit. 2012-2-10].

³⁸ *Prekl.. dýmové clony.*

³⁹ Chick, J. *Smokescreens*, China, California: Chick Publications, 1983. s. 45.

⁴⁰ GRIGULEVIČ I. R. *Papežství 20. Století.* Praha: Svoboda, 1981. s. 206-207.

⁴¹ Encyklika (gr. en- vnútri, dovnútra; kyklos - okruh, kolo, dokola) je zvyčajný názov pápežských okružných listov adresovaných biskupom a ordinárom a cez nich Katolíckej cirkvi na celom svete. Od pápeža Jána XXIII. aj kňazom, veriacim a všetkým ľuďom dobrej vôle. In: Kol. autorov. *Malý teologický lexikón.* s. 135.

sekretár významne pomáhal pápežovi Piovi XI. pri tvorbe encykliky *Mit brennender Sorge*. Za devätnásť rokov svojho pôsobenia na pápežskom stolci vydal spolu štyridsať encyklík. Ich obsahom je objasňovanie základov katolíckej doktríny ako reakcia na aktuálne dianie. K najvýznamnejším encyklikám počas jeho pôsobenia patria najmä tieto: Encyklika *Summi pontificatus* (1939) hovorí o humánnej podstate mieru, morálnych a mierových princípoch v medzinárodných vzťahoch. Podmienky obsahovali taktiež morálne postuláty mierového spolunažívania národov, porazených aj víťazov, na základoch kresťanskej demokracie a vzájomných vzťahov medzi Katolíckou cirkvou a svetskou mocou. Vyhlásil, že budúci mier a poriadok sveta nemôže byť založený na násilí, ale na prirodzenom práve a Božom zjavení. V encyklike *Mistici corporis* (1943) rozšíril pápež Pius XII. náuku o katolíckej cirkvi ako o Mystickom Tele Krista. Encyklika *Divino afflante* (1943) je venovaná Svätému písmu a zaoberá sa problémom jeho literárneho zmyslu, čo otvára široké možnosti pre štúdium Svätého písma.

V apoštolskej konštitúcii *Sacramentum odrinis* (1947) opísal podstatu kňazského svätenia po vyzvaní Ducha Svätého a vkladaní rúk.

V roku 1946 v encyklike *Deiparae Virginis*, adresovanej biskupom celého sveta, vyhlásil a v bule *Munificentissimus Deus* (1950) proklamoval dogmu o Nanebovzatí Panny Márie „expleto curriculum vitae“. V ďalšej jeho encyklike *Fulgens corona* (1953) vyhlásil Mariánsky rok k príležitosti stého výročia vyhlásenia dogmy o Nepoškvrnenom počatí Panny Márie.

Veľký doktrinálny význam na tému „známych falošných názorov, ktoré hrozia podvrátením základov katolíckej náuky mala encyklika *Humani generis* (1950). Snažil sa v nej vyložiť vzťah cirkvi a vedy. Encyklika bola akousi výstrahou pred akceptáciou evolucionizmu, existencializmu a historicizmu. Upozorňovala teológov na relativizmus, biblistov na sväté knihy a filozofov, aby nenadradovali rozum nad vôľu. Autor I. R. Grigulevič píše, že *Humani generis* nie je pokusom zmieriť náboženstvo s vedou, ale skôr naopak len ďalším výpadom cirkvi proti vede.⁴²

Viacero encyklík pápež venoval situácii katolíckej cirkvi, ktorá bola pod nadvládou komunizmu, prenasledovaným, násilne rušeným cirkvám únie „za železnou oponou“ a problémom svetového mieru. V encyklike *Ad Sinarum gentem* (1954) pápež

⁴² GRIGULEVIČ, I. R. *Papežství 20. Století*. Praha: Svoboda, 1981. s. 212.

zdôraznil univerzálnosť katolíckej cirkvi a odmietol čínsku národnú cirkev vytvorenú totalitným komunistickým režimom. K tejto téme sa pápež ešte raz vrátil v encyklike *Ad Apostolorum a Meminisee iuvat* (1958).

Dve pápežské encykliky sa zaoberali katolíckymi misiami. V encyklike *Evangelii praecones* (1951) podporil rozvoj katolíckych misií a v encyklike *Fidei donum* (1957) sa zaoberal vážnym problémom afrických misií v období dekolonizácie Afriky. Jednu z encyklík adresoval poľskému národu (*Incliti athletae* – 16. Mája 1957) pri príležitosti 300. výročia mučeníckej smrti svätého Andreja Bobolu.

Dôležitým impulzom v obnove a prehĺbení náboženského života v cirkvi boli početné kanonizácie. Pápež Pius XII. kanonizoval 34 svätých z troch kontinentov a pokračoval tiež v kuriálnej reforme katolíckej cirkvi, s ktorou začal už pápež Lev XIII. Reformný charakter mala napríklad encyklika *Mediator Dei* (1947), ktorá bola výpoveďou na tému súčasných liturgických hnutí. Zdôrazňovala činnú účasť veriacich v liturgii vonkajšou manifestáciou v odpovediach, piesňach a obetnej procesii. Apoštolskou konštitúciou *Christus Dominus* (1953) pápež zaviedol na obdobie vojny večerné sv. omše pre veriacich a zároveň zmieril eucharistický pôst. Najväčšou zmenou bola reforma *Triduum Sacrum*, preloženie slávenia liturgie z tieto dni na večerné hodiny (1951) a zavedenie nového prekladu žalmov do breviára (1945).

Pápež Pius XII. nevydal žiadny oficiálny dokument, ktorý by odsudzoval vyhladzovanie židov, cigánov a čiastočne aj Poliakov Treťou ríšou. Počas jeho pontifikátu nedošlo k zblíženiu Rímskokatolíckej cirkvi s inými cirkvami, alebo kresťanskými spoločenstvami.

2.2 Ján XXIII. a jeho apoštolát (1958 - 1963)

Pápež Ján XXIII., vlastným menom Angelo Giuseppe Roncalli sa narodil v meste Sotto il Monte v provincii Bergamo v severnom Taliansku. Vyrastal v početnej a chudobnej roľníckej rodine. Súčasťou Angelovho života boli tri veci, ktoré ho výrazne ovplyvnili, t.j. hlboká zbožnosť jeho matky, láska k čítaniu kníh a vplyv miestnych farároch na jeho rodinu. V biografii Jána XXIII. bolo podľa J. Hraničku už v prvých

školských rokov zrejme, že Angelo si zvolí za svoje životné povolanie kňazstvo.⁴³ Jeho detstvu sa spolu s rodičmi a farármi zvlášť venoval strýko Saverio, jeho krstný kmotor. Okrem dobrých mravov ho viedol taktiež k zbožnej úcte ku krvi Kristovej. Ako sa ukázalo tento vplyv na mladého Angela bol naozaj veľký, neskôr už ako pápež vydá apoštolský list o úcte k Ježišovej svätej krvi.⁴⁴

Po nadobudnutom základnom vzdelaní, bol Angelo prijatý do cirkevného gymnázia v Celane. Jeho prijatie bolo v skutočnosti ukázkou pozornosti cirkvi venovanej nadanému chlapcovi, pretože u neho postrehla isté vlohy. Angelo bol prijatý priamo do tretieho ročníka, v ktorom boli žiaci starší o tri až štyri roky. V roku 1893 ako dvanásťročný úspešne zložil prímáciu skúšku do seminára v Bergame, kde od roku 1895 študoval aj teológiu. Aj v tom mu pomohol jeho strýko, ktorý mu dal podnet k štúdiu tohto seminára. Angelo mu za jeho zásluhy vo svojich 80 rokoch k svojim autobiografickým poznámkam pripojil ešte dotatok: „*Môj strýko Xaverio vychovával, spolu s mojimi rodičmi, môj pokorný život.*“⁴⁵

Po prijatí kňazského rúcha a tonzúri v júni 1895 si začína mladý Angelo písať svoj vlastný duchovný denník „*Il Giornale del'Anima*“⁴⁶ a vstupuje do konviktu. V roku 1897 napísal prvú samostatnú prácu s názvom *O svätej čistote*. V Bergamskom seminári sa náboženská viera mladého Angela Roncalliho viac prehĺbila, odkrývali sa mu tu postupne všetky oblasti činnosti cirkvi. Po tom, ako Taliansko vstúpilo do vojny, musel Angelo narukovať v máji 1915. Pridelili ho do vojenskej nemocnice v Bergame, kde pracoval nielen ako zdravotník, ale aj ako vojenský duchovný. Roncalli si vzal k srdcu mierové posolstvo Benedikta XV. a založil „vojenský dom“, ktorý sa zaoberal vyhl'adávaním správ o nezvestných.⁴⁷

V apríli 1903 ho v bazilike San Giovanni kardinál Respighi vysvätil za subdiakona, v decembri 1903 za diakona, a v júli 1904 Roncalli dosiahol titul doktora teológie na Gregoriáne a bol vysvätený za kňaza. O rok neskôr si ho biskup v Bergame, monsignor Radini Tedeschi, vybral za svojho sekretára, tak sa Roncalli vrátil do rodného

⁴³ HRANIČKA, J. Portréty Jan XXIII. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1966. s. 13.

⁴⁴ BÜHLMANN, W. *Jan XXIII. Zápas za budúcnosť cirkve*, Praha: Vyšehrad, 1997. s. 10.

⁴⁵ BÜHLMANN, W. *Jan XXIII. Zápas za budúcnosť cirkve*, Praha: Vyšehrad, 1997. s. 10.

⁴⁶ ZÁRECKÝ, Š. a Kolektív autorov. *Jeho meno bolo Ján*. Životopis, dielo a mierová encyklika Pacen in terris Jána XXIII. Trnava: Spolok sv. Vojtecha. 1983. s.8.

⁴⁷ RENDINA, C. *Príbehy Papežu, Dejiny a tajemství*. Praha: Volvox Globator, 2005. s. 655.

kraja. V službách monsignora zotrval desať rokov a precestoval s ním najrôznejšie európske krajiny, kde ho nechával ľubovoľne kázať, či prednášať v seminári. Monsignor Tedeschi bol naplnený a uchvátený duchom sociálnej encykliky Leva XIII. *Rerum novarum*. Patril k najschopnejším a najinteligentnejším osobnostiam sociálne angažovaného katolicizmu, preto sa mladému sekretárovi Rocallimu stal vzorom otvoreného a odvážneho duchovného pastiera a podnietil ho k bdelému sledovaniu situácie pracujúcich v modernej spoločnosti s jej neúprosnou orientáciou na zisk.⁴⁸ Aj vďaka vplyvu tejto encykliky Leva XIII. biskup Tedeschi v roku 1909 podporil svojim podpisom štrajkujúcich robotníkov. V Ríme niekto nepriamo naznačil, že niektoré jeho postoje zaváňajú modernizmom.⁴⁹ Od roku 1906 pôsobil Roncalli ako profesor fundamentalistiky, cirkevných dejín, apologetiky v bergamskom seminári.

Po exercíciách prijal Angelo Giuseppe Roncalli na sviatok sv. Jozefa biskupskú vysviacku z rúk kardinála Giovanniho Tacchiho, tajomníka Posvätej kongregácie pre východnú cirkev v kostole zasvätenému sv. Karlu Boromejskému, San Carlo al Corso. Za biskupské heslo si Roncalli zvolil slová: „*Oboedientia et pax!*“⁵⁰. Tieto slová sú mojou históriou a mojím životom.

Pontifikát Jána XXIII. bol okrem pontifikátu Jána Pavla I. najkratším spomedzi analyzovaných pápežov. Trval len štyri roky, šesť mesiacov a tridsať dní. Napriek jeho dĺžke, bol jeho pontifikát neuveriteľne bohatý, reálny a ovplyvňujúci nielen cirkev, ale aj celý svet. Pápež Ján XXIII., ktorý obrátil celému svetu nielen svoju milú tvár, ale vstupom z vatikánskeho územia do sveta so „srdcom na dlani“, svojou bytosťou a svojim počínaním dosiahol, že obdobie jeho pontifikátu dostalo priliehavý názov, tzv. *Janovská epocha*. Táto epocha otvorila cestu naširoko do Vatikánu k Apoštolskému Stolcu, priniesla úctu a dôveru: „*Otvorili sa brány, oblaky, komnaty a v nich dobrotivé srdce s otvoreným náručím pre všetkých.*“⁵¹

⁴⁸ BÜHLMANN, W. *Jan XXIII. Zápas za budúcnosť cirkve*, Vyšehrad, 1997. s.23.

⁴⁹ RENDINA, C. *Príbehy Papežu Dejiny a tajemství*. s. 655.

⁵⁰ „*Poslušnosť a pokoj*“

⁵¹ ZÁRECKÝ, Š. a Kolektív autorov. *Jeho meno bolo Ján. Životopis, dielo a mierová encyklika Pacem in terris Jána XXIII.* Trnava: Spolok sv. Vojtecha. 1983, s.4.

2.2.1 Bulharsko

Dôležitou časťou života Angela Roncalliho bola diplomatická služba na Balkáne. Po vymenovaní za apoštolského delegáta v roku 1925, strávil v Bulharsku spolu devätnásť rokov. Išlo o výnimočnú udalosť, pretože bolo to po takmer tisíc rokoch, čo prvýkrát Rím nadviazal priame styky s touto zemou. V tom čase bolo v Bulharsku pravoslávnych veriacich osemdesiatpäť percent z celkového počtu obyvateľstva a 50 000 katolíkov. Angelo Roncalli počas desaťročného pobytu v Bulharsku neúnavne konal apoštolské cesty a navštevoval katolíkov, roztrúsených po celej krajine. Jeho pastoračná starostlivosť nebola len o katolíkov, ale snažil sa nájsť puto medzi katolíkmi a príslušníkmi ortodoxnej cirkvi, pretože v hĺbke svojej duše veril, že sa jedného dňa nakoniec nábožensky zjednotia. Možno povedať, že aj vďaka jeho postojom sa mu podarilo svoju úlohu splniť aj keď to podľa svojho denníka Roncalli nemal ľahké.⁵² Svojou láskou ku všetkým ľuďom si v Bulharsku získal veľa priateľov a to nielen len medzi katolíkmi, ale aj medzi pravoslávnyimi. Diplomatické vzťahy boli jeho významným dielom a podarilo sa mu tiež nadviazať kontakty vzájomnej úcty s pravoslávnyim metropolitom Štefanom.⁵³

2.2.2 Turecko a Grécko

Počas druhej svetovej vojny stál od roku 1935 Angelo Rocalli na poste apoštolského delegáta v Turecku a Grécku. Tieto krajiny tiež nemali najbližšie k Vatikánu, keďže jedna bola moslimská a druhá ortodoxná. V Turecku žili v tom čase katolíci latinského, byzantského, kopského, arménskeho a sýrskeho obradu.

Apoštolský delegát Roncalli uplatňoval miernosť a múdrosť pri vykonávaní náročnej pastoračnej činnosti. Podľa C. Rendinu si nakoniec svojim taktným, nestaraným

⁵² „Biskupom som už dvadsať mesiacov. Ako som dobre predvídal, môj úrad mi prináša mnoho trápení. Ale podivná to vec trápenia mi nezapríčiňujú Bulhari, pre ktorých pracujem, ale centrálné orgány cirkevnej administrácie. To je určitý druh umŕtvovania a ponižovania, ktoré som neočakával a ktoré mi zapríčiňujú veľa bolesti. Krátka skúsenosť niekoľkých mesiacov, čo som bol vysvätený za biskupa, mi potvrdzuje, že pre mňa v živote niet nič lepšieho ako niesť kríž, a to taký kríž, aký mi Pán položí na plecía a na srdce. Musím sa pokladať za muža kríža a milovať ten kríž, ktorý mi Boh dá a nemyslieť na nič iného. Všetko, čo nie je na česť Božiu, pre službu Cirkvi a dobro pre duše, je pre mňa vedľajšie a nemá nijakú dôležitosť....“ In : FILKORN, E. *Ján XXIII. pápež pokoja a lásky*. Ontario Canada: Slovenskí jezuiti, 1968. s. 44.

⁵³ RENDINA, C. *Příběhy Papežu*. Dejiny a tajemství. s. 656.

správaním získal sympatie tureckej vlády, tlače i obyvateľstva.⁵⁴ Obzvlášť prenikol do hĺbky tureckej mentality, keď si ho obľúbil dokonca aj sám premiér Atatürk, ktorého Roncalli presvedčil o rovnakej otcovskej láske ku kresťanom, tak i k moslimom. Roncalli zariadil, aby bolo evanjelium a listy apoštolov dostupné aj v tureckom jazyku.⁵⁵

Počas druhej svetovej vojny sa v Istanbule zaslúžil o záchranu stotisíce Grékov pred smrťou hladom, keď sprostredkoval dodávky amerického obilia do oblastí obsadených nemeckými a talianskymi vojskami. Podľa zdrojov informácií, zachránil aj tisíc Židov, keď im pomáhal vystavovať krstné listy, na základe ktorých mohli vycestovať z Maďarska a získať azyl v Palestíne.⁵⁶

V októbri roku 1960 Angela Roncalliho, už ako pápeža Jána XXIII., navštívila delegácia židovskej organizácie *United Jewish Appeal*.⁵⁷ Delegáti ďakovali pápežovi v mene celého židovstva za pomoc, ktorú katolícka cirkev poskytla židom počas druhej svetovej vojny. Delegáti osobitne poďakovali Jánovi XXIII. za jeho činnosť v Turecku, kde ako apoštolský delegát zachránil život mnohým židom. Svätý otec sa poďakoval židovským delegátom za návštevu a dodal: „*Všetci sme bratia, dievky jedného Otca*“⁵⁸.

2.2.3 Paríž

Koncom roku 1944 bol Angelo Roncalli vymenovaný za nuncia pôsobiaceho v Paríži. Post nuncia v Paríži sa pokladal za jeden z najdôležitejších, pretože parížsky nuncius spravidla získaval kardinálsku hodnosť, čo sa stalo aj nunciovi Angelovi. Kardinálsky klobúk tak prijal z rúk francúzskeho prezidenta Auriola v januári 1953.

V tej dobe však post nuncia prinášal vo Francúzku veľa starostí, keďže práve tam považovali pápeža Pia XII. za napomáhača Hitlera a Mussoliniho a verejná mienka sa neprikláňala k Vatikánu. Roncalli úlohou bolo zmeniť nepriateľský postoj k Vatikánu na priateľskejší, čo sa mu aj čiastočne podarilo.⁵⁹ Je potrebné pripomenúť, že Angelo

⁵⁴ ZÁRECKÝ, Š. a Kolektív autorov. *Jeho meno bolo Ján*. Životopis, dielo a mierová encyklika *Pacem in terris* Jána XXIII. Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1983. s. 1.

⁵⁵ RENDINA, C. *Příběhy Papežu, Dejiny a tajemství*. Praha: Volvox Globator, 2005. s. 656.

⁵⁶ URL: <<http://www.zosity-humanistov.sk/2002/11/dvojity-papez-jan-xxiii>> [cit. 2012-03-12].

⁵⁷ „United Jewish Appeal“ Je svetová židovská organizácia, ktorá zbiera hmotné prostriedky a rozdeľuje ich medzi obeťami rasového prenasledovania. In: <http://en.wikipedia.org/wiki/United_Jewish_Appeal> [cit. 2012-03-19].

⁵⁸ FILKORN, E. *Ján XXIII. pápež pokoja a lásky*. Ontario Canada: Slovenskí jezuiti, 1968. s.177.

⁵⁹ URL: <<http://www.panovnici.cz/jan-XXIII>> [cit. 2012-4-25].

Giuseppe Roncalli mal v srdci myšlienku zjednotenia kresťanov počas celého svojho života. Celá jeho snaha o zjednotenie vyvrcholila po tom ako sa dostal na stolec sv. Petra.

2.2.4 Konkláve

Po smrti pápeža Pia XII. v októbri 1958 sa na voľbe nového pápeža zúčastnilo 51 kardinálov. V niektorých klerikálnych kruhoch sa ozývali hlasy, ktoré požadovali, aby bol zvolený taký, ktorý bude pápež „náboženský“, nie „politický“. Pod pojmom „náboženský pápež“ sa rozumela taká hlava cirkvi, ktorá nebude vystupovať priamo a otvorene na obranu nejakého režimu, ale bude sa zaoberať predovšetkým cirkevnými otázkami a to teologickými, morálnymi a duchovnými⁶⁰. To, že vo Vatikánskych kruhoch naozaj bola veľká túžba po zmene kurzu a smerovania dokazuje ďalej aj slávnostný príhovor tesne pred zahájením konkláve, ktorý mal sekretár monsignor Bacci v chráme sv. Petra, dôrazne upozorňoval kardinálom: „*Nový pápež, musí byť majstrom, pastierom a zároveň otcom. Musí predovšetkým prijímať biskupov ako svojich spolupracovníkov pri riadení cirkvi, radiť im, naslúchať a dodávať odvahy. Jeho srdce musí byť plne lásky pre spoločenské triedy, ktoré nemajú ani obživu, ani príbytku, ktoré sú im potrebné. Pápež, ktorý prijme do svojho srdca, rovnako ako to činil Ježiš, chudých a tých, ktorí žijú v nedostatku a často v biede.*“⁶¹ Ako vidíme v kúrii sa mnohí prikláňali k názoru, že nový pápež by mal ísť iným smerom ako Pius XII. Naozaj konkláve nakoniec zvolilo pápeža, ktorý bol presným opakom Pia XII., pápeža, ktorý učinil pre cirkev a pre jednotu kresťanov veľmi veľa.

Sedemdesiatročný kardinál Angelo Giuseppe Roncalli dňa 28. Októbra 1958 v popoludňajších hodinách po zvolení za pápeža prijal meno Ján XXIII.⁶² Ako spomína Carlo Masima výber mena Ján XXIII., ktoré už naležalo jednému pápežovi napovedal, že

⁶⁰ GRIGULEVIČ, I. R. *Papežství 20. Století*. Praha: Svoboda, 1981. s. 226.

⁶¹ GRIGULEVIČ, I. R. *Papežství 20. Století*. Praha: Svoboda, 1981. s. 227.

⁶²Na otázku dekana kardinálskeho zboru, aké meno si volí, nový pápež sa najprv pomodlil a pred oltárom, potom vstal a s veľkým dojatím odpovedal: „*Ctihodný bratia! Budem sa volať Ján. Toto meno mi je zvlášť milé lebo je to meno môjho otca. Ján je tiež patrónom našej farnosti, v ktorej sme boli pokrstený. To je meno nespočetných katedrálnych chrámov, predovšetkým luteránskej baziliky, našej katedrály. Toto meno sa najčastejšie vyskytuje v dlhom rade rímskych biskupov, až 22 krát. Za týmto dlhým radom chceme ukryť svoju maličkosť. Toto meno je veľmi milé Cirkvi: jeden Ján bol predchodcom nášho Spasiteľa, svedkom svetla, pravdy a spravodlivosti, druhý bol učeníkom a evanjelistom, ktorého si celkom osobitne zamiloval náš Pán.*“ In: FILKORN, E. *Ján XXIII. pápež pokoja a lásky*. Ontario Canada: Slovenskí jezuiti, 1968. s.74.

pôjde „proti prúdu.“⁶³ Zástupy na námestí s veľkým nadšením a jasotom pozdravili nového Kristovho zástupcu na zemi. Utíchli až vtedy, keď nový pápež pevným hlasom, plným dojatia, udeľoval rímskemu ľudu a celému svetu svoje prvé apoštolské požehnanie.

Podľa autora J. N. D. Kellyho sa kvôli veku 77 rokov, Jána XXIII. považoval podľa mnohých za prechodného pápeža, no práve jeho pontifikát znamenal zásadný obrat v cirkevných dejinách.⁶⁴ Na slávnostnej korunovácii, ktorá sa odohrala 4. novembra, Ján XXIII. prehlásil, že chce byť predovšetkým dobrým pastierom, ktorý podľa vzoru Spasiteľa kráča pred svojimi ovečkami. Keď ich napadne vlk, neuteká, ale dá sa s ním do boja a je ochotný v záujme oviec aj na tie najťažšie podujatia a obeť.

2.2.5 Dobrý pápež

Hneď v prvom rozhlasovom a televíznom príhovore z dňa 29. októbra, kedy sa nový svätý otec Ján XXIII. po prvý raz prehovoril na vlnách rozhlasu a televízie ku kresťanom, je možné si všimnúť snahu o jednotu cirkvi.⁶⁵

Taktiež pri korunovačnej slávnosti sa nový pápež predstavil slovami Jozefa Egyptského: „*Ja som Jozef, Váš brat.*“, čím chcel akoko by povedať: „Nemajte žiadny strach, som niekto ako vy, jeden z vás, človek medzi ľuďmi, ktorí sú všetci zahrnutí do Božej priazne a lásky.“ Ján XXIII sa cítil zajedno s vinou a úbohosťou, ale taktiež s nádejou všetkých ľudí. Vo všetkých ľuďoch videl tváre priateľov, tváre bratov a sestier. Túto svoju obľúbenú myšlienku opakoval pri všetkých príležitostiach i pred protestantmi, Židmi a pred všetkými ľuďmi vôbec.⁶⁶

Nový pápež sa svojimi zvykmi a vzťahom k svojmu okoliu líšil od svojich predchodcov. Ján XXIII. vydal napríklad pokyn, aby sa v súvislosti s jeho osobou nepoužívali také kvetnaté výrazy, ako „hlbokoctené ústa“, „povznášajúce slová“,

⁶³ RENDINA, C. *Príběhy Papežu, Dejiny a tajemství*. Praha: Volvox Globator, 2005. s. 654.

⁶⁴ KELLY, J. N. D. *Pápeži dvoch tisícročí*. Bratislava : Roal, 1994. s. 260-261.

⁶⁵ „*S vrúcnou otcovskou láskou objímame nielen západnú, ale aj celú východnú cirkev. Blahoslkonne otvárame svoje srdce a svoje náručie aj tým, čo sa odtrhli od tejto Apoštolskej stolice, kde žije Peter vo svojich nástupcoch až do konca sveta... Želáme si vrúcne, aby sa navrátili do otcovského domu... aby prišli radi a ochotne. Neprídu do cudzieho domu, ale do svojho, ktorý voľakedy ozdobili ich predkovia vynikajúcou učenosťou a cnosťami*“ In: FILKORN E., *Ján XXIII. pápež pokoja a lásky*. Ontario Canada: Slovenský jezuiti, 1968. s.76.

⁶⁶ BÜHLMANN, W. *Jan XXIII. Zápas za budoucnost církve*, Vyšehrad, 1997. s.74.

„vznešené poučenie“, „najsvätejšie kroky“, ale aby sa písalo jednoducho a skromne: Pápež povedal, urobil, išiel, atď. Zároveň zrušil pokľaknutie pre ním a bozkávanie „rybárskeho prsteňa“, čo dovtedy bolo záväznou ceremóniou na oficiálnych audienciách kňazov a návštevníkov. V rozhovoroch nepoužíval o sebe majestatický plurál „My“, ale iba „Ja“. Nariadil, aby si ľudia nekľakali pred ním pri každom stretnutí, ale len pri prvom.

Nový pápež doplnil kardinálske kolégium. Počas prvých dvoch rokov svojho pontifikátu menoval 43 nových kardinálov, čím ich počet prvýkrát presiahol množstvo 70, stanovené v roku 1586. Do ich počtu prijal prvého Japonca, či čierneho Afričana. Predovšetkým sa staral o medzinárodne zloženie kardinálskeho zboru. Pápež Ján XXIII. bol skutočne dobrým pastierom. Svojou vľúdnosťou, dobrotou a láskou si získal srdcia nielen katolíkov, ale aj kresťanov oddelených od Ríma a milióny ľudí dobrej vôle po celom svete.

2.2.6 Pápež pokoja a mieru

Za všetkých názvov, ktoré svet dal Jánovi XXIII. sa pravdepodobne najznámejším a najpriliehavejším stal „*pápež pokoja*“. Ján XXIII. považoval boj za svetový mier za jednu so svojich najdôležitejších úloh na stolci sv. Petra. Svetový pokoj mu ležal na srdci, o čom svedčí aj to, že počas svojho pontifikátu nepremeškal ani jednu príležitosť, aby zdôrazňoval jeho potrebu a upozorňoval ľudí na podmienky, bez ktorých sa svetový pokoj nedá udržať. Za ústrednú tému svojich vianočných rozhlasových prejavov sa vždy volil pokoj.

Počas kubánskej krízy v októbri 1962, kedy bol svet na okraji atómovej vojny, sprostredkoval pápež rokovania medzi americkým prezidentom J. F. Kennedym a sovietskym vládcom Chruščovom. Úsilie a práca Jána XXIII. za svetový mier boli verejne uznané a odmenené Balzanovou cenou za mier⁶⁷ a tak sa dňa 1. marca 1963 v Zürichu stal prvým nositeľom Balzanovej ceny mieru.

⁶⁷ FILKORN, E. *Ján XXIII. pápež pokoja a lásky*. str. 118: Eugén Balzan, bývalý riaditeľ milánskeho denníka „Corriere dell Sera“, počas svojho exilu vo Švajčiarsku, založil základinu, z ktorej majú byť odmeňovaní vedeckí pracovníci 250,000 švajčiarskymi frankami a mužovia, zaslúžili o svetový mier, sumou milión frankov.

Dňa 25. januára 1959 vyhlásil Ján XXIII. pred zborom kardinálov, že zvolá synodu pre rímsku diecézu a Druhý vatikánsky koncil⁶⁸ pre všeobecnú cirkev. Podľa jeho vlastných slov má ekumenický koncil slúžiť nielen k povzneseniu kresťanského ľudu, ale súčasne aj má byť pozvaním pre oddelené spoločenstvá k hľadaniu jednoty.⁶⁹ Pápež Ján XXIII. videl v jednote kresťanov zmysel ľudských dejín. Jeho slovami, všetky prejavy ľudského života spejú k jednote a v nej nachádzajú svoj cieľ, a tým cieľom je Kristus, ktorému má slúžiť každý človek, každá spoločnosť, rodina, národ. Osobitným spôsobom svätá cirkev, ktorú on založil.⁷⁰ Podľa švajčiarskeho teológa Hansa Künga sa s Jánom XXIII. v cirkvi skončil stredovek.⁷¹

2.2.7 Encykliky

Pápež Ján XXIII. počas svojho pôsobenia v úrade pápeža vydal spolu osem encyklík. Vzhľadom na tému diplomovej práce sú obsahom tejto kapitoly len tie encykliky, ktoré tematicky súvisia so spomínanou témou.

Prvá encyklika Jána XXIII. sa nazýva *Ad Petri cathedram*. Bola zverejnená v roku 1959 na sviatok sv. Petra a Pavla a dotýka sa aj otázky zjednotenia. Pápež v nej informuje kresťanský svet o pracovnej náplni zodpovedného úradu Petrovho nástupcu. Hovorí o troch veľkých dobrách, t.j. pravda, jednota a pokoj, a o tom ako ich dosiahnuť a šíriť v duchu kresťanskej lásky, pretože tieto dobrá by mali všetci ľudia dobrej vôle v duchu kresťanskej lásky podporovať.

Encyklika má tri časti. Prvá časť hovorí o tom ako treba hľadať a poznať pravdu. Vysvetľuje, že príčinou a koreňom všetkých nemocí, ktoré šíria nákazu medzi jednotlivcami a národmi, je neznalosť pravdy, alebo jej úmyselné obchádzanie a prehliadnutie. Pretože Pán Boh dal ľuďom rozum, človek môže poznať pravdu prirodzeného poriadku. Ján XXIII. v prvej časti apeluje na všetkých, ktorí nejakým spôsobom majú účasť na vytváraní názorov a chovanie ľudí, zvlášť mládeže: Ich povinnosťou je šíriť len to, čo je správne a čo povzbudzuje k cnostiam.⁷²

⁶⁸ Viac 3. Kapitola.

⁶⁹ HRANIČKA, J. *Portréty Jan XXIII*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1966. s. 73.

⁷⁰ FILKORN E., Ján XXIII. pápež pokoja a lásky. str. 166.

⁷¹ URL: <<http://encyklopedia.sme.sk/c/3822050/pacem-in-terris-papeza-jana-xxiii>> [cit. 2012-03-19].

⁷² FILKORN, E. *Ján XXIII. pápež pokoja a lásky*. Ontario Canada: Slovenskí jezuiti, 1968. s. 169.

Druhá časť encykliky hovorí o jednote, svornosti a pokoji, o jednote medzi ľuďmi sa píše, že Boh nestvoril ľudí nato, aby si boli nepriateľmi, ale bratmi a sestrami, preto majú byť jednotlivé národy spoločenstvami bratov.

V tretej časti encykliky sa svätý otec venuje otázke jednoty katolíckej cirkvi. Jednotu cirkvi si prial Kristus a modlil sa za ňu v predvečer svojho utrpenia. Táto jednota viery, správy a bohoslužby sa dokonale uskutočňuje len v cirkvi.⁷³ Na záver hovorí: „*Preto všetkým našim bratom a synom, odlúčeným od toho to Petrovho stolca, opakujeme slová: „Ja som Jozef, váš brat“ (Gn 45,41).*“⁷⁴

V poradí druhá encyklika s názvom *Sacardotti nostri primordia*, bola publikovaná v auguste, kedy pri príležitosti stého výročia smrti farára svätého Jána Vianneya dal pápež potrebné smernice kňazom účinkujúcim v modernom svete Tretiu encykliku s názvom *Grata recordatio* venoval modlitbe svätého ruženca. V novembri 1959 vydal svoju štvrtú encykliku *Princeps pastorum*. V nej nadväzuje na apoštolský list pápeža Benedikta XV., ktorý povzbudzoval misionárov, aby venovali osobitnú starostlivosť výchove domorodých kňazov. Ján XXIII. osobitne sa obracia na všetkých veriacich k účasti na rozsiahlom misijnom diele.⁷⁵

Zvýšenú pozornosť venoval pápež sociálnej otázke. V máji roku 1961 bola vydaná veľká sociálna encyklika *Mater et Magistra*, ktorú napísal pri príležitosti 70. výročia encykliky pápeža Leva XIII. *Rerum novarum*. Ján XXIII. sa vo svojej encyklike zaoberá sociálnymi a spoločenskými otázkami našej doby.

V novembri 1961 zverejnil pápež Ján XXIII. šiestu encykliku *Aeterna Dei Sapientia* pri príležitosti 1500. výročia smrti pápeža svätého Leva I. veľkého (440 – 461). V prvej historickej časti pripomína Ján XXIII. najvýznamnejšie udalosti z jeho pontifikátu (ako napríklad všeobecné cirkevné snemy v Efeze a v Chalcedóne, záchrana Ríma pred v pádom Hunov). V druhej časti porovnáva dobu Leva Veľkého s našou, modernou dobou a vyzýva všetky národy, aby sa uberali cestou pravdy, lásky a pokoja.

⁷³ FILKORN, E. *Ján XXIII. pápež pokoja a lásky*. Ontario Canada: Slovenskí jezuiti, 1968. s. 170.

⁷⁴ SKALICKÝ, K. *Ekumenizmus na Druhém vatikánském koncilu*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1997, s. 31-32.

⁷⁵ FILKORN, E. *Ján XXIII. pápež pokoja a lásky*. Ontario Canada: Slovenskí jezuiti, 1968. s. 105.

2.2.7.1 *Pacem in Terris*

Najvýznamnejším dokumentom s najväčším prínosom pápeža Jána XXIII. k zachovaniu svetového mieru je jeho mierová encyklika začínajúca slovami „*Pacem in terris*.“⁷⁶, ktorá bola zverejnená dňa 11. apríla 1963, na Zelený štvrtok. Encyklika s názvom *Pokoj na zemi* vzbudila mimoriadne živý ohlas na celom svete a vyvolala určité znepokojenie a snahu hlavy rímskokatolíckej cirkvi o mier vo svete v západných krajinách.

Encyklika *Pacem in terris* prichádza do situácie, kedy svet čelí v 60. rokoch 20. storočia nevídaným problémom súvisiacich s rozširovaním komunizmu, vypuknutou karibskou krízou, či stavaním Berlínskeho múra ako symbol rozdelenia Európy, a vyzýva na mier a dialóg medzi katolíckymi a všetkými veriacimi i neveriacimi. Ide o pápežský dokument, ktorý bol po prvýkrát adresovaný „všetkým ľuďom dobrej vôle“, teda aj nekatolíkom a nekresťanom.⁷⁷

Pápež Ján XXIII. v enciklike hovorí, že mier na zemi je horúcou túžbou ľudí všetkých dôb, ale dá sa uskutočniť a upevniť, iba keď bude nastolený poriadok stanovený Bohom a keď tento poriadok budú mať všetci v úcte. Aj vedecký pokrok a technické vynálezy dokazujú predovšetkým nekonečnú veľkosť Boha, ktorý stvoril vesmír i samého človeka (porov. PIT 1). Články tri až sedem hovoria o ľudských právach, o tom, že každý človek má svoje práva aj povinnosti. Človek má právo na život, na telesnú integritu ako aj na prostriedky zabezpečujúce dôstojnú životnú úroveň, v ktorých ide najmä o výživu, odev, byt, odpočinok, lekárske ošetrovanie, právo na pomoc v prípade choroby, invalidity, staroby, nezamestnanosti. Človek má mať aj morálne aj kultúrne práva. Ide o prirodzené právo na príslušnú úctu a na dobré meno, právo na slobodné hľadanie pravdy, ako aj právo na slobodné vyjadrenie a šírenie svojho názoru. Právo byť spravodlivo informovaný o verejných udalostiach a právo na vzdelanie. V šiestom článku encykliky *Pacem in terris* hovorí, že medzi práva človeka patrí aj to, aby mohol uctievať Boha podľa svojho vlastného svedomia, ako aj súkromne i verejne vyznávať svoje náboženstvo (porov. PIT 3-6).

⁷⁶ „*Pokoj na zemi*“.

⁷⁷ JAN XXIII. *Pacem in terris*, Nakladateľství Vyšehrad, Praha. 1969, s. 66 (ďalej len PIT).

K právam stavia aj povinnosti človeka, pretože tak ako má človek práva má aj povinnosti, ide o nerozlučný vzťah medzi právami a povinnosťami. Ak príklad tu uvádza právo človeka na život súvisí s povinnosťou udržiavať si život, alebo právo na dôstojnú životnú úroveň súvisí s povinnosťou dôstojne žiť. Ľudia sú od prirodzenosti spoločenské tvory a preto majú nažívať spolu a hľadať svoje vzájomne dobro. Aby toto bolo možné je potrebné, aby všetci navzájom uznávali a plnili svoje práva i povinnosti. Nestačí len uznať právo človeka na veci potrebné pre život, ale každý sa musí podľa svojich síl pričiniť o to, aby všetci mali dostatok životných prostriedkov (porov. PIT 14).

V článku tridsať sa hovorí, že je požiadavkou dôstojnosti človeka, aby mal možnosť aktívnej účasti na verejnom živote. Účasť a spôsob tejto účasti závisí od stupňa vývoja štátu, kde občan žije (porov. PIT 30).

Ján XXIII. hovorí aj o probléme zbrojenia. V hospodárskych vyspelých štátoch bolo vyrobené a stále sa vyrába nesmierne množstvo zbraní. Obvykle sa ospravedľuje zbrojenie tým, že dnes môže byť mier zabezpečený, iba ak existuje rovnováha vo zbraniach. Teda ak zbrojí jeden štát, ostatné s ním musia držať krok a tiež vyrábať zbrane. Rovnako je to aj s atómovými zbraňami. Následkom toho ľudia žijú neustále v strachu, ako by na nich mala doľahnúť obrovská smršť, ktorá sa môže rozpútať každým okamžikom. Pápež preto vyzýva, nech sa zníži súčasne a na všetkých stranách stav už existujúceho vyzbrojenia a nech sú zakázané atómové zbrane a nech dôjde k odzbrojeniu pod účinnou kontrolou. Ján XXIII. v encyklike žiada štáty, aby na miesto zásady mieru opierajúcu sa o rovnováhu vo zbraniach nastúpilo presvedčenie, že pravý mier sa dá zbudovať len na vzájomnej dôvere. Len tak môže nastať medzi národmi naozajstný a trvalý mier. Žiada si to zdravý rozum a ľudskú česť, aby sa prestalo s pretekmi v zbrojení. Je dôležité, aby jednotlivé štáty obojstranne a súčasne zredukovali svoju výzbroj a aby sa zakázali nukleárne zbrane (porov. PIT 39). Pokračuje v článku 40, kde vysvetľuje, že každému by malo byť zrejmé, že vzťahy medzi štátmi, podobne ako vzťahy medzi jednotlivými ľuďmi, nie je možné riešiť ozbrojenou silou, ale podľa zásad zdravého rozumu, to je podľa zásad pravdy, spravodlivosti a účinnej spolupráce.⁷⁸ Preto by na spoločných poradách mali vplyvní činitelia dôkladne skúmať, ako dať vzájomným

⁷⁸ KUMPF, A. *Pastýř a kormidelník, Životopis Sv. otce Jana XXIII.*, Nakladatelství lidová demokracie, Praha, 1968, s. 9-10

medzinárodným vzťahom ľudskejšiu rovnováhu, rovnováhu založenú na vzájomnej dôvere, na úprimnosti pri rokovaniach, na svedomitom zachovávaní dohôd. Pápež vyzýva kresťanov, aby neprestajne prosili od Boha požehnanie pre túto ich prácu, aby priniesla pozitívne výsledky.

2.3 Pavol VI. a jeho apoštolát (1963 – 1978)

Pápež Pavol VI., vlastným menom Giovanni Battista Montini, sa narodil 26. septembra 1897 v Consesiu pri Bresciii v rodine katolíckeho politika. Jeho otec bol poslancom parlamentu a zakladateľom Katolíckeho sociálneho hnutia.⁷⁹

Giovanni študoval na jezuitskom gymnáziu v Bresciii, ktoré však pre chorobu opustil a ďalšie vyučovanie absolvoval súkromne. Po ukončení štúdia na lýceu, vstúpil do seminára ako externista. V roku 1920 bol vysvätený za kňaza a odišiel do Ríma, kde ďalej pokračoval v štúdiách katolíckej filozofie na pápežskej univerzite Gregoriana. Ríme si ho všimol zástupca štátneho sekretára monsignor Pizzardo, ktorý ho posielal do akadémie pre diplomatov, ktorá sa vtedy volala Accademia dei Nobili ecclesiastici (Akadémia cirkevných šľachticov).⁸⁰ Po skončení akadémie bol poslaný do Varšavy ako nunciiov tajomník. O rok sa vrátil do Ríma, kde promoval z kanonického práva a nastúpil do štátneho sekretariátu. Tu pracoval 30 rokov, najskôr ako zástupca pre cirkevné záležitosti a neskôr ako sekretár monsignora Tardiniho. Montini dvadsať rokov aktívne spolupracoval s pápežom Piom XII. a tesne po druhej svetovej vojne sa stal jeho pravou rukou. Montiniho pokrokové názory sa však Vatikánu veľmi nepáčili, preto ho Pius XII. nikdy nevymenoval za kardinála.

V novembri sa Giovanni Montini stal milánskym arcibiskupom. V tejto funkcii podnikol misie v Amerike a Afrike, kde dokázal svoju otvorenosť modernému svetu, ktorú neskôr potvrdil i na svojich cestách vo funkcii pápeža. V Miláne sa snažil ešte v čase pontifikátu Pia XII. predstaviť ako „arcibiskup robotníkov“. V roku 1957 uskutočnil milánsku misiu – širokú kampaň, ktorej cieľom bolo dosiahnuť „návrat robotníkov do lona cirkvi.“ Táto misia bola zameraná proti komunistickému vplyvu na

⁷⁹ Movimento sociale cattolico.

⁸⁰ Spišská Katolícka Charita. *Pavol VI., pápež*. In: URL: <<http://caritas.sk/index.php?Doc=133>>. [cit. 2012-03-26].

robotnícku triedu. Montini sa však snažil, aby sa z nej nestalo ťažením proti komunizmu, a preto sa vyhýbal kliatbam a exkomunikáciám a snažil sa pracujúcich iba presvedčiť, že cirkev je skutočným priateľom robotníkov, zástancom ich práv a záujmu a že práve ona je schopná dosiahnuť zvýšenie ich životnej úrovne.⁸¹

Po smrti Pia XII. bol v decembri 1958 vymenovaný za kardinála. S pápežom Jánom XXIII. sa dobre poznali a zdieľali spoločné názory, preto sa po vyhlásení Druhého vatikánskeho koncilu podieľal na jeho organizácii.⁸² Vo svojej reči z júna 1963 konštatoval: „*Ján XXIII. nám ukázal niektoré smery a bolo by múdre, keby sme ich mali nielen na zreteli, ale sa ich aj pridržali. Jeho smrť nemôže uhasiť ducha, ktorého dal našej dobe.*“⁸³

Milánsky arcibiskup Giovanni Montini bol zvolený za pápeža dňa 21. júna 1963, na jednom z najkratších konkláve v dejinách cirkvi. Vysvetlením jeho postojov bol prejav pri príležitosti pápežskej korunovácie: „*Budeme brániť Cirkev Svätú pred omylmi v doktríne a mravoch.*“⁸⁴ Programom nového pápeža bolo, ako uviedol: „*Počúvať Krista a otvoriť jeho bohatstvá svetu.*“ Kardinál Suenens o voľbe nového pápeža hovorí: „*Meno, ktoré si zvolil Giovanni Battista Montini, je spojené s pamiatkou sv. Pavla, Apoštola národov, a naznačuje snahu obrátiť Cirkev tvárou k svetu.*“⁸⁵

2.3.1 Pavol VI. a ekumenizmus

Počas celej svojej služby vo Vatikáne, a to či už ako diplomat alebo ako nástupca sv. Petra, vystupoval pápež Pavol VI. ako diplomat všetkých čias, kde sa snažil o pokoj i blaho svojho zvereného stáda..

Pápež Pavol VI. pokračoval v ekumenickom dialógu, keď prijal hlavu anglikánskej cirkvi Michaela Ramseyho, arcibiskupa z Canterbury. Už v roku 1964 vykonal ako pápež prvú pútnickú cestu do Izraela, kde sa v januári stretol s carihradským ekumenickým patriarchom Athenagorasom I. Z pohľadu ekumenizmu išlo o historicky veľmi dôležité stretnutie. Pápež tiež prijal návštevu sovietského prezidenta Podgomého, čo bol konkrétny krok ku zblíženiu Vatikánu s východnou Európou.

⁸¹ GRIGULEVIČ, I. R. *Papežství 20. Století*. Praha: Svoboda, 1981. s. 274-275.

⁸² RENDINA, C. *Príběhy Papežu, Dejiny a tajemství*. Praha: Volvox Globator, 2005. s. 661.

⁸³ GRIGULEVIČ, I. R. *Papežství 20. Století*. Praha: Svoboda, 1981. s. 276.

⁸⁴ RENDINA, C. *Príběhy Papežu, Dejiny a tajemství*. Praha: Volvox Globator, 2005. s. 661.

⁸⁵ URL: <www.diakon.sk/ine/papezi/pavol6.html> [cit. 2012-03-12].

Pavol VI. sa významne podieľal na zblížení katolíckej cirkvi a inými kresťanskými cirkvami. Po smrti Jána XXIII. znovu otvoril Druhý vatikánsky koncil. Vrcholom jeho pontifikátu bolo vydanie encykliky *Populorum progressio* v roku 1967. Obsah tejto encykliky znamenal pre cirkev doposiaľ nevídanú sociálnu angažovanosť

2.3.2 Encykliky

2.3.2.1 *Ecclesian Suam*

Encyklika *Ecclesian Suam* je prvá pápežova encyklika. Bola vydaná dňa 9. augusta 1964 a vzbudila všeobecnú pozornosť, pretože významnou mierou predvídala ďalší priebeh všeobecného koncilu, charakter jeho budúcich rozhodnutí a tiež objasňovala kurz, ktorý bude v najbližšej budúcnosti uskutočňovať Pavol VI.

Hlavnou témou dokumentu je dialóg katolíckej cirkvi. Encyklika rozoznáva štyri okruhy dialógu, t.j. dialóg s okolitým svetom, s inými náboženstvami, s kresťanmi a dialóg vo vnútri katolíckej cirkvi.⁸⁶ Pápež Pavol VI. v nej zdôrazňuje, že cirkev nutne musí vstúpiť do dialógu so svetom, v ktorom žije. Tento dialóg charakterizuje náš apoštolský úrad. Vyzýva kresťanov, aby vyšli von a so všetkou starostlivosťou, láskou ponúkali dary pravdy a milosti a delili sa o nádherný údel spásy a nádeje vo večný život s Kristom. Podľa tejto encykliky bol dialóg cestou, ako obrátiť nekatolícky svet na katolícku vieru. Pápež Pavol VI. ďalej objasňoval, že pre dosiahnutia tohto cieľa je nutné ísť k nemu, svetu a nadviazať s ním rozhovor bez prekliatia a odsudzovania.⁸⁷

Encyklika vysvetľuje, že cirkev zaujíma postoj skúmania kontaktov, ktoré by mala mať s ľudstvom. Cirkev o sebe nadobúda jasnejšie poznanie a usiluje sa pripodobniť modelu, ktorý jej vytýčil Kristus. To spôsobuje, že hoci vo svete žije, odlišuje sa od neho, ale zároveň sa k nemu aj približuje. Encyklika pripodobňuje evanjelium svetlu, novosti, energii, znovuzrodeniu a spásu. Vysvetľuje, že evanjelium vytvára formu nového života a pritom podáva ľuďom toto učenie: „*Nepripodobňujte sa tomuto svetu, ale premeňte sa obnovou zmysľania, aby ste vedeli rozoznať, čo Božia vôľa, čo je dobre, milé a dokonalé.*“ (Rim 12,2).

⁸⁶ Porov. Encyklika PAVLA VI. *Ecclesian suam, ako má Cirkev plniť svoje poslanie v prítomnosti*. Rím: 1968. slov. preklad čl. 97-113.

⁸⁷ GRIGULEVIČ, I. R. *Papežství 20. Století*. Praha: Svoboda, 1981. s. 286-287.

Pre kresťanov by mala byť dôležitá aj iná skutočnosť, prečo by sa mal ich život odlišovať od života profánneho, a tou skutočnosťou je podiel na veľkonočnom tajomstve a na krste. Ako znie citát od sv. Pavla: „ *Všetci čo sme boli pokrstení krstom v Kristovi Ježišovi, v jeho smrť sme boli pokrstení. Krstom sme teda s ním boli pochovaní v smrť, aby sme tak, ako bol Kristus vzkriesený z mŕtvych Otcovou slávou, aj my žili novým životom.* “(Rim 6, 3-4).

2.3.2.2 Populorum progressio

Encyklika Pavla VI. *Populorum progressio*⁸⁸ bola vydaná dňa 23. marca 1967 ako reakcia na potreby modernej doby a jej aktuálnych problémov. *Populorum progressio* sa podľa tradícií odvoláva na predošlé encykliky a dokumenty pápežov, opakuje ich základne témy a myšlienky a zároveň obsahuje celý rad nových myšlienok. Nachádza východiská dôležité pre budúcnosť a veľmi presne definuje spoločnosť a jej budúci vývoj.

Začína konštatovaním, že v súčasnej dobe dostala sociálna otázka globálne rozmery. V niektorých krajinách majú privilegované oligarchie všetko, pričom ostatná časť obyvateľstva žije v biede bez akýchkoľvek možností osobnej realizácie, prístupu k zodpovedajúcej práci a v životných podmienkach, ktoré sú nedôstojné ľudskej osobnosti. Mnohí dnešní ľudia sa usilujú o vymanenie sa z biedy, bezpečnejšie živobytie, zdravie, stále zamestnanie a pod., chcú mať zvýšenú účasť na zodpovednosti, zatiaľ čo mnohí z nich sú odsúdení žiť v katastrofálnych podmienkach, ktoré robia túto oprávnenú túžbu iba ilúziou.

Cirkev podľa encykliky považuje takúto situáciu za neobyčajne nebezpečnú, pretože môže viesť k nastoleniu „totalitných ideológií“. Musí sa snažiť reflektovať aktuálne potreby jednotlivcov i štátnych celkov a vyjadrovať sa k nim aj prostredníctvom encyklík. Encyklika vidí východisko situácie v podporovaní rozvoja chudobných rozvojových krajín. Na otázku ako zabezpečiť rozvoj chudobných, zaostalých krajín, encyklika tvrdí, dá sa to dosiahnuť uskutočnením zásadných zmien, ako je *agrárna reforma*. Táto agrárna reforma znamená znárodnenie, alebo konfiškáciu súkromného vlastníctva pôdy, alebo jej nútené prerozdelenie. Encyklika prehlasuje, že súkromné

⁸⁸ „Rozvoj národov“.

vlastníctvo nie je nijak a pre nikoho bezpodmienečným a absolútnym právom a vysvetľuje, že nikto nemá žiadny dôvod preberať do svojho výlučného užívania to, čo prevyšuje jeho potreby, keď druhý trpia nedostatkom aj tých najnevyhnutnejších vecí pre život. V dôsledku toho, všeobecné blaho niekedy vyžaduje vyvlastnenie.⁸⁹ Pavol VI. na jednej strane vyzýva k okamžitému jednaniu, ale na druhej strane zároveň vyžaduje postupnosť v uskutočňovaní tejto agrárnej reformy, aby sa prudko nenarušila sociálna rovnováha. Encyklika odsúdila nacionalizmus a rasizmus a vyzývala katolíkov, aby spolupracovali so všetkými ľuďmi dobrej vôle, bez akýchkoľvek výnimiek.

Encyklika ďalej hovorí aj o *povinnosť solidárnosti medzi národmi*. Povinnosť solidárnosti by mala platiť pre jednotlivcov aj pre národy. Je veľmi vážnou povinnosťou pokročilých národov napomáhať rozvojom národom. Vysvetľuje, že nijaký národ si nemôže nárokovať právo na výlučné užívanie svojich bohatstiev. Každý národ má zvyšovať a zdokonaľovať svoju produkciu, aby zabezpečil všetkým svojim príslušníkom naozaj ľudskú životnú úroveň a aby zároveň prispel k solidárnemu rozvoju ľudstva. Medzinárodné spoločenstvá a ich politika by mali pomáhať chudobným krajinám, avšak nie je to právo, ale povinnosť, tzv. šľachetná povinnosť.

Táto encyklika bola akýmsi „bojom“ proti mocenskému útlaku, ale tiež proti „teológii oslobodenia“, pretože povzbudzovala, aby sa ľudia v mene Božom vzopreli útlaku. Pre katolíkov hlavne v Južnej Amerike Encyklika predstavovala oporný bod utláčaných ľudí k vzopretiu diktátorskému útlaku.⁹⁰

2.4 Ján Pavol I. a jeho apoštolát (1978 - 1978)

Ján Pavol I., vlastným menom Albino Luciani, bol zvolený na pápežsky stolec po smrti pápeža Pavol VI. dňa 25. Augusta 1978, kedy sa 111 kardinálov zišlo na konkláve. Na tomto stretnutí boli dominantné tri hlavné prúdy - t.j. tradicionalisti, pokrokoví a stred, alebo „montiniáni“. Po snahe presadiť vlastných kandidátov si dňa 26. augusta 1978 zvolili „spoločného kandidáta“, kardinála Albina Lucianiho.

Albino Luciani si zvolil meno Ján Pavol I. v úmysle nadviazať na dielo svojich predchodcov, pápežov Jána XXIII. a Pavla VI. a s cieľom spojiť ich pokrokové a

⁸⁹ GRIGULEVIČ, I. R. *Papežství 20. Století*. Praha: Svoboda, 1981. s. 294-295.

⁹⁰ RENDINA, C. *Příběhy Papežů, Dejiny a tajemství*. Praha: Volvox Globator, 2005. s. 663.

tradicionalistické vlastnosti. Pri svojom príhovore sa novozvolený pápež obrátil k veriacim s krátkym a jednoduchým prejavom: „*Ja nemám ani sapienta cordis pápeža Jána, ani skúsenosti a vzdelanie pápeža Pavla, ale som na ich mieste a musím sa pokúsiť slúžiť cirkvi.*“⁹¹

Nasledujúci deň po zvolení oficiálne oznámil kardinálom svoj zámer pokračovať v Druhom vatikánskom koncile. Zvolal tlačovú konferenciu, na ktorej prekvapil prítomných novinárov, keď prejavil svoj odpor k pompe a vonkajšej paráde a odmietol tradičnú pápežskú korunováciu. Pri svojej inaugurácii dňa 3. septembra 1978 na námestí sv. Petra prevzal iba pallium ako znak svojho pastoračného úradu.⁹²

Ján Pavol I. bol pápežom pokory a úsmevu. Veľakrát je porovnávaný s pápežom Jánovi XXIII. Svojim priateľským vystupovaním a zmyslom pre osobitý humor je označovaný ako povahovo podobný.

Pontifikát pápeža trval spolu tridsaťtri dní, t.j. mesiac po svojom zvolení na pápežský stolec. Podľa oficiálneho vatikánskeho vyhlásenia smrť zastihla 263. pápeža nečakane, keď zomrel v noci z 28. na 29. septembra 1978. Ako príčina smrti bolo stanovené srdcové zlyhanie. Telo bolo urýchlene zabalzamované, čo znemožnilo pitvu a bolo v rozpore s talianskymi zákonmi. Vatikán to zdôvodnil tak, že jeho zákony pitvu pápeža zakazujú. V ten istý deň o 12. hodine bolo už jeho telo vystavené v jednej z komnát apoštolského paláca. Za toto krátke obdobie svojho pontifikátu nevydal pápež ani jednu encykliku.

2.5 Ján Pavol II. a jeho apoštolát (1978 – 2005)

Pápež Ján Pavol II., vlastným menom Karol Wojtyła, sa narodil 18. mája 1920 v meste Wadowice pri Krakove. Počas jeho detstva ho zastihli dve smutné udalosti, kedy mu vo veku ôsmich rokov zomrela mama, a o tri roky na to mu zomrel aj jeho starší brat Edmund na následky nevyliciteľnej choroby, ktorou sa ako lekár nakazil pri ošetrovaní chorých.

⁹¹ RENDINA, C. *Príběhy Papežu, Dejiny a tajemství*. Praha: Volvox Globator, 2005. s. 666.

⁹² RENDINA, C. *Príběhy Papežu, Dejiny a tajemství*. Praha: Volvox Globator, 2005. s. 667.

V rokoch 1926 až 1930 navštevoval Karol Wojtyła základnú školu vo Wadoviciach. Zaujímavosťou z jeho detstva je, že mladého Karola od mala priťahovalo herectvo, čomu aj venoval všetok svoj voľný čas. Hrával v školských predstaveniach, kde dostával hlavné úlohy a na odporúčanie svojho učiteľa vstúpil do hereckého súboru. Zaujímal sa aj o literatúru, poéziu a dejiny.⁹³ V roku 1930 bol Karol Wojtyła prijatý na štátne chlapčenské gymnázium Marcina Wadowity vo Wadowiciach. Keď v roku 1938 dokončil gymnázium, rozhodol sa študovať polonistiku na filozofickú fakultu Krakovskej univerzity.

Po nemeckej invázii si musel Karol Wojtyła nájsť prácu, pokiaľ nechcel skončiť v pracovnom tábore v Nemecku. Počas vojny mu nebolo umožnené pokračovať v štúdiách, a po smrti otca (v roku 1941) začal pracovať v kameňolome a neskôr v chemických závodoch Solvay. V tomto období sa Karol spojil s podzemnou organizáciou Unia, ktorá spolupracovala s katolíckym prostredím a okrem iného snažila sa chrániť ohrozených židov. Počas tohto obdobia bol členom ilegálnej⁹⁴ ochotníckej hereckej skupiny Rapsodické divadlo, ktoré viedol Mieczysław Kotlarczyk. Išlo hlavne o divadlo slova, rekvizity a herecké kostýmy sa používali minimálne kde herci hrávali po domácnostiach hry najvýznamnejších poľských autorov. Pod vplyvom vojny, smrti svojho otca a ostatných okolností sa Karol v roku 1942 vzdal sna o profesionálnom herectve, vlastnej rodiny a rozhodol sa pre kňazské povolanie. Od októbra 1942 vstúpil do tajného katolíckeho seminára, kde v rokoch 1942 – 1946 tajne študoval pod vedením arcibiskupa Sapiehu a popritom naďalej pracoval v kameňolome a chemickej továrni.⁹⁵

V 1953 začal vyučovať katolícku sociálnu etiku na teologickej fakulte Jagellonskej Univerzity. Po zrušení teologickej fakulty v roku 1954 pokračoval Karol Wojtyła v docentúre na teologickej fakulte zriadenej pri seminári v Krakove a naďalej pracoval ako univerzitný profesor v Krakove i v Lubline, kde vyučoval sociálnu etiku. V roku 1956 sa stal docentom etiky na Katolíckej univerzite v Lubline, kde zostal až do svojho zvolenia za pápeža. Od roku 1958 bol menovaný za pomocného biskupa

⁹³ Oficiálna stránka obce Milpoš. In: URL:

<http://www.milpos.sk/Dokumenty/Ostatne/Zivotopis_Jan_Pavol_II.pdf> s.3. [cit. 2012-03-12].

⁹⁴ Ilegálna bola kvôli nemeckej okupácii. Nemci sa v tom čase snažili likvidovať poľskú kultúru

⁹⁵ Tamtiež, s. 4.

Krakovskej arcidiecézy a v tom istom roku bol ako 38-ročný vysvätený za biskupa a neskôr (po smrti krakovského arcibiskupa Sapiehu) bol v roku 1963 vymenovaný za krakovského arcibiskupa a v januári 1964 slávnostne uvedený do úradu krakovského arcibiskupa, metropolitu Krakova.⁹⁶

Karol Wojtyła bol zvolený za pápeža konklávou kardinálov dňa 16. októbra 1978 po nečakanej smrti pápeža Jána Pavla I. v poradí ako 264. pápež v dejinách katolíckej cirkvi, prvý netaliansky pápež po 455 rokoch od smrti Hadriána VI. a vôbec prvý slovanský pápež. Jeho pôsobenie na Petrovom stolci bolo tretie najdlhšie v histórii po Piovi IX. a sv. Petrovi. Svoje pápežské meno si Karol Wojtyła vybral na pamiatku svojho predchodcu Jána Pavla I.⁹⁷

Novozvolený pápež mal v čase zvolenia 58 rokov, pôsobil mlado a bol v dobrom zdravotnom stave. Niektorí autori píšú, že práve to bolo predpokladom dlhodobého pontifikátu a tiež dôvodom jeho zvolenia. Ján Pavol II. si za motto svojho pontifikátu zvolil heslo: „*Totus tuus*“ – „Celý tvoj“ Známe sa stali aj slová z inauguračného prejavu na Námestí sv. Petra, ktoré taktiež sprevádzali obdobie pontifikátu. „*Nebojte sa! Otvorte dvere, otvorte dvere dokorán Kristovi. Otvorte sa jeho spasiteľskej moci, otvorte jej hranice krajín, ekonomické a politické systémy, široké priestory kultúry. Nebojte sa! Kristus vie, čo je v človeku. Len on to vie.*“⁹⁸

V jeho prvej homílii prednesenej v latinčine na druhý deň po jeho zvolení načrtoval hlavné smery svojho pontifikátu. Medzi hlavné smery sa napríklad dostali tieto: Zavádzanie koncilových uznesení do života, otváranie sa svetu, aktuálna situácia v cirkvi a ekumenizmus a iné.⁹⁹

Ján Pavol II. sa takmer hneď po jeho zvolení usiloval o zorganizovanie návštevy ekumenického patriarchátu v Konštantínopole, čím chcel prejaviť úmysel Katolíckej cirkvi pokračovať v dialógu so všetkými pravoslávnymi cirkvami. Ján Pavol II. doslovne povedal pri jednom rozhovore: „*Ekumenizmus je Kristovou túžbou, ut unum sint, aby*

⁹⁶ Tamtiež, s. 5.

⁹⁷ Vatikánsky rozhlas. *Spomienka na pontifikát ctihodného pápeža Jána Pavla II.* In: URL: <<http://www.oecumene.radiovaticana.org/slo/Articolo.asp?c=481816>> [cit. 2012-03-30].

⁹⁸ Jan Pawel II, *Przemówienie z inauguracji pontyfikatu 22 października 1978*, tlač L'Osservatore Romano, 23. Oktobra 1978.

⁹⁹ DZIWIŚZ, S. *Život s Karolom. Rozhovor s Gianom Francom Svidercoschim*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2007. s. 70.

*všetci boli jedno. Je túžbou Druhého vatikánskeho koncilu a je aj mojím programom bez ohľadu na ťažkosti, nedorozumenia a neraz aj útoky.*¹⁰⁰

Svojimi nespočetnými misijnými cestami po celom svete vniesol do pápežského úradu misionárskeho ducha lásky, dobroty a humanity. Veľmi dôležitá bola aj pastoračná aktivita. Pápežskému úradu dal svojimi pastoračnými cestami aj misijno-pastoračný význam a vďaka tomu mal s cirkevnou hierarchiou jednotlivých krajín a bežnými ľuďmi oveľa bližší kontakt, než ktorýkoľvek jeho predchodca. Ako jediný pápež v histórii bol pri svojich pápežských cestách charakteristický tým, že po prilete do navštívenej krajiny pokľakol a pobožkal jej zem. To bolo gestom úcty a lásky voči tej krajine, dokonca aj v čase, keď bol nevládny, nechal si priniesť košík so zemou navštívenej krajiny a pobožkal ho.

Ján Pavol II. bol známy ako zástanca a obhajca náboženskej slobody a znášanlivosti. Obhajoval slobodu, ľudské práva, ľudskú dôstojnosť a sociálnu spravodlivosť. Podieľal sa na príprave návrhu „Deklarácie náboženskej slobody“ vydanou Druhým vatikánskym koncilom v roku 1965. Židom ponúkol priateľskú ruku svojej cirkvi takým spôsobom, ako doposiaľ žiadny iný pápež neurobil.¹⁰¹

Pápež Ján Pavol II. si vďaka svojmu veľkému zmyslu pre humor, žartom a úsmevom získal milióny ľudských srdiec od začiatku svojho pontifikátu. Mnohokrát začínal svoje slávnostné homílie nejakým žartom, smial sa so svojimi poslucháčmi a dodával: „To bolo na zahriatie a teraz k veci.“ Snažil sa čo najviac priblížiť pápežský úrad k ľuďom, ktorých si získal práve svojou bezprostrednosťou a spontánnosťou. Mal schopnosť sa priblížiť k ich srdciam a to zvlášť stretnutiami s chorými a trpiacimi ľuďmi, ktorí vždy mali u neho výsadu, že boli na popredných miestach, aby sa s nimi osobne mohol pozdraviť. Celý svoj pontifikát vkladal práve do modlitieb týchto chorých, trpiacich a bezmocných ľudí, lebo ako hovoril, oni sú svojim utrpením najbližšie ku Kristovi a ich modlitba má obrovskú silu.¹⁰²

¹⁰⁰ DZIWIŚZ, S. *Život s Karolom. Rozhovor s Gianom Francom Svidercoschim*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2007. s. 220.

¹⁰¹ SZULC, T. *Jan Pavel II. Životopis*. Praha: Tok, 1995. s. 13.

¹⁰² Oficiálna stránka obce Milpoš. In: URL: http://www.milpos.sk/Dokumenty/Ostatne/Zivotopis_Jan_Pavol_II.pdf > s.7. [cit. 2012-03-12].

2.5.1 Po stopách apoštola národov

Je možné konštatovať, že Ján Pavol II. svojimi neustálymi aktivitami smerujúcimi k upevňovaniu ekumenickej spolupráce medzi kresťanskými náboženstvami navzájom (pravoslávni, evanjelici a anglikánska cirkev), v zlepšovaní vzťahov so židovskou komunitou a s inými náboženstvami pokračoval v diele Jána XXIII.

Ján Pavol II. ako prvý pápež v histórii navštívil v Ríme židovskú synagógu. Podľa vlastnej výpovede pápeža nadväzoval jeho nekompromisný prožidovský postoj na názory a myšlienky kráľa Kazimíra, ktorého pápež obdivoval ako jedného z najlepších poľských vládcov. V apríli 1994 zažil Vatikán doposiaľ nevídanú udalosť, kedy pri príležitosti 50. výročia povstania vo varšavskom gete prijal pápež delegáciu približne sto židov, ktorí prežili holokaust.¹⁰³ K jeho vrúcnemu vzťahu k židovskej komunite s určitosťou prispelo aj jeho priateľstvo s Jerzym Klugerom, jeho židovským priateľom, ktoré pretrvávalo od ich detstva a mladosti.¹⁰⁴

Svoju vôľu na zblíženie so židmi, inak pápežom nazývaných ako „naši starší bratia vo viere“ prejavil aj modlitbou pri Múre nárekov v Jeruzaleme a navštívením synagógy v Ríme. Židovská organizácia ADL¹⁰⁵ prehlásila, že Ján Pavol II. spôsobil revolúciu v katolícko-židovských vzťahoch, slovami: „*Viac zmien k lepšiemu sa uskutočnilo za posledných 27 rokov ako za 2000 rokov predtým*“.¹⁰⁶

Už prvé cesty pápeža Jána Pavla II. do Mexika, Poľska jasne ukazali, že jeho pontifikát bude mať misijný charakter. Počas celého jeho pontifikátu podnikal kroky v prospech ekumenizmu a dialógu medzi náboženstvami. Ján Pavol II. sa tiež zaslúžil o zlepšenie vzťahov s Východnou pravoslávnu cirkvou a to aj vďaka návštevám Rumunska, Grécka a Ukrajiny.

Na začiatku mája 2001 sa vydal Ján Pavol II. na poslednú etapu svojej púte, po stopách apoštola Pavla v Grécku. Počas jeho návštevy v paláci aténskeho metropolitu došlo k udalostiam, ktoré dali tejto pápežskej návšteve nový ekumenický zmysel.

¹⁰³ SZULC, T. *Jan Pavel II. Životopis*. Praha: Tok, 1995. s. 29.

¹⁰⁴ Oficiálna stránka obce Milpoš. In: URL: <http://www.milpos.sk/Dokumenty/Ostatne/Zivotopis_Jan_Pavol_II.pdf> s.8. [cit. 2012-03-12].

¹⁰⁵ Angl. *Anti-Defamation League (ADL)* založená v roku 1913 vo Spojených štátoch amerických. ADL bojuje proti antisemitizmu a jeho vyhrtených formách. Taktiež háji bezpečnosť Izraela po celom svete.

¹⁰⁶ Vatikánsky rozhlas. *Spomienka na pontifikát ctihodného pápeža Jána pavla II.* In: URL: <<http://www.oecumene.radiovaticana.org/slo/Articolo.asp?c=481816>> [cit. 2012-03-30].

Arcibiskup Christodoulos vo svojom príhovore hovoril o konfliktoch, ktoré pred takmer tisíc rokmi oddelili západnú cirkev od východnej. V odpovedi na arcibiskupové slová urobil Ján Pavol II. akt očisťovania a zmierenia historickej pamäti, keď sa ospravedlnil za krivdy, ktoré katolíci spôsobili pravoslavným, pričom ako najkrutejší príklad uviedol štvrtú križiacku výpravu, v ktorej katolíci zmasakrovali obyvateľstvo Konštantínopola a vyplienili mesto. Pápež zdôraznil tragický paradox tejto križiackej výpravy poukazujúc na úlohu križiakov otvoriť cestu kresťanským pútnikom do Svätej zeme. Po skončení začal grécky metropolitán tliekať so slovami: *“Som veľmi šťastný, pápež bol k nám veľmi milý. Stále sú však medzi našimi cirkvami problémy, ktoré musíme riešiť.”*¹⁰⁷ Neskôr vydali spoločnú deklaráciu hovoriac: *„Musíme urobiť všetko, čo je v našich silách, aby naše spoločné kresťanské korene a duša ostali v Európe zachované. Odsudzujeme všetky prejavy násilia a fanatizmu, ktoré sa konajú v mene náboženstva.“* Obidvaja predstavitelia sa v závere spoločne pomodlili k Pánovi, čím prelomili tak ortodoxné tabu modlenia sa spolu s katolíkmi.¹⁰⁸

To, že pápež Ján Pavol II. mal naozaj veľký záujem o jednotu kresťanov dokazuje aj symbolika z Baziliky svätého Pavla, kde spolu s pravoslavným metropolitom Athanasiom a anglikánským prímasom Careym otvorili bránu, spoločne prekročili prah a vošli do baziliky. Zvláštny ekumenický rozmer bol v tom, že bazilika bola zasvätená apoštolovi národov.

Inou, ďalšou dôležitou udalosťou v dejinách cirkvi bolo, keď hlava Katolíckej cirkvi po prvý krát prekročila prah mešity – Omajádovskej mešity, v ktorej sú uchované relikvie Jána Krstiteľa. Tento pápežov prejav mal nielen symbolický rozmer vzhľadom na búrlivú minulosť, ale predovšetkým z pohľadu angažovanosti kresťanov a moslimov bol vyjadrením snahy o zabránenie zneužívania náboženstva na ospravedlňovanie nenávisťi a násilia a hľadania spoločných koreňov.¹⁰⁹

¹⁰⁷ MOSKWA, J. *Pápež, ktorý zmenil svet*. Bratislava: Ikar, 2005. s. 281

¹⁰⁸ Vatikánsky rozhlas. *Spomienka na pontifikát ctihodného pápeža Jána pavla II.* In: URL: <<http://www.oecumene.radiovaticana.org/slo/Articolo.asp?c=481816>> [cit. 2012-03-30].

¹⁰⁹ DZIWIŚ, S. *Život s Karolom. Rozhovor s Gianom Francom Svidercoschim*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2007. s. 239.

2.5.2 Karol Wojtyła na Druhom vatikánskom koncile

Podľa Stanisława Dziwisza predstavoval Druhý vatikánsky koncil pre Karola Wojtylu prelomový moment. Hovorieval, že je “dlžníkom koncilu”. Z koncilu si odniesol nové skúsenosti a pohľady, na základe ktorých mohol nanovo interpretovať svoju biskupskú službu a formovať život krakovského cirkevného spoločenstva, a to aj zvolaním diecéznej synody. Vtedy ešte arcibiskup Wojtyła dokázal, že sa koncilu neobáva, naopak so záujmom očakaval, aké ovocie prinesie v spoločenstve veriacich. Usiloval sa uviesť koncilové myšlienky do života cirkvi, čo bolo podľa autora, šťastným obdobím pre krakovského arcibiskupa aj pre arcidiecézu a katolícku cirkev v Poľsku.¹¹⁰

2.5.3 Encykliky a apoštolské listy

Ján Pavol II. vydal spolu 14 pápežských encyklík v období 26. rokov svojho pôsobenia. V prvej svojej encyklike *Redemptor hominis*¹¹¹ z roku 1979 vyjadruje pápež odhodlanie pokračovať v novej ekumenickej orientácii. Vyjadruje, že cirkev má univerzálne poslanie na ekumenicko poli, preto jej úlohou je hľadať cestu k zblíženiu a jednote. Encyklika vyjadruje, že ekumenická činnosť musí byť bez predsudkov, otvorená k dialógu a nasmerovaná k spoločnému hľadaniu Pravdy.¹¹² Ján Pavol II. sám túto encykliku nazýva inauguračným dokumentom. „*Vykupiteľ človeka, Ježiš Kristus, je stredom vesmíru a dejín*“, sú prvé slová encykliky.

Z pohľadu ekumenizmu je dôležitá encyklika *Slavorum apostoli* z roku 1985, ktorá vyzdvihuje svätého Cyrila a Metóda ako skutočných predchodcov ekumenizmu. Vysvetľuje, že obaja sa účinne usilovali o odstránenie roztržiek medzi spoločenstvami veriacich v cirkvi a upevňovali jednotu vo viere a láske medzi carihradskou a rímskou cirkvou, a medzi cirkvami vznikajúcimi v slovanských krajinách. V týchto vierozvestcoch vidí cirkev predchodcov hnutia, ktoré sa zvlášť po Druhom vatikánskom koncile stalo nádejou pre zjednotenie.¹¹³

Encyklika *Redemptoris Mater* z roku 1987 je o blahoslavenej Panne Márii v živote putujúcej cirkvi. Táto encyklika má podľa P. Tomeka ekumenické podfarbenie,

¹¹⁰ DZIWISZ, S. *Život s Karolom*. Rozhovor s Gianom Francom Svidercoschim. s. 27-28.

¹¹¹ *Vykupiteľ človeka*

¹¹² TOMEK, P. *Ekumenický rozmer cirkvi*. Banská Bystrica – Badín : Vrčko, 1998. s. 68.

¹¹³ TOMEK, P. *Ekumenický rozmer cirkvi*. Banská Bystrica – Badín : Vrčko, 1998. s. 66.

pretože v dialógu hovorí o úlohe Márie v cirkvi, a to medzi katolíckou cirkvou a ostatnými kresťanskými spoločenstvami západu a medzi katolíckou a pravoslávnymi cirkvami.

Ďalšími encyklikami vydanými pápežom sú napríklad: *Laborem exercens* (1981) o ľudskej práci, *Sollicitudo rei socialis* (1987) je sociálnou encyklikou vydanou pri príležitosti 20. výročia encykliky *Populorum progressio* či encyklika *Ecclesia de Eucharistia* z roku 2003, ktorá hovorí o tom, že Eucharistia buduje cirkev a bez cirkvi nemožno sláviť Eucharistiu.¹¹⁴

Ján Pavol II. napísal počas svojho pôsobenia na pápežskom stolci 43 apoštolských listov, pričom tri z nich sa dotýkajú otázky ekumenizmu. Dôležitým apoštolským listom je *Oriente lumen*¹¹⁵ z roku 1995. Bol napísaný pri príležitosti stého výročia apoštolského listu *Orientalium dignitas* od pápeža Leva XIII. Z názvu listu je zrejmé, že v liste sa pápež venuje východnému kresťanstvu. V roku 1988 bol vydaný list *Euntes in mundum*¹¹⁶ v ktorom zdôrazňuje význam jednoty východnej a západnej cirkvi v jednote milosti a sviatosti krstu. Vyzýva priblížiť sa k jednote a úprimnej túžbe po jednote, ktorá je základným predpokladom mierového nažívania národov. V roku 1994 bol napísaný list s názvom *Tertio millennio adveniente*, ktorý je apoštolský list o príprave na jubilejný rok 2000. V tomto liste je rozšírený pôvodný ekumenizmus o dialóg medzi náboženstvami podľa smerníc Druhého vatikánskeho koncilu. V dialógu by mali mať významné miesto židia a mohamedáni, no súčasne list povzbudzuje k zintenzívneniu dialógu s inými kresťanskými cirkvami.¹¹⁷

Z pohľadu ekumenizmu sa za najvýznamnejšiu považuje encyklika *Ut unum sint*, v preklade „Aby všetci jedno boli“, ktorá vyšla v januári roku 1995. O tejto encyklike pojednáva tretia kapitola tejto práce.

¹¹⁴ JÁN PAVOL II. *Cirkev žije z Euchristie*, Trnava: SSV, 2003. čl. 26.

¹¹⁵ „Svetlo z východu“

¹¹⁶ „Choďte do celého sveta“

¹¹⁷ TOMEK, P. *Ekumenický rozmer cirkvi*. Banská Bystrica – Badín : Vrúcko, 1998. s. 68.

3 DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL A EKUMENIZMUS V KONCILOVÝCH DOKUMENTOCH

3.1 Koncily a ekumenizmus

V dejinách Rímskokatolíckej cirkvi sa konalo spolu 21 ekumenických koncilov. Smerodatným pre Druhý vatikánsky koncil boli nariadenia Kódexu cirkevného práva¹¹⁸ z roku 1917. Napriek tomu, že cirkevné právo nepodáva žiadnu definíciu, či vymedzenie podstaty koncilu, je možné jeho definíciu vyvodit' na základe jednotlivých nariadení CIC. Podľa nich je možné povedať, že ekumenický koncil je *zhromaždenie všetkých vyšších nositeľov jurisdikcie za účelom výkonu najvyššej učiteľskej a zákonodarnej moci spoločne s pápežom a pod jeho vedením*. Výraz „nositelia jurisdikcie“ označuje okruh členov oprávnených hlasovať (kán. 223). Ide napríklad o aktuálnych patriarchov, metropolitov, arcibiskupov a iných. Podľa CIC môže najvyššia cirkevná vrchnosť na ekumenický koncil prizvať aj niektorých iných, ktorí nie sú vyznačení biskupskou hodnosťou, a má právo vymedziť ich účasť na koncile. Teológovia a experti majú len poradný hlas.

Koncil vykonáva spolu s pápežom najvyššiu moc v celej cirkvi (kán 228 § 1). Nie je to len pápežovým poradným grémiom, vôbec nie nejakým zhromaždením. Koncil je spolu s pápežom nositeľom najvyššej a univerzálnej cirkevnej právomoci, zároveň stojí pod pápežom a len on ho môže zvolať. Podľa CIC kolégium biskupov slávnostne vykonáva moc nad celou katolíckou cirkvou na ekumenickom koncile. To, že je koncil absolútne podriadený pápežovi, potvrdzuje aj skutočnosť, že ak zomrie pápež počas jeho priebehu, koncil je automaticky ukončený, pokiaľ sa nový pápež rozhodne o jeho pokračovaní. Závery, teda dekréty koncilu majú definitívnu záväznosť len vtedy, ak boli pápežom potvrdené a zverejnené na jeho príkaz (kán. 228).¹¹⁹

Podľa dokumentov Druhého Vatikánskeho koncilu je *ekumenický koncil*, resp. všeobecný cirkevný snem, zákonité zhromaždenie katolíckych biskupov celého sveta, na ktorom spoločne vykonávajú svoj úrad učiteľa viery, cirkevní zákonodarcovia a sudcovia v spojení s rímskym pápežom a pod jeho vedením.¹²⁰

¹¹⁸ Codex iuris canonici, (ďalej len CIC).

¹¹⁹ PESCH, O. H. *Druhý vatikánsky koncil 1962-1965. Příprava – průběh – odkaz*. Praha : Vyšehrad, 1996. s. 34.

¹²⁰ Porov. *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*. Rím : SÚCM, 1968, I. diel, s. 9.

Teologický lexikón definuje ekumenické koncily ako *všeobecné cirkevné snemy*, t.j. *porady predstaviteľov cirkví, ktoré sa konali od sv. Petra. Nadovšetko bola dôležitá schôdzka apoštolov v Jeruzaleme (r. 50).*¹²¹

3.2 Vyhlásenie koncilu

Druhý Vatikánsky koncil bol oficiálne vyhlásený pápežom Jánom XXIII. dňa 25. januára 1959 v kostole San Paolo fuori le Mura. Pápežova myšlienka zvolať koncil, často označovaná ako „vnuknutie“, bola počiatkom nielen veľkej aktivity katolíckej cirkvi, ale vyvolala i aktivitu v nekatolíckych cirkvách, ktoré mali byť ku koncilu pozvané ako pozorovatelia.¹²² Autor J. Ch. Hampe zaznamenáva výrok pápeža v rozhovore s Benátčanmi, ktorý vyjadril, že keď v kardinálskom kolégiu oznámil svoje rozhodnutie zvolať ekumenický koncil, nikto z kardinálov sa ani neozval, nikto nepovedal ani slovo, všetci onemeli. „*Snáď to bolo z veľkej radosti nad koncilom*” dodal pápež s jemnou iróniou. Na inom mieste píše Ján XXIII. vo svojom denníku, kde v rozhovore o ekumenickom koncile so svojim sekretárom dňa 20. januára 1959 priznáva, že „*Prvý, kto bol prekvapený mojim návrhom som bol ja sám.*”¹²³ Podľa J. Hraničku, ide v tomto prípade skôr o obrazné vyjadrenie, ktoré ponecháva otvorenú myšlienku „zásahu prozreteľnosti“, ako o vecnú správnosť tohto tvrdenia.¹²⁴

Loris F. Capovilla, súkromný sekretár pápeža Jána XXIII., v jednej svojej knihe uvádza: „*Bol som medzi prvými, ktorým sa pápež zdôveril, že má v úmysle uskutočniť dvadsiatyprvý ekumenický koncil. Bolo to 2. novembra 1958, päť dní po jeho voľbe. Neprejavil som žiadne nadšenie, a preto mi pápež dal zasluženú lekciu, kedy povedal: Nedostatok nadšenia u teba pochádza z obavy, že by tvoj predstavený mohol vzbudiť zlý dojem. Pokiaľ človek nepošliape svoje Ja, nie je slobodný.*”¹²⁵

Pápež Ján XXIII. dával veľké nádeje do ekumenického koncilu. Sám propagoval koncil a dával na známosť svoje zámery. Už pri prvej audiencii pre členov kurie

¹²¹ Porov. Kol. autorov. *Malý teologický lexikón*. Bratislava: Cirkevné nakladateľstvo, 1989. s. 134.

¹²² HRANIČKA, J. *Portréty Jan XXIII*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1966. s. 70.

¹²³ HAMPE, J. Ch. *Ende der Gegenreformation?*, Kreuz Verlag, Stuttgart-Berlin 1964, s. 22.

¹²⁴ HRANIČKA, J. *Portréty Jan XXIII*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1966. s. 70.

¹²⁵ BÜHLMANN, W. *Jan XXIII. Zápas za budoucnost církve*, Vyšehrad, 1997. s.82.

zdôraznil, že jeho zámerom je pastorálny pontifikát, a preto potrebuje kuriu pastorálneho zmyšľania. Svoju víziu koncilu zhrnul do slova *aggiornamento*.¹²⁶ Autor A. J. Beňo definuje slovo *aggiornamento* ako prispôsobenie sa cirkvi časovým potrebám.¹²⁷ Janovské *aggiornamento* malo pomôcť tomu, aby sa cirkev priblížila k dnešnému svetu, aby vedela v ňom čítať znamenia čias a hovorila slovníkom dnešných ľudí. Vyjadroval ním, že v modernom svete sa veľa zmenilo, a preto sa musí zodpovedajúcim spôsobom zmeniť aj cirkev a život veriacich. W. Buhlmann píše, že podľa Ján XXIII. bolo potrebné rozlišovať medzi tým, čo je sväté dedičstvo, večné evanjelium, a tým, čo je závislé od vonkajších faktoroch ako napríklad klíma, temperament a rôzne dobové okolnosti. Takže až cirkev vykoná *aggiornamento*, bude sa môcť obrátiť k odlúčeným bratom a povedať im, pozrite sa, čo je cirkev a ako vyzerá. Keď sa cirkev ukáže v zdravom zmysle ako omladená a modernizovaná, bude môcť povedať odlúčeným bratom, poďte k nám! Inak môžeme len očakávať nekonečné diskusie, ktoré k ničomu nepovedú.¹²⁸

3.3 Predpríprava koncilu

Pápež neurobil len nejaké veľkolepé gesto. Napriek rôznym prekážkam o jeho zrealizovanie urobil všetko pre to, aby na druhom vatikánskom koncile predišiel situácii z prvého vatikánskeho koncil, kedy na prvom vatikánskom koncile boli predložené schémy vypracované učeným jezuitom Franzelin so svojim kolektívom jednohlasne odmietnuté pre ich nejasnosť. Dogmu o jeho nejasnosti vyhlásili hneď na začiatku prvého zhromaždenia.¹²⁹

Koncom apríla v rozhlasovom posolstve vyzýva Ján XXIII. všetkých katolíkov, aby sa počas mesiaca máj a sviatku Turíc modlili za koncil.

Dňa 17. mája 1959 vyhlásil pápež tzv. *predprípravnú komisiu*¹³⁰, ktorej úlohou bolo príprava koncilu. Príprava koncilu začala tým, že predseda kardinál Domenico Tardini v mene predprípravnej komisie listom požiadal všetkých kardinálov, biskupov, arcibiskupov, rímske kongregácie, rehoľných prestavených, taktiež všetké katolícke

¹²⁶ „zdnešenie“, „obnova“ či „aktualizácia“

¹²⁷ BEŇO, A. J. *II. Vatikánsky koncil 1962-196*, Vydavateľstvo rodina, Nitra, 1992. s. 26.

¹²⁸ BÜHLMANN, W. *Jan XXIII. Zápas za budúcnosť cirkve*, Vyšehrad, 1997. s. 85.

¹²⁹ BEŇO, A. J. *II. Vatikánsky koncil 1962-196*. Nitra: Vydavateľstvo rodina, 1992. s. 25.

¹³⁰ Commissio antepreparatoria

univerzity a fakulty, aby podávali návrhy na program koncilných porád, tzv. postuláty. Prípravná komisiou a príslušný kuriálny úrad vytriedili 2812 návrhov a pripomienok, ktoré prišli, a tie potom podľa vlastného uváženia vypracovali návrhy a podnety.

Dňa 5. júna 1960 vydal Ján XXIII. *motu proprio Superno Dei nutu* o bližšej príprave, v ktorom stanovil meno nasledujúceho koncilu *Druhý vatikánsky koncil*, ako bol prvý krát oficiálne nazvaný. Bolo tiež vytvorených desať prípravných komisií: komisia pre biskupov a správu diecézy, komisia pre disciplínu kléru a ľudu koncilnej kongregácie, komisia pre sviatostnú prax, pre cirkevné štúdiá, pre rady, komisia pre liturgiu, východnú cirkev a misie, komisia pre laický apoštolát.¹³¹

Na Vianoce v roku 1961 pápež vydal bulu *Humanae Salutis*, ktorou určil začiatok koncilu na rok 1962. Dňom zahájenia mal byť október 1962. Bulou znovu zdôraznil ekumenický dosah, „aby koncil vytvoril predpoklady na náukovú jasnosť a vzájomnú lásku, ktoré by ešte zvýšili u všetkých kresťanov túžbu po návrate k jednote.“¹³²

Pápež Ján XXIII. viedol iba prvé zasadanie koncilu a prípravné práce k druhému zasadaniu. V celom tomto období mal pred sebou nové obrysy cirkvi vyplývajúce z jeho pohľadu na potreby kresťanstva v novšom dejinnom vývoji. V tejto súvislosti je možné konštatovať, že jeho súhrnný pohľad na vývoj epochy bol v danej dobe podstatne iný ako pohľad Pia XII.

3.4 Druhý vatikánsky koncil

Vo svojej prvej encyklike *Ad Petri cathedram* (1959) formuloval Ján XXIII. ciele koncilu takto: „*Hlavný cieľ koncilu spočíva v tom, podporovať rozvoj katolíckej viery, obnoviť kresťanský život veriacich a prispôbiť cirkevnú disciplínu podmienkam našej doby. Koncil sa stane zaiste veľkolepým dejiskom pravdy, jednoty a lásky. Pozvanie na jeho pozorovanie sa pre tých, ktorí sú oddelení od tohto apoštolského stolca, stane milým pozvaním.*“¹³³

¹³¹ JEDIN, H. *Malé dejiny koncilů*. Praha: Česka katolícká Charita, 1990. s. 101.

¹³² TOMEK, P. *Ekumenický rozmer cirkvi*. Banská Bystrica – Badín : Vrícko, 1998. s. 56.

¹³³ JOH XXIII., *Leben und Werke*, Freiburg i. Br. 1993, s. 23.

Koncil sa konal od 11. októbra 1962 do 8. decembra 1965 v Ríme – Vatikáne. Na jeho otvorení sa zúčastnilo 2894 biskupov, na zakončení 2392. Druhý vatikánsky koncil a jeho jednania prebehli v štyroch zasadacích obdobiach:

- zasadacie obdobie: 11.10.1962 – 08.12.1962;
- zasadacie obdobie: 19.09.1962 – 04.12.1963;
- zasadacie obdobie: 14.09.1964 – 21.11.1964;
- zasadacie obdobie: 14.09.1965 – 08.12.1965;

Na všetkých zasadaniach bolo 168 valných zhromaždení. Druhý vatikánsky koncil uložil svoje učenie do 16 dokumentov, z ktorých štyri sú konštitúcie, deväť dekrétov a tri deklarácie. Konciloví otcovia si vypočuli 147 úvodných relácií a v rámci diskusií, spolu odznelo 2 212 prejavov. Písomných poznámok a pripomienok bolo 4 361. Koncil začal Ján XXIII. a po jeho smrti ho ukončil Pavol VI. Na koncile sa zúčastnilo okrem koncilových otcov 460 odborníkov, 42 laických účastníkov a boli tam aj rehoľné sestry. Na koncile bolo 104 nekatolíckych pozorovateľov.¹³⁴

Na zahajovacej ceremónii predniesol Ján XXIII. svoju kázeň *Gaudet Mater Ecclesia* v latinčine. Podľa Skalického bola táto reč najlepším predznamenaním koncilu, v ktorej bol vyjadrený duch koncilu. Vyrástla zo zdravého kresťanského optimizmu, vyložila v pravde pastoračný výklad pravdy a tiež sa zameriالا na vyjadrenie jednoty všetkých ľudí.¹³⁵

Keď 25. októbra 1962 dával informácie o koncilových prácach holandský jezuita a profesor na Gregoriáne Schmidt, akýsi novinár ho počúval a telegrafoval svojmu direktorovi: „*Ak profesori cirkevných univerzít takto verejne hovoria, jednoducho to znamená, že tu v Ríme sa chystá revolúcia*“. Áno, začínala sa revolúcia, revolúcia v liturgii, v názore na cirkev, vo vzťahoch k iným cirkvám a postoji ku svetu.¹³⁶

¹³⁴ Porov. *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*. Rím : SÚCM, 1968. I. diel.

¹³⁵ Otázky jednoty sa Ján XXIII. dotýka takto: „*Bohužiaľ, celá kresťanská rodina doposiaľ plne nedosiahla viditeľné viditeľnú jednotu v pravde. Katolícka cirkev preto považuje za svoju povinnosť pričiniť sa, aby sa uskutočnilo toto veľké tajomstvo jednoty, za ktorou sa Ježiš Kristus vrúcne modlil k nebeskému Otcovi v predvečer svojej obeti.*“ In: SKALICKÝ, K.. *Ekumenizmus na druhom Vatikánskom koncile*. s. 65-67.

¹³⁶ BEŇO, A. J. *II. Vatikánsky koncil 1962-196*. Nitra: Vydavateľstvo rodina, 1992. s. 26.

Po smrti pápeža Jána XXIII. bol zvolený pápež Pavol VI., ktorý vydal smernice, v ktorých oznámil zvýšenie počtu nekatolíckych pozorovateľov a založil pri Rímskej kúrii *Sekretariát pre dialóg s nekresťanskými náboženstvami*.

Na začiatku druhého koncilového zasadania Pavol VI. definoval hlavné ciele koncilu a zhrnul ich do štyroch bodov:

1. lepšie poznanie cirkvi.
2. reformu cirkvi.
3. znovunastolenie jednoty medzi kresťanmi.
4. dialóg cirkvi so súčasným svetom.

Druhý vatikánsky koncil otvoril pre katolícku cirkev novú cestu ekumenizmu, ktorú pripomína Ján Pavol II. v apoštolskom liste *Novo millennio ineunte*¹³⁷, keď píše: „Pre Cirkev sa otvára nový úsek cesty, opäť sa ozývajú v našom srdci slová, ktorými Ježiš v Lk 5,4 vyzval apoštola, aby šiel loviť ryby: „Zatiahni na hĺbinu!“ (NMI 1).

Dôležitým momentom v príprave koncilu bola tlačová konferencia, ktorú usporiadal kardinál Tardini 30. Októbra 1959 vo Villa Nazareth. Počas audiencie Ján XXIII. vyhlásil: „*Ak odlúčení bratia budú chcieť mať účasť na koncile, sú pozvaní, lebo cirkev je vždy aj ich domom*“¹³⁸.

Sekretariát pre jednotu kresťanov pozval nekatolíckych pozorovateľov a pozvanie prijali títo pozorovatelia:

- Ruská pravoslávna cirkev.
- Gruzínska pravoslávna cirkev.
- Egyptská pravoslávna cirkev.
- Egyptská koptická cirkev.
- Sýrsko -pravoslávna cirkev.
- Apoštolsko-arménska cirkev.
- Ruská pravoslávna cirkev v cudzine (Ženeva).

¹³⁷ JÁN PAVOL II. *Novo millennio ineunte*. Trnava: SSV, 2001, čl. 7. (Ďalej len NMI)

¹³⁸ JURKO, J. *O dokumentoch druhého vatikánskeho koncilu*. Bardejov: Bens, 2000. s. 35.

- Starokatolícka cirkev.
- Sýrsko- malabarská cirkev Indie.
- Anglikánska cirkev (Anglicko, USA, Juž. Amerika).
- Svetový luteránsky zväz (Dánsko, USA, Ženeva, Švédsko).
- Presbyteriánsky svetový zväz (Paríž, USA, Škótsko).
- Evanjelická cirkev Nemecka.
- Svetová rada metodistov.
- Svetový komitét priateľov (Quakers).
- Svetová rada cirkví (Ženeva, India, Japonsko, Francúzsko, USA, Alexandria, Holandsko, Paríž, Taizé).¹³⁹

3.5 Ekumenické očakávania

Svet a hlavne kresťania s napätím očakávali, ako sa bude koncil vyjadrovať k otázkam ekumenickej jednoty. Pápež Ján XXIII. mal bezpochyby veľkú túžbu po jednote kresťanov, ale jeho slová ukázali, že ekumenický snem nebol zhromaždením všetkých kresťanských cirkví, ako si to niektorí mylne vykladali¹⁴⁰, ale bol to ekumenický snem v zmysle kanonického práva, v ktorom teda išlo o bežné vnútorné záležitosti katolíckej cirkvi. Dá sa však povedať, že v konečnom dôsledku bol práve druhý vatikánsky koncil silným impulzom k ekumene.

Jednota kresťanov je veľmi dôležité Kristovo pranie, o ktorú je potrebné sa usilovať v celosvetovom meradle a v iných životných oblastiach. Touto snahou o jednotu kresťanov sa chceme vrátiť späť ku Kristovmu príkazu, od ktorého sme sa oddialili. Podľa Mons. Vuccina „Nejde o zmenu náuky, ale o zmenu spôsobu akým ju podávame odlúčeným bratom“.¹⁴¹

Ekumenizmus a objavenie lásky je ďalšia cesta, ktorá nás spája, ako aj Apoštolské vyznanie viery, modlitba Pána – Otče náš, krst. Hľadanie pravdy potrebuje nový zápal, nových ľudí, nové srdcia, „aby všetci boli jedno“ (Jn 17,21).

¹³⁹ Porov. Sekretariát pre jednotu kresťanov, In: Vo svetle blahozvestí. Trnava: Dobrá kniha, 1985. s. 248.

¹⁴⁰ Porov. PESCH, O. H. *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava – průběh – odkaz*. Praha: Vyšehrad, 1996. s.63.

¹⁴¹ BEŇO, A. J. *II. Vatikánsky koncil 1962-1966*, s. 38.

Cestu k zjednoteniu symbolicky ukázal pápež Pavol VI. svojou púťou do Palestíny. Objatie Pavla s Athenagorom a spoločná modlitba s prosbou odpusť nám naše viny na miestach, kde Kristus žil a založil svoju cirkev, hovorí veľa o zjednotení.

Dňa 8. Decembra 1965 sa na námestí svätého Petra konala veľká záverečná bohoslužba druhého vatikánskeho koncilu. Pápež Pavol VI. takto povedal vo svojej kázni: „Dajme si otázku, či môžeme spolu povedať, že sme Bohu vzdali česť, či sme hľadali jeho poznanie a lásku. Pýtajme sa, či sme pokročili v poznaní Boha, v snahe ho uctievať, v úsilí ho zvestovať ľuďom, ktorí na nás hľadajú ako na svojich pastierov a učiteľov Božích ciest. My jednoducho veríme, že áno. Už aj preto, že samotný koncil vzišiel z tejto myšlienky.“¹⁴²

Rôzny kardináli tlmočili posolstvo koncilu vládam, vedcom, umelcom, ženám, robotníkom, chorým, trpiacim a tieto posolstvá potom pápež osobne predal vždy jednému zástupcovi týchto skupín. Pápež Pavol VI. rozpustil koncil slovami: „*Ite in pace Christi*“, čo znamenalo „Chodte v pokoji Kristovom.“

3.6 Dokumenty o ekumenizme vydané počas II. Vatikánskeho koncilu

Počas prvého koncilového zasadania sa z troch pripravených osnov¹⁴³ hovoriacich o ekumenizme zrodili štyri predlohy, z ktorých sa postupne v priebehu koncilových prác vykryštalizovali štyri rokovacie dokumenty:

1. Dekrét o katolíckych východných cirkvách *Orientalium Ecclesiarum*,
2. Dekrét o ekumenizme *Unitatis redintegratio*,
3. Deklarácia o vzťahu Cirkvi k nekresťanským náboženstvám *Nostra aetate a*
4. Deklarácia o náboženskej slobode *Dignitatis humanae*.

Na začiatku sa neplánoval osobitný koncilový dokument o ekumenizme vo všeobecnosti, preto sa vypracovali iba osnovy týkajúce sa východných oddelených cirkví.

¹⁴² Porov. PESCH, O. H. *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava – průběh – odkaz*. Praha : Vyšehrad, 1996. s.105.

¹⁴³ Prvú osnovu vypracovala komisia pre východné cirkvi s názvom *De unitate Ecclesiae – ut unum sint* (O jednote cirkvi – aby boli jedno), Sekretariát pre jednotu kresťanov vypracoval *De oecumenismo* (O ekumenizme) a teologická komisia kardinála Ottavianiho pripravila text o ekumenizme, ktorý bol jedenástou kapitolou osnovy *De Ecclesia* (o cirkvi). In. SKALICKÝ K.: *Ekumenizmus na druhom Vatikánskom koncile*. s. 72.

Okrem toho tiež v konštitúcii o katolíckej cirkvi plánovala pôvodne jedenásta kapitola, ktorá by sa týkala ekumenizmu. Konciloví otcovia sa však 1. decembra 1962 rozhodli, že Sekretariát pre zjednotenie kresťanov vypracuje osobitný návrh o ekumenizme. Rozprava o ekumenizme trvala od 12. novembra do 2. decembra 1963, a po zdĺhavejších revíziách a opravách návrhu textu sa napokon 21. novembra konalo piate verejné zasadanie, na ktorom konciloví otcovia schválili dekrét o ekumenizme *Unitatis redintegratio*, s konečnou platnosťou, pričom 2137 hlasov bolo za a 11 proti.

Komisia pre východné cirkvi skončila posledné úpravy na návrhu dekrétu *Orientalium Ecclesiarum* za necelý mesiac a 20. novembra 1964 odsúhlasili konciloví otcovia celé znenie dekrétu s názvom *O východných katolíckych cirkvách*. Pri tajnom hlasovaní 2110 otcov dekrét súhlasilo a 39 hlasov bolo proti. Pápež Pavol VI. dekrét odobril s konečnou platnosťou.¹⁴⁴

3.6.1 Dekrét o ekumenizme *Unitatis redintegratio*

Krátko pred svojou smrťou 3. júna Ján XXIII. rozposlal koncilovým otcom návrh textu o ekumenizme. Pôvodný návrh mal tri kapitoly:

1. Zásady katolíckeho ekumenizmu¹⁴⁵
2. Ekumenizmus v praxi.
3. Kresťania odlúčený od katolíckej cirkvi.

Neskôr po jeho smrti vznikli ďalšie dve kapitoly a obe dali podnet na osobitné predlohy deklarácií:

4. Vzťah k nekresťanom¹⁴⁶
5. O náboženskej slobode¹⁴⁷

Po viacerých prepracovaniach a opravách bol dekrét *Unitatis redintegratio* definitívne slávnostne schválený na piatom verejnom zasadaní 21. novembra 1964. Za dekrét hlasoval 2137, proti 11.

¹⁴⁴ STANČEK, E. A BURIKOVÁ, A. *Fenomén ekumenizmu*. Spišské Podhradie. 2002. s.35.

¹⁴⁵ ale tento názov bolo potrebné zmeniť, lebo bol značne zavádzajúci, pretože neexistuje žiaden katolícky alebo protestantský ekumenizmus, ale len jeden ekumenizmus. Preto bol názov bol upravený na Katolícke zásady ekumenizmu. In: TOMEK, P.: *Ekumenický rozmer Cirkvi*. s.58.

¹⁴⁶ Neskôr deklarácia *Nostra Aetate*

¹⁴⁷ Neskôr deklarácia *Dignitatis humanae*.

Dekrét sa skladá z úvodu a z dvadsiatich štyroch článkov zoradených v troch kapitolách a záveru. Dekrét sa venuje otázke obnovy jednoty. V úvode sa hovorí, že Kristus založil jednu jedinu cirkev, no napriek tomu sa mnohé kresťanské spoločenstva síce hlásia za Pánových učeníkov, ale vysvetľujú si to po svojom. Ich cesty sa rozchádzajú, tak akoby sám Kristus bol rozdelený, a preto jedným z hlavných cieľov Druhého vatikánskeho všeobecného snemu je jednota so všetkými kresťanmi, pretože nejednota sa protiví Kristovej vôli, je na pohoršenie svetu a tiež neprospieva evanjelizácií.¹⁴⁸

3.6.1.1 Katolícke zásady ekumenizmu

Prvá kapitola dokumentu kladie dogmatický základ v nadväznosti na *Lumen gentium*. To je obvyklé pri dekrétach zameraných na praktické smernice.¹⁴⁹

Keď bol Pán Ježiš povýšený na kríži a oslávený, zoslal prisľúbeného Ducha, ktorý je prostriedkom zjednotenia ľudí. Najväčším vzorom jednoty má byť jednota v Trojici osôb jedného Boha, Otca a Syna v Duchu Svätom.

V dekréte sa píše: „Duch Svätý, ktorý prebýva vo veriacich a naplňa a riadi celú cirkev, vytvára ono podivné spoločenstvo veriacich, a tak hlboko spája všetkých v Kristovi, ktorý je zdrojom jednoty cirkvi“ (UR 2).

Pán Ježiš rozdeľuje milosti a služby a obohacuje cirkev Ježiša Krista rozličnými darmi, aby si pripravil svätých na službu a na budovanie cirkvi. (Ef 4,12). Kristus upevňuje svoju cirkev po svete až do konca sveta a svojim učeníkom zveril úlohu vyučovať, viesť a posväcovať (Mt 28,18-20) a Petrovi, ktorého si vyvolil medzi učeníkmi prisľúbil kľúče od kráľovstva nebeského. Keď mu Peter vyznal lásku, zveril mu všetky ovečky, aby ich utvrdzoval vo viere (porov. UR 2).

V tretom článku dekrét pripomína, že roztržky vznikali už od samotného začiatku a apoštol ich odsudzuje a karhá (1Kor 1,11). No tieto roztržky boli len veľmi malé v porovnaní s neskoršími storočiami, kedy tieto nezhody a roztržky vyvrcholili rozhodom s katolíckou cirkvou; ale ako upozorňuje dekrét, z viny oboch strán. Tí, ktorí sa rodia v takýchto spoločenstvách a sú vychovaní nich viere v Krista a riadne prijali krst,

¹⁴⁸ Druhý vatikánsky koncil.: *Unitatis Redintegratio*, dekrét o ekumenizme. Trnava: SSV, 1993. čl. 1. (Ďalej len UR).

¹⁴⁹ Porov. TOMEK, P. *Ekumenický rozmer Cirkvi*. Banská Bystrica – Bačin : Vricko, 1998, s. 57.

sú v určitom spoločenstve s katolíckou cirkvou i keď nie v dokonalom (UR 3). V závere tretieho článku dekrét ďalej hovorí, že katolícka cirkev uznáva, niektoré, ba dokonca mnohé prvky a hodnoty posväcovania a pravdy ako písané Božie slovo, vieru, život milosti, nádej a lásku a iné vnútorné dary Ducha Svätého, ktoré sa môžu vyskytovať aj v iných kresťanských cirkvách, alebo spoločenstvách a sú schopné umožňovať prístup k spaseniu skrze ducha Kristovho.

Vo štvrtom článku sa píše o ekumenizme. Ekumenické hnutie sa snaží odstrániť prekážky rozdelenia, aby mohla byť opäť nadobudnutá jednota všetkých kresťanov. Vplyv a pôsobenie milosti Ducha Svätého na viacerých miestach sveta je znamením doby, aby sa všetci katolíci horlivo zúčastňovali ekumenického diela. Koncil ekumenickým hnutím rozumie konania a podniky, ktoré vznikajú podľa rôznych potrieb cirkvi a časových okolností a sú zamerané k podporovaniu jednoty kresťanov“ (UR 4). Dekrét vyzýva všetkých katolíckych veriacich, aby pochopili znamenia časov a horlivo sa zapojili do ekumenickej činnosti.

V ekumenickom hnutí má, podľa dekrétu, miesto dialóg. Tento dialóg je medzi dobre pripravenými odborníkmi na stretnutiach. Spoločenstvá môžu dosiahnuť užšiu spoluprácu v akejkoľvek činnosti ak pri týchto dialógoch môže, každý dôkladne vyložiť svoje učenie a podať jasne charakteristické črty a tak všetci nadobudnú pravdivejšie poznanie o živote obidvoch spoločenstiev. Dekrét vyzýva katolíkov, aby sa schádzali ak je to možné k spoločnej modlitbe, a aby úprimne pouvažovali, čo treba obnoviť vo vlastnej katolíckej rodine, aby jej život mohol svedčiť vernejšie a jasnejšie o tom, že jej Kristus odovzdal učenie a inštitúciu prostredníctvom apoštolov (porov. UR 4). Katolícka rodina nesmie zabúdať na slobodu vo formách duchovného a liturgického prejavu života, na oceňovanie pravých kresťanských hodnôt, ktoré sú aj u oddelených bratov. *„Všetko totiž, čo je skutočne kresťanské, sa nikdy neprieči pravým hodnotám viery, ale naopak, môže vždy pomáhať k dokonalejšiemu pochopeniu Krista a cirkvi“* (UR 4).

Koncil so zármutkom poznamenal, že rozdelenie kresťanov je príčinou a prekážkou uskutočňovania plnosti katolicity u tých členov, ktorí sú k nej síce pridružení krstom, ale sú oddelení od jej plného spoločenstva, no zároveň motivuje veriacich k väčšej zanietenosti v ekumenickej činnosti a biskupom celého sveta odporúča, aby ju starostlivo a múdro rozvíjali.

3.6.1.2 *Uskutočňovanie Ekumenizmu v praxi.*

V dokumente *Unitatis redintegratio* sa hovorí, že pravý ekumenizmus nejestvuje bez pravého obrátenia sa, pretože jednota a túžba po jednote sa rodí a dozrieva v obnovení mysli, v sebazapíeraní a z veľkodušných prejavov lásky. Prosíme teda Božieho Ducha o milosť úprimného sebazapíerania, poníženosti, úslužnosti a bratskej veľkodušnosti voči iným. (UR 7). O previneniach proti jednote platí svedectvo sv. Jána: „*Ak hovoríme, že sme nezhršli, jeho robíme luhárom a nie je v nás viac jeho slovo*“ (1 Jn 1,10). Katolícka cirkev v modlitbe prosí o odpustenie predovšetkým Boha, a aj oddelených bratov a taktiež odpúšťa svojim vinnikom. Veľmi správne dokument hovorí, že tým lepšie budú napomáhať jednote, čím viac budú žiť podľa evanjelia Ježiša Krista. (UR 7).

O jednotu by sa mali zaujímať všetci, pretože obnovenie jednoty sa týka celej cirkvi, tad aj radových veriacich, nielen biskupov a farárov. Za dušu celého ekumenického hnutia možno pokladať okrem obrátenia srdca a svätosti modlitbu za jednotu, či už spoločnú, alebo súkromnú. Túto modlitbu nazýva *duchovným ekumenizmom*. Ôsmi článok ďalej povzbudzuje, aby sa katolíci pri rôznych ekumenických stretnutiach spoločne modlili s oddelenými bratmi, pretože modlitby sú veľmi účinným prostriedkom na získanie milosti a úprimným prejavom zväzkov, ktoré ešte spájajú katolíkov s oddelenými bratmi: „*Lebo kde sú dvaja, alebo traja zhromaždení v mojom mene, tam ja som medzi nimi*“ (Mt 18,20). Čo sa týka spoločnej účasti na svätých veciach, tzv. *communicatio in sacris*, tam odporúča dokument rozlišovať dva princípy: vyjadrenie jednoty cirkvi a účasť na prostriedkoch milosti. Pri vyjadrení jednoty je spoločná účasť spravidla neprístupná. Pri potrebe milosti ju niekedy odporúča. O konkrétnom postupe nech múdro rozhodne biskup (UR 8).

Deviaty článok hovorí o vzájomnom poznaní oddelených bratov. A na to, aby ich poznali je potrebné, aby boli katolíci učení, aby študovali učenie, dejiny, duchovný a liturgický život a kultúru oddelených bratov. Veľmi užitočné sú tu odborné stretnutia oboch strán. Podmienkou však je, aby tí čo sa takýchto stretnutí zúčastňujú boli odborníci (UR 9). Z ekumenického hľadiska je potrebné, aby duchovní pastieri a kňazi ovládali teológiu, starostlivo vypracovanú z najmä historického hľadiska, aby tak čoraz vernejšie zodpovedali skutočnému stavu vecí. (UR 10)

V jedenástom článku (UR 11) sa píše, že spôsob a metódy vykladania katolíckej viery nesmú byť v žiadnom prípade prekážkou dialógu s oddelenými bratmi. Je potrebné dôkladne a presnejšie vysvetľovať katolícku vieru takou formou a rečou, ktorej budú rozumieť aj oddelení bratia. Dekrét ďalej povzbudzuje katolíckych teológov, aby pri skúmaní Božích tajomstiev pokračovali v ekumenickom dialógu s oddelenými bratmi s láskou k pravde, s pokorou a s kresťanskou láskou.

Posledný článok druhej časti dekrétu *Unitatis redintegratio* hovorí, nech všetci kresťania vyznávajú pred všetkými národmi vieru v trojjediného Boha, vo vteleného Božieho Syna, Vykupiteľa a nášho Pána a nech spoločným úsilím vo vzájomnej úcte vydávajú svedectvo o našej nádeji. V spolupráci kresťanov pri rôznych nešťastiach našich čias ako sú napríklad pohromy, hlad, bieda sa všetci veriaci v Krista môžu naučiť, že je lepšie sa vzájomne poznávať, a ako si vážiť jeden druhého a ako pripravovať cestu jednote kresťanov (UR 12).

3.6.1.3 Cirkevné spoločenstvá oddelené od rímskeho apoštolského stolca

Tento názov kapitoly Cirkvi a cirkevné spoločenstvá oddelené od rímskeho apoštolského stolca – oproti pôvodnému, Kresťania odlúčení od Katolíckej cirkvi sa zmenil kvôli zložitým historickým súvislostiam. Koncil v múdrej zdržanlivosti upustil od prísnejšieho hodnotenia nekatolíckych cirkví.¹⁵⁰ Kapitola osobitne rozlišuje cirkvi a cirkevné spoločenstvá, ktoré vznikli na Východe a tie, ktoré sú dedičstvom reformácie.

Články 14 – 18 pojednávajú o východných cirkvách. V článku štrnásť sa spomína, že cirkev katolícka a východné cirkvi majú mnoho spoločného. Ide o veľké liturgické dedičstvo, duchovné tradície a právny poriadok. Nemá sa podceňovať ani skutočnosť, že základné články kresťanskej viery o Trojici a Božom slove boli definované na všeobecných ekumenických konciloch konaných na východe. S osobitným zreteľom venuje význam slávenia Eucharistie ako zdroja života pre cirkev. Prostredníctvom nej majú veriaci, zjednotení s biskupom, pristupovať k Bohu Otcovi skrze Syna, slávením Pánovej eucharistie v týchto jednotlivých cirkvách sa buduje a vzrastá Božia cirkev. Rozmanitosť mníšskych rádov vo východných cirkvách má byť tiež inšpiráciou pre západnú cirkev (UR 15). V závere o východných cirkvách píše, že

¹⁵⁰ Porov. TOMEK, P. *Ekumenický rozmer Cirkvi*. Banská Bystrica – Badín : Vricko, 1998. s. 58.

posvätný cirkevný snem obnovuje vyhlásenia predchádzajúcich posvätných koncilov a rímskych pápežov, totiž že v záujme obnovenia a zachovania spoločenstva a jednoty sa nemá klásť „nijaké iné bremeno okrem toho nevyhnutného“ (Sk 15,28). Koncil si vrúčne želá, aby odteraz všetky úsilia v rozličných ustanovizniach a formách cirkevného života smerovali k postupnému dosiahnutiu tejto jednoty, zvlášť modlitbami a bratským dialógom o náuke viery a najnaliehavejších pastoračných potrebách našich čias (UR 18).

Oddeleným cirkvám a cirkevným spoločenstvám na Západe sú venované články 19 – 23. K cirkvám, ktoré vznikli z reformácie, koncil uvádza tieto spoločné znaky: viera v trojosobného Boha a v Ježiša Krista ako Pána a Boha a jediného Prostredníka (naráža na tzv. „základnú formulu“ Svetovej rady cirkví), hľadanie jednoty, úcta k Svätému písmu, „takmer jeho kult“, spoločný krst, vyznanie živého spoločenstva s Kristom a jeho znamenie pri slávení Pánovej Večere, kresťanský život z viery, z krstu a z počúvania Božieho slova, prvky starej liturgie v bohoslužbách, chvály za dobrodenia prijaté od Boha, živý zmysel pre spravodlivosť a úprimná láska k blížnemu.¹⁵¹

Tieto „elementy“, ako o nich píše O. H. Pesch, majú svoje právo a svoju hodnotu v tom, že sú to dary vlastné Kristovej cirkvi, pritom tu nehovorí o rímskej cirkvi. Je to dôvod, ktorý hýbe a dáva impulz ku katolíckej jednote. O úcte k svätému písmu ďalej hovorí, že vzývaním Ducha Svätého v samom Svätom písme hľadajú Boha, ktorý sa im prihovára v Kristovi, vopred zvestovanom prorokmi – v Božom Slove. Vo Svätom písme rozjímajú o Kristovom živote a o tom, čo božský Majster učil a vykonal pre spásu ľudí, najmä o tajomstvách jeho smrti a zmŕtvychvstania. Aj keď oddelení kresťania uznávajú božskú autoritu Svätého písma, nezhodujú sa s nami, katolíckmi – aj keď nie všetci tým istým spôsobom – v chápaní vzťahu medzi Svätým písmom a cirkvou, v ktorej má podľa katolíckej viery osobitné miesto autentický Učiteľský úrad pri výklade a ohlasovaní písaného Božieho slova. Napriek tomu je Sväté písmo v tomto dialógu výborným nástrojom v mocných Božích rukách na dosiahnutie tej jednoty, ktorú Spasiteľ ponúka všetkým ľuďom (UR 21).

Kresťanský život oddelených bratov sa živí vierou v Krista a skrze počúvanie Božieho slova. Prejavuje sa osobnou modlitbou, rozjímaním o Svätom písme,

¹⁵¹ Porov. PESCH, O. H. *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava – průběh – odkaz*. Praha: Vyšehrad, 1996, s. 214.

kresťanským rodinným životom a uctievaním Boha v spoločenstve zhromaždenom na chválenie Boha. Napokon v ich kulte sa neraz zachovali dôležité prvky starobylej spoločnej liturgie. Viera v Krista prináša ovocie chvály a vďaky za Božie dobrodenia. K tomu sa pridružuje živý zmysel pre spravodlivosť a úprimná láska k blížnemu (UR 23).

3.6.1.4 Záver dokumentu *Unitatis redintegratio*

V závere dekrét povzbudzuje: „Ekumenická činnosť musí byť plne a úprimne katolícka, totiž verná pravde, ktorú sme prijali od apoštolov a Otcov, v súlade s vierou, ktorú vždy vyznávala Katolícka cirkev, a zároveň zameraná k jej plnosti, veď podľa vôle Pána má s postupujúcim časom rásť jeho telo.“ Cirkevný snem naliehavo žiada, aby členovia katolíckej cirkvi nekládli nijaké prekážky cestám Božej prozreteľnosti ani sa nerobili ťažkosti budúcim podnetom Ducha Svätého (UR 24).

3.6.2 Dignitis humanae

Úspech v ekumenizme a zachovaná náboženská sloboda sú dva pojmy, ktoré veľmi úzko medzi sebou súvisia. Táto deklarácia bola pôvodne súčasťou piatej kapitoly schémy o ekumenizme, ktorú vypracoval Sekretariát pre jednotu kresťanov. V novembri 1963 bola predložená koncilu, ale koncil hlasoval len o prvých troch kapitolách, nie o štvrtej a piatej kapitole. Neskôr bola táto kapitola oddelená a obsahovo prepracovaná. Po predložení prepracovaného textu sa z nej stala v novembri 1964 samostatná deklarácia. Pri slávnostnom záverečnom hlasovaní 7. decembra 1965 bola deklarácia schválená 2308 hlasmi, 70 bolo proti a 8 bolo neplatných. Toho istého dňa bola slávnostne vyhlásená.¹⁵²

Keď pápež Pavol VI. dňa 8. decembra 1965 ukončil koncil slávnostnou bohoslužbou v Bazilike sv. Petra., bol na nej prítomný aj zástupca ekumenického patriarchu Athenagora z Konštantinopolu. Ku koncu bohoslužby ho Pavol VI. poprosil, aby pristúpil k pápežskému oltáru a preplnenej bazilike oznámil: „*V túto hodinu vyhlasuje patriarcha Athenagoras, ako čestná hlava ortodoxných cirkví a tiež ja sám ako držiteľ Petrovho úradu, že bula, ktorá v roku 1054 vyvolala rozkol a rozdelila cirkev na východnú a západnú a jej obsah sa od dnešného dňa prehlasuje obidvoma stranami za*

¹⁵² *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*. Rím: Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1968. s. 559.

neplatnú!“¹⁵³ Týmto symbolickým gestom sa prinajmenšom právne zacementovala roztržka, ktorá svojho času prvýkrát rozdelila kresťanstvo. Počas celého ekumenického koncilu bolo cítiť ducha ekumenizmu, ale tento symbolický okamih sa stal počiatkom ekumenického úsilia v konkrétnom reálnom živote. Na žiadnom inom koncile sa nehovorilo s takou jasnosťou o jednote kresťanov, o dialógu s nekresťanskými náboženstvami, o dôstojnosti osobného svedomia, o princípe náboženskej slobody, o rôznych kultúrnych tradíciách, v rámci ktorých katolícka cirkev uskutočňuje svoje misijné poslanie. Ekumenické hnutie je Božia milosť, ktorú Otec daroval ako odpoveď na Ježišovu modlitbu „aby všetci jedno boli“ (Jn 17,21) a na prosebné modlitby cirkvi inšpirované Duchom Svätým.¹⁵⁴

3.6.2.1 *Dignitates humanae v priebehu koncilu*

Ako už bolo spomenuté, náboženská sloboda bola počas prípravnej fázy koncilu spracovaná iba v rámci vzťahu cirkvi a štátu a vysvetlená v schéme konštitúcie o cirkvi z roku 1962. Tento názor obsiahnutý v deviatej kapitole bol formulovaný ešte v 19. storočí a bol pokladaný za vzor katolíckej neznášanlivosti. Navrhnuté znenie náuky bolo možné zhrnúť nasledovne: „Ak predstavujú kresťania v spoločnosti väčšinu, štát má povinnosť hlásiť sa ku kresťansko-katolíckemu náboženstvu. Ostatní občania, ktorí sú príslušníkmi iných náboženstiev, nemajú právo na verejné vyznanie sa k svojmu náboženstvu, avšak štát môže ich vyznanie tolerovať kvôli spoločnému dobru. Ak sú kresťania v spoločnosti v menšine, štát je povinný ponechať katolíkom plnú slobodu vyznávať svoje náboženstvo a cirkev musí mať plnú slobodu pri napĺňaní svojho poslania.“ V tomto pojatí bola katolícka tolerancia iba o čistom znášaní sa, o náboženskej slobode iných kresťanov sa nedalo hovoriť. Postoj, spočívajúci na dočasnej doktríne katolíckej cirkvi, že omyl nemá právo na jestvovanie, ale iba pravda má právo na existenciu, narazil na rozhodnú opozíciu koncilových otcov odvolávajúcich sa okrem iného aj na encykliku Jána XXIII.

¹⁵³ Porov. PESCH, O. H. *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava – průběh – odkaz*. Praha : Vyšehrad, 1996. s. 20.

¹⁵⁴ STANČEK, L. a BURIKOVÁ, A. *Fenomén ekumenizmu*. Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka Spišská Kapitula. 2002. s. 44.

Jána XXIII. vo svojej encyklike *Pacem in terris* (1963) píše, že k právam človeka je potrebné počítať aj to, že človek môže uctievať Boha podľa správnej normy svedomia, privátne i verejne vyznávať svoje náboženstvo (porov. PIT 6).

Takto navrhovaná kapitola o náboženskej slobode zmizla s prvým návrhom konštitúcie o cirkvi a pápež poveril Sekretariát pre jednotu kresťanov, aby sa tejto témy ujal. V súvislosti s tým, úlohou Sekretariátu pre jednotu kresťanov je prepracovať a konečným spôsobom prezentovať zásadný obrat v cirkevnom postoji: ak vzhľadom na zvláštne okolnosti sa v niektorých národoch dostáva v občianskom právnom poriadku osobitného štátneho uznania istému náboženskému spoločenstvu, je potrebné, aby sa zároveň všetkým občanom a všetkým náboženským spoločenstvám uznávalo a rešpektovalo právo na slobodu v náboženskej oblasti (DH 6). Tento vatikánsky snem prehlásil, že ľudská osoba má právo na náboženskú slobodu, ktorá spočíva v tom, že všetci ľudia musia byť zbavení nátlaku tak so strany jednotlivcov, ako aj zo strany spoločenských skupín a tiež akejkoľvek ľudskej moci, pretože nikto nesmie byť nútený jednať v oblasti náboženstva proti svojmu svedomiu, ale tiež mu nesmie byť zabráňované jednať podľa svojho svedomia (DH 2).

Nápadným pritom je, že v definitívnom znení nenachádzame slovo tolerancia, a síce preto, lebo pojem tolerancie nesie v sebe príchut' strpenia, respektíve pripustenia aj toho, čo by vlastne nemalo byť. Naproti tomu deklarácia hovorí o náboženskej slobode ako o subjektívnom práve človeka, ktoré má byť zachované. Koncilový dokument uskutočnil prechod od práva pravdy, ktoré prináleží iba tým ľuďom, ktorí sú vlastníkami pravdy, a tým inštanciam, ktoré o pravde rozhodujú, ku právu osoby, ktoré je vhodné v zmysle deklarácie akcentovať ako právo pravdy osoby. Cirkev týmto spôsobom jasne povedala, že nezastupuje iba právo pravdy, ale aj právo osoby, pretože nositeľom práva, úcty a lásky nie je pravda ako taká, ale človek vyznávajúci sa k pravde.¹⁵⁵

Zameranie textu deklarácie o náboženskej slobode *Dignitates humanae* vnímali niektorí konciloví otcovia ako spreneverenie sa dovedejšej tradícii, ako ducha liberalizmu, ako vyznanie sa k náboženskému indiferentizmu, ako sekularizáciu

¹⁵⁵ Porov. MIKLUŠČÁK, P. *Sloboda kresťana v Cirkvi : prednáška na Fóre kresťanských inštitúcií*. Bratislava : 7. 11. 1998. In : STANČEK, L. a BURIKOVÁ, A. *Fenomén ekumenizmu*. Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka Spišská Kapitula. 2002. s. 45.

a sebazničenie katolíckej cirkvi, preto bola deklarácia najviac spochybňovaným koncilovým dokumentom, ktorý bol spracovaný v tvrdých kontroverziách a až do konečného hlasovania narážal na najväčší odpor.

Veľký význam pre prekonanie obavy, či deklarácia o náboženskej slobode nie je nevernosťou voči cirkevnej tradícii malo *rozlíšenie medzi slobodou voči Bohu a slobodou voči ľuďom*, t.j. medzi slobodou v morálno-náboženskom zmysle a slobodou v právnom zmysle. Až piata schéma deklarácie o náboženskej slobode, tzv. *Textus recognitus* zo dňa 22. októbra 1965 obsahuje v podtitule kvalifikáciu pojmu slobody v náboženskom zmysle, ktorá je daná dvomi základnými pojmi: *socialis* a *civilis*. Konečný text obsahuje tieto pojmy v nadpise, ktorý znie: „Právo osoby a spoločnstiev na spoločenskú (*socialis*) a občiansku (*civilis*) slobodu v náboženskej oblasti.“¹⁵⁶ Týmto je povedané, že deklarácia hovorí predovšetkým o vzťahoch medzi ľuďmi v občianskej spoločnosti a o slobode, podľa ktorej majú byť usporiadané vzťahy človeka v náboženskej oblasti tak voči každému jednotlivému človeku, ako aj spoločenským skupinám a verejnej moci. Náboženská sloboda bola formulovaná ako právo na slobodu od akéhokoľvek nátlaku konať privátne alebo verejne proti svedomiu, resp. nie podľa svojho svedomia (DH 2, 3).

3.6.2.2 *Dignitates humanae a jeho vplyv na ekumenizmus*

Obsahom *Dignitas humanae* je právo osoby a skupín na spoločenskú a občiansku slobodu vo sfére náboženstva. Môžeme vidieť, že tento dokument je dôležitý aj pre ekumenizmus, hoci sa zameriava skôr na medziľudské vzťahy v občianskej spoločnosti. Otcovia koncilu hneď v úvode deklarácie jasne prehlasujú, že ľudská osoba má právo na náboženskú slobodu. Toto právo je skutočne založené na dôstojnosti ľudskej osoby, ako nám ju dáva poznať i zjavené Božie slovo i sám rozum.

Medzi hlavné body katolíckej náuky patrí zásada obsiahnutá v Božom slove a vytrvale ohlasovaná Otcami, že Boh stvoril človeka ako slobodnú bytosť a že v tejto slobode má človek odpovedať Bohu, ktorý ho volá k sebe, vierou, teda nikto nemá byť nútený k prijatiu viery proti svojej vôli (DH 10). Práve preto zásada náboženskej slobody nemálo napomáha vytvárať také podmienky, ktoré umožňujú bez ťažkostí pozývať ľudí,

¹⁵⁶ STANČEK, L. a BURIKOVÁ, A. *Fenomén ekumenizmu*. Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka Spišská Kapitula. 2002. s. 48.

aby z vlastnej vôle prijali kresťanskú vieru a aktívne ju vyznávali celým životom (porov. DH 10).

Dokument uvádza, že každá rodina je spoločnosť s vlastným a pôvodným právom. Má právo na slobodné usporiadanie domáceho náboženského života pod vedením rodičov. Rodičia zase majú právo určiť spôsob náboženskej výchovy svojich detí podľa vlastného náboženského presvedčenia. A štátna moc musí uznať právo rodičov na slobodný výber školy, alebo iných výchovných prostriedkov. Dekrét ďalej tvrdí, že sú porušované práva rodičov, ak je v škole deťom vnucované vyučovanie, ktoré je v rozpore s ich náboženským presvedčením (DH 5).

Cirkev, by mala byť verná pravde evanjelia a ísť rovnakou cestou ako Kristus a apoštoli. Katolícka cirkev uznáva, že zásada náboženskej slobody je v zhode s dôstojnosťou človeka a s Božím zjavením. I keď sa v živote Božieho ľudu putujúceho premenlivými ľudskými dejinami niekedy vyskytli spôsoby konania, ktoré len málo zodpovedajú duchu evanjelia, ba sú dokonca jeho protikladom, predsa vždy zostávalo učením cirkvi, že nikto nesmie byť nútený k viere (DH 12).

Dekrét vysvetľuje, že učeník má voči Kristovi – učiteľovi vážnu povinnosť, aby pravdu, ktorú od neho prijal, stále viac poznával, verne hlásal a statočne hájil, avšak s vylúčením prostriedkov, ktoré odporujú duchu evanjelia. Súčasne ho povzbudzuje Kristova láska, aby láskavo a múdro zaobchádzal s ľuďmi žijúcimi v omyle alebo v neznalosti viery. Je preto potrebné mať na zreteli ako povinnosť voči Kristovi, životodarnému Slovu, ktoré sa má hlásať, tak i mieru milosti poskytnutú Bohom skrze Krista človeku, ktorý je pozvaný k dobrovoľnému prijatiu a vyznaniu viery“ (DH 14).

Všetci ľudia obdarení rozumom a slobodnou vôľou majú osobnú zodpovednosť a v zhode so svojou dôstojnosťou, pobádaní vlastnou prirodzenosťou a zároveň i mravným zákonom sú zaviazaní hľadať pravdu, predovšetkým náboženskú. Sú tiež povinní pridŕžať sa poznanej pravdy a podľa jej požiadaviek zariadiť celý svoj život. Ľudia však nemôžu splniť túto povinnosť spôsobom primeraným svojej prirodzenosti, ak nemajú psychologickú slobodu a nie sú zároveň oslobodení od vnútorného nátlaku. Právo na náboženskú slobodu teda nevyplýva zo subjektívnej dispozície osoby, ale zo samej jeho

prirodzenosti. Právo na túto slobodu patrí i tým, ktorí neplnia povinnosť hľadať pravdu a pridržať sa jej (DH 2).

Pravdu je však treba hľadať spôsobom primeraným dôstojnosti ľudskej osoby a jej spoločenskej povahe, teda slobodným skúmaním, s pomocou vyučovania či vzdelávania, výmenou myšlienok a dialógu, v ktorom jedni druhým podávajú pravdu, ktorú našli, alebo o ktorej si myslia, že ju našli, aby si tak pri hľadaní pravdy navzájom pomáhali. K poznanej pravde sa však musí primknúť osobným súhlasom (DH 3).

Človek je tvorom spoločenským, ktorý ku svojej existencii potrebuje druhých ľudí; a to platí aj pre oblasť náboženstva. Spoločenská povaha človeka, ale aj spoločenská povaha náboženstva samého, vyžaduje, aby človek svoje náboženstvo vyznával v spoločnosti, kde môže vnútorné náboženské úkony prejavovať navonok spoločne s inými. „Preto týmto spoločnostiam patrí sloboda riadiť sa vlastnými pravidlami, verejne uctievať zvrchované božstvo, pomáhať svojim členom pri prežívaní náboženského života, vzdelávaním ich podporovať a zriaďovať si inštitúcie, v ktorých členovia spolupracujú na utváraní svojho života podľa svojich náboženských zásad“ (DH 4).

Dokument ďalej vysvetľuje, že náboženská sloboda však nie je neobmedzená. Aj ona má svoje určité hranice, ktoré ju upravujú – *osobná a spoločenská zodpovednosť*. Pretože človek naplňa svoju slobodu vždy v konkrétnej dejinnej situácii, do ktorej je postavený spolu s druhými ľuďmi, práve to ukazuje, prečo je sloboda spojená s povinnosťou zachovávať pri používaní svojej slobody mravný princíp personálnej a sociálnej zodpovednosti a mať v úcte práva a povinnosti druhých ľudí (porov. DH 7). Náboženská sloboda má teda slúžiť a byť zameraná k tomu, aby ľudia pri plnení svojich povinností konali v spoločenskom živote s väčšou zodpovednosťou (porov. DH 8).

Dňa 12. decembra 1948 Organizácia spojených národov vydala dokument Všeobecná deklarácia ľudských práv, v ktorom medzi iným uvádza: „Každý človek je nositeľom práva na úplnú náboženskú slobodu, na globálne uplatnenie náboženského presvedčenia na verejnosti.“¹⁵⁷

¹⁵⁷ VRAGAŠ, Š. *Základné otázky sociálneho učenia Cirkvi*. Bratislava : RK CMBF UK, 1996. s. 51.

Tento dokument nie je nejakým zákonom, ktorý by človeku priznával nejaké nové práva, ale je deklaráciou, ktorá sa pokúša navonok vyjadriť, či deklarovať to, čo sa ukrýva vo vnútri človeka, čo sa dotýka jeho prirodzenosti, a teda i dôstojnosti. Otázka ľudskej dôstojnosti a rešpektovania základných ľudských práv leží aj cirkvi veľmi na srdci, keď ide o práva, ktoré vyplývajú z prirodzeného zákona, ktorý vstúpil Boh do srdca ľudí, preto katolícka cirkev vždy bránila, bráni a bude brániť tieto ľudské práva. Jedným zo spôsobom tejto obrany je i deklarácia o náboženskej slobode *Dignitates humanae*. Nepodáva „nič nové“, iba podobne ako Všeobecná deklarácia ľudských práv vynáša na svetlo to, čo je tu od stvorenia človeka, aby si to všetci stále uvedomovali a podľa toho aj konali.

Ak ekumenizmus bude stáť na rešpektovaní týchto zásad, bude určite sprevádzaný požehnaním Boha, ktorý je Otcom všetkých, a tak bude možné dosiahnuť naplnenie svojho cieľa: aby všetci jedno boli. Táto jednota totiž nevyžaduje vzdať sa bohatej rozmanitosti v spiritualite, vo zvykoch a obyčajoch, v liturgických rítoch a teologickom predstavovaní zjavenej pravdy, aká vyrástla medzi kresťanmi, pokiaľ táto rozmanitosť ostáva verná apoštolskej tradícii.¹⁵⁸ Autori Ľ. Stanček a A. Buriková píše, že ekumenizmus a náboženská sloboda nie sú dva pojmy, ktoré sa navzájom vylučujú, ale sú to dve skutočnosti, ktoré navzájom súvisia: ekumenizmus bez náboženskej slobody, bez opravdivého rešpektovania vierovyznania druhého, nie je pravým ekumenizmom a uplatňovanie náboženskej slobody v konkrétnom živote je už vlastne prvým ekumenickým prejavom, od ktorého sa odvíjajú ďalšie aktivity ekumenického hnutia.¹⁵⁹

¹⁵⁸ Porov. Pápežská rada pre napomáhanie jednoty kresťanov: *Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme*. Trnava : Spolok Svätého Vojtecha, 1994. s. 20.

¹⁵⁹ STANČEK, Ľ. a BURIKOVÁ, A. *Fenomén ekumenizmu*. Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka Spišská Kapitula. 2002. s. 48.

3.7 Dokumenty o ekumenizme vydané po Druhom vatikánskom koncile

3.7.1 Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme.

Sekretariát pre napomáhanie jednoty kresťanov vydal po koncile v roku 1967 prvú časť a v roku 1970 druhú časť dokumentu pre ekumenickú spoluprácu, *Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme*.¹⁶⁰

Direktórium sa obracia na pastierov katolíckej cirkvi, biskupov, ale aj všetkých veriacich, ktorí sú povolání pracovať za jednotu kresťanov (porov. DirE 4) a má byť prostriedkom v službe celej cirkvi, najmä tých, ktorí sa v katolíckej cirkvi zúčastňujú ekumenickej práci. Cieľom je prácu motivovať, ujasňovať, prípadne dávať záväznú pápežskú smernicu. Toto direktórium zohľadňuje súčasnú ekumenickú situáciu a zahŕňa všetky doterajšie normy, ktoré boli vydané na uskutočňovanie a podporu rozhodnutí koncilu, a keď je to potrebné tak ich aktualizuje. Znamená to, že usmerňuje katolícku účasť na ekumenickej práci, čo zaručí, že ekumenická práca bude všade v katolíckej cirkvi v súlade s jednotou viery a nariadení, ktoré navzájom spájajú katolíkov (porov. DirE 6). Sedemnásty článok hovorí o tom, že katolíci sú pevne presvedčení, že jedna Kristova cirkev pretrváva v katolíckej cirkvi „vedenej nástupcom Petra a sním spojenými biskupmi“, no zároveň si uvedomujú, že oni osobne naplno nevyužili ani nevyužívajú prostriedky milosti, ktorými Kristus vybavil svoju cirkev (porov. DirE 17).

Ekumenické hnutie je Božia milosť, ktorú Otec daroval ako odpoveď na Ježišovu modlitbu a na modlitby cirkvi, inšpirované Duchom Svätým. Bez ohľadu na miestnu situáciu majú katolíci konať spoločne so svojimi biskupmi a majú byť schopní vziať na seba zodpovednosť za ekumenizmus. Čím lepšie poznajú svoju cirkev, tým skôr môžu v diskusiách s inými kresťanmi predostrieť jej učenie, predpisy a princípy ekumenizmu (DirE 24).

Direktórium poukazuje na výhodu, ktorú má Katolícka cirkev, pretože má jednotné vedenie, ktoré je vytvorené učiteľským úradom cirkvi. Katolícka cirkev chápe ekumenizmus ako úsilie vytvárať ekumenické vzťahy pod vedením biskupov a kladie dôraz na miestne podmienky s cieľom, aby nedochádzalo k zhoršeniu vzťahov. Navrhuje

¹⁶⁰ Pápežská rada pre napomáhanie jednoty kresťanov: *Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme*. Trnava: Spolok Svätého Vojtecha, 1994. s. 7. (ďalej len DirE).

postupovať pomaly a rozvážne, s veľkou svedomitosťou, trpezlivosťou, vytrvalosťou, čestne a s vecnými poznatkami. Cirkev má viesť veriacich k ekumenizmu a vydávať praktické normy v partikulárnych podmienkach a byť príkladom života modlitby a viery.

Biskup podporuje najmä duchovný ekumenizmus, a preto môže vo svojej diecéze vymenovať poverenca pre ekumenizmus, ktorý riadi a koordinuje komisie pre ekumenizmus. Môže tiež zriadiť ekumenickú komisiu či sekretariát, ktoré uvádzajú do praxe pokyny a nariadenia diecézneho biskupa vyplývajúce z nariadení Apoštolskej stolice. Komisia spolupracuje s duchovnými i rehoľníkmi. Prínosom majú byť i inštitúty zasväteného života, spoločenstvá apoštolského života a rôzne organizácie veriacich (porov. DirE 41 – 47).

Dokument vysvetľuje, že ekumenizmus vyžaduje nový postoj a pružnosť v metódach úsilia o jednotu. Je potrebné upriamiť svoju pozornosť na primerané, ekumenické vzdelanie v učení cirkvi, ktoré sa usiluje o to, aby všetci kresťania boli oduševnení ekumenickým duchom. Významnými prostriedkami vzdelávania je poznanie Božieho slova, kazateľská misia, katechéza, slávenie liturgie, duchovný život, ale i rôzne iniciatívy tak organizácií rôznych konfesií, ktoré pracujú či už v charite, väzniciach, zdravotníckych zariadeniach, kultúre alebo športe.

Veľmi dôležitým činiteľom prostredia vzdelávania vo viere a jej ohlasovania je rodinné prostredie, najmä rodičia. Rodina, ktorú Druhý vatikánsky koncil nazýva tzv. *domácou cirkvou* je prvotným miestom, v ktorom sa denne môže precvičovať jednota prostredníctvom stretávania sa u ľudí, ktorí sú odlišní, ale predsa sa prijímajú (porov. DirE 55 – 68). Ekumenizmus si vyžaduje rozumne a citlivo zachovávať všeobecné princípy, ktoré jednotlivé cirkvi majú rešpektovať, t.j. spoločná účasť na modlitbách, liturgii, v liturgických priestoroch podľa miestnych podmienok, čím sa bude vytvárať spoločenstvo, v ktorom sa uznajú a rešpektujú jednotlivé rozdielnosti. Eucharistia sa ešte dnes spoločne neslávi.

Dokument odporúča spoločnú modlitbu, ktorej obsahom by mali byť spoločné potreby, starosti a primerane ich predkladať pred Božiu tvár. Mali by sa pripravovať spoločne a konať so súhlasom aj v priestoroch určených na liturgiu (porov. DirE 102 –

115). Direktórium nám poukazuje, že pri ekumenizme je potrebné poznanie danej problematiky a snaha o jej hlbšie zvládnutie.¹⁶¹

3.7.2 Ut unum sint

Veľmi vplyvným pokoncilovým dokumentom bola encyklika od Jána Pavla II. *Ut unum sint*, ktorej hlavnou snahou bola snaha o obnovenie jednoty všetkých kresťanov. Encyklika je adresovaná nielen biskupom, kňazom a veriacim – katolíkom, ako to tradične býva pri pápežských dokumentoch, ale končí sa výzvou: „*Vám, bratom a sestram ostatých cirkví a náboženských spoločenstiev: Zdokonaľujte sa, povzbudzujte sa navzájom, rovnako zmyšľajte, žite v pokoji a Boh pokoja bude s vami.*“ (2 Kor 13,11)¹⁶²

Encyklika má veľký význam pre jednotu cirkví a snaží sa podporiť všetkých, ktorí hľadajú jednotu. Ján Pavol II. v nej naliehavo opakuje výzvu k jednote.¹⁶³ Tak ako sa ďalej v encyklike píše, ekumenické úsilie na zjednotenie všetkých cirkví vychádza z Božieho plánu, ktoré vynakladá Katolícka cirkev spoločne so všetkými Kristovými učeníkmi. Cirkev, podľa nej, nie je skutočnosť uzavretá do seba, ale neustále otvorená misijnej a ekumenickej dynamike. Je vyslaná do sveta, aby hlásala a vydávala svedectvo, t.j. uskutočňovala a šírila tajomstvo spoločenstva, ktorým je utváraná: zhromaždiť všetkých a všetko v Kristovi: „*aby bola pre všetkých neodlučiteľnou sviatosťou jednoty*“.¹⁶⁴ Ako už bolo vyššie spomenuté, zjednotenie všetkého rozptýleného ľudstva je, podľa encykliky, Božia vôľa. Boh poslal svojho Syna, aby nám jeho smrťou a vzkriesením daroval svojho Ducha lásky. V predvečer jeho umučenia sám Pán Ježiš hovorí svojim učeníkom a v hodine utrpenia sa modlí (Jn 17,21), aby „*všetci boli jedno*“, t.j. jedno živé spoločenstvo.¹⁶⁵

Prvenstvo na ekumenickej ceste k jednote patrí spoločnej modlitbe, ktorá je dušou celého ekumenizmu. Spoločná modlitba sa považuje za návrat k prameňu jednoty, ktorým je Ježiš Kristus. Ide o veľmi účinný prostriedok k vyproseniu milosti jednoty,

¹⁶¹ STANČEK, L. a BURIKOVÁ, A. *Fenomén ekumenizmu*. Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka Spišská Kapitula. 2002. s. 55.

¹⁶² JÁN PAVOL II.: *Ut unum sint*. Trnava : SSV, 1996. s. 115.

¹⁶³ Tamtiež, s.7.

¹⁶⁴ Tamtiež, s.13.

¹⁶⁵ Tamtiež, s.14.

autentický výraz spoločenstvám, ktorým sú katolíci spojení s doposiaľ odlúčenými bratmi.¹⁶⁶

Samotným stredobodom Ježišovej činnosti je práve jednota. Pán daroval svojej cirkvi jednotu, v ktorej chce objasniť všetkých. Tá, podľa encykliky¹⁶⁷, nie je ničím vedľajším, a preto ju nemožno stavať na úroveň druhoradého prívlastku spoločenstva jeho učeníkov, naopak patrí viac-menej k vlastnej podstate tohto spoločenstva.

Ekumenické hnutie za obnovu jednoty všetkých kresťanov vyzývajúcich trojjediného Boha a uznávajúcich Ježiša za Pána a Spasiteľa vzniklo tak, že Pán vekov poslal svojho Ducha týmto spoločenstvám. Táto milosť zapôsobila na mnohých ľuďoch všade vo svete a druhý vatikánsky koncil len posilňuje toto úsilie hovoriac, že „*Kristova cirkev je sprítomnená v Katolíckej cirkvi, ktorú riadi Petrov nástupca a biskupi v spoločenstve s ním*“, a súčasne uznáva, že „*aj mimo jej štruktúry možno nájsť mnohotvárne prvky posvätenia a pravdy, ktoré ako dary vlastné Kristovej cirkvi nabádajú na katolícku jednotu*“.¹⁶⁸ Pravý ekumenizmus neexistuje bez obrátenia, preto koncil vyzýva na obrátenie nielen jednotlivcov, ale i celé spoločenstvá. Snaha celého spoločenstva musí ísť ruka v ruku s jeho vernosťou evanjeliu. Každý sa musí teda zásadnejšie obrátiť k evanjeliu a pozmeniť svoj pohľad bez toho, aby niekedy stratil zo zreteľa Boží plán.¹⁶⁹

Ján Pavol II. vysvetľuje v encyklike význam Kristovej modlitby, *Ut unum sint*. Veriť v Krista znamená chcieť jednotu; chcieť jednotu znamená chcieť cirkev a chcieť cirkev znamená túžiť po spoločenstve milosti, ktoré zodpovedá plánu Otca už od večnosti. Taktiež pápež vyzýva nahradiť zaužívaný termín „*oddelení bratia*“ vhodnejšími označeniami: bratia v Pánovi, druhí kresťania, iní pokrstení, kresťania z iných spoločenstiev.¹⁷⁰

¹⁶⁶ Tamtiež, s. 30-32.

¹⁶⁷ Tamtiež, s. 16-17.

¹⁶⁸ JÁN PAVOL II.: *Ut unum sint*. Trnava : SSV, 1996. s.18.

¹⁶⁹ Tamtiež, s. 22-23.

¹⁷⁰ Tamtiež, s. 17-21.

Ovocie dialógu

Encyklika *Ut unum sint* hovorí o vzťahoch medzi spoločenstvami a o dialógoch, ktoré medzi sebou vedú. Univerzálne bratstvo kresťanov sa stáva pevným ekumenickým presvedčením. Po zrušení vzájomnej cirkevnej kliatby z minulosti si dnes v mnohých prípadoch navzájom pomáhajú predtým spoločenstva, ktoré spolu súperili. Čoraz častejšie sa stáva, že vedúci kresťanských spoločenstiev sa spájajú v mene Krista pri riešení mnohých problémov sveta. Môžeme dnes vidieť, že predstavitelia jednotlivých kresťanských spoločenstiev zaujímajú spoločné stanoviská k dôležitým problémom, najmä čo sa týka povolania človeka, slobody, spravodlivosti, pokoja a budúcnosti sveta. Títo zodpovední činitelia spoločenstiev však nie sú jediní, ktorí sa spájajú v zasadzovaní sa za jednotu, ale sú to aj mnohí kresťania zo všetkých spoločenstiev, ktorí sa na základe svojej viery spoločne zúčastňujú odvážnych projektov usilujúc sa o zmeny vo svete. Takýmto spôsobom sa vytvárajú nielen dobré vzťahy, ale aj výborný dialóg.¹⁷¹

Cenným výsledkom vzťahov kresťanov medzi sebou a nimi vedeného teologického dialógu je vzrast spolupatričnosti. Vďaka tomu si kresťania môžu uvedomovať prvky viery, ktoré majú spoločné, čo slúži na ďalšie upevnenie vzťahov a jednotu medzi nimi.

Druhý vatikánsky koncil zostáva pri tom všetkom mohutným motivačným a orientačným centrom, za čo je v tejto súvislosti potrebné sa poďakovať Bohu, že prostredníctvom neho sa opäť upevnilo spojenie s východnými cirkvami. Koncil pristupoval podľa pápeža k problému objektívne, pretože vysoko vyzdvihol ich cirkevnosť a to, čo ich spája s Katolíckou cirkvou. Dekrét o ekumenizme konštatuje: „*A tak slávením Pánovej Eucharistie v týchto jednotlivých cirkvách buduje sa a vzrastá Božia cirkev*“ a dôsledne s tým pripája, že tieto cirkvi, „*hoci oddelené, majú pravé sviatosti, a najmä – mocou apoštolského následníctva – kňazstvo a Eucharistiu, prostredníctvom ktorých sú s nami ešte stále spojené veľmi úzkymi zväzkami.*“¹⁷²

Návrat bratských vzťahov s cirkvami Východu je konkrétnym znamením toho, že i napriek historickým, politickým, spoločenským a kultúrnym bariéram sme jednotní v Kristovi, a zároveň je to tak aj s cirkvami a náboženskými spoločenstvami na Západe.

¹⁷¹ JÁN PAVOL II. *Ut unum sint*. Trnava : SSV, 1996. s. 50-53.

¹⁷² JÁN PAVOL II. *Ut unum sint*. Trnava : SSV, 1996. s. 58-60.

Quanta est nobis via?

Tretia časť encykliky sa začína zamyslením nad týmito otázkami: Aká dlhá je cesta, ktorá je ešte pred nami? Aká dlhá je cesta, ktorá nás ešte delí od toho požehnaného dňa, v ktorom sa dosiahne plná jednota vo viere a my budeme môcť spoločne sláviť svätú Eucharistiu Pána? Stačí nám väčšie vzájomné pochopenie a zjednotenie v otázkach viery, ktoré sme dosiahli, aby sme boli so sebou spokojní?

Prehĺbenie vzťahov nie je dostačujúce na upevnenie jednoty, vzájomného porozumenia a ani na vytvorenie nejakého dobrého dialógu. Konečným cieľom ekumenického hnutia je, podľa encykliky, dosiahnuť *úplnú viditeľnú jednotu medzi všetkými pokrstenými bratmi a sestrami*. Vzhľadom na tento cieľ sú všetky doteraz dosiahnuté výsledky len úsekom cesty, preto je potrebné stále viac prehĺbovať vzťahy a hľadať oblasti, v ktorých máme nedostatky.¹⁷³ Niektoré oblasti môžeme identifikovať už aj dnes. Sú to tieto:

1. Vzťah Svätého písma ako najvyššej autority vo veciach viery a posvätnej tradície ako nevyhnutnej interpretácie Božieho slova.
2. Eucharistia, sviatosť Kristovho tela a krvi, prinášaná na chválu Otca, pamiatka obety a reálna Kristova prítomnosť posväcujú vyliatie Ducha Svätého.
3. Vysviacka ako sviatosť kňazstva v jeho troch stupňoch: biskupský úrad, kňazstvo a diakonát.
4. Učiteľský úrad cirkvi zverený pápežovi a biskupom, ktorí sú v spoločenstve s ním a je ponímaný ako zodpovednosť a autorita v mene Krista za náuku viery a jej zachovávanie.
5. Panna Mária, Matka Božia a ikona Cirkvi, duchovná Matka, ktorá oroduje za Kristových učeníkov a celé ľudstvo¹⁷⁴

Podľa autorov publikácie Fenomén ekumenizmu, bola prezentácia encykliky *Ut unum sint* veľkou udalosťou. Fakt, že Svätý Otec prosí všetkých, aby sa usilovali dosiahnuť jednotu vyvolal nemalý ohlas aj na stránkach svetových denníkov. Vzhľadom na ostatné cirkevné spoločenstvá, ktoré združuje Ekumenická rada cirkví so sídlom

¹⁷³ Tamtiež, s. 89-90.

¹⁷⁴ Tamtiež, s. 90.

v Ženeve, je encyklika veľkým obohatením pre Cirkev a jej jednotu. Príkladom toho, že postrehy jednotlivých cirkevných spoločenstiev boli pozitívne je anglikánska cirkev a jej predstavitelia, ktorí si všimli pasáž hovoriaca o všetkých cirkvách ako objekte ustavičnej reformácie a obnovy. Na dlhú cestu vývoja a jednoty upozorňujú aj bratia evanjelických cirkví metodistov a valdencov. S veľkým ohlasom prijala encykliku aj pravoslávna cirkev. Autori vyjadrujú potrebu dúfania, že Pán Boh dá veľa milosti na uskutočnenie tohto významného kroku v dejinách cirkví. Takouto milosťou by bol aj nový ekumenický koncil, z čoho by bolo možné badať ďalšiu snahu o uskutočnenie jednoty medzi všetkými cirkvami.¹⁷⁵

3.1 Pápežské rady

Druhý vatikánsky koncil spôsobil zlom nielen vo vzťahoch Rímskokatolíckej cirkvi s inými kresťanskými a nekresťanskými spoločenstvami, ale nadviazal aj nové vzťahy a kontakty s neveriacimi. Boli zriadené tri rady pôsobiace na troch rovinách.

Prvou radou bola *Pápežska rada pre napomáhanie jednoty kresťanov*, ktorá bola zriadená na rovine vzťahov medzi kresťanmi. Bol jej zverený dialóg medzi katolíkmi a inými kresťanmi. Počiatky rady sa datujú do obdobia pred Druhým vatikánskym koncilom, keď Pápež Ján XXIII. vydal dňa 5. júna 1960 motu proprio *Superno Dei nutu*, ktorým založil Sekretariát pre jednotu kresťanov, ktorého úlohy a poslanie definoval takto: „*Aby sme zvláštnym spôsobom ukázali našu lásku a našu dobrú vôľu voči tým, ktorí nosia Kristovo meno, ale sú odlúčení od tejto Apoštolskej stolice, a aby sme im umožnili sledovať prácu koncilu a ochotnejšie nájsť cestu k dosiahnutiu onej jednoty, o ktorej Ježiš prosil svojho nebeského Otca, zriadili sme tento zvláštny úrad alebo sekretariát.*“¹⁷⁶ Do čela sekretariátu povolal jezuitu Augustína Beu a povýšil ho do kardinálskeho zboru. Úlohou sekretariátu bolo udržiavať osobný a vecný kontakt s nekatolíckymi cirkvami a ich reprezentantmi, ako aj udržiavať dialóg s neveriacimi. To sa neobyčajne schopnej a láskavej osobnosti A. Beu podarilo tak dobre

¹⁷⁵ STANČEK, I. a BURIKOVÁ, A. Fenomén ekumenizmu. Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka Spišská Kapitula. 2002. s.58.

¹⁷⁶ PESCH, O. H. *Druhý vatikánsky koncil 1962-1965. Příprava – průběh - odkaz*. Praha : Vyšehrad, 1996, s. 73.

a rýchlo, že si nekatolíci v sekretariáte podávali dvere.¹⁷⁷ Sekretariát pre jednotu kresťanov pracoval pod týmto menom do roku 1988.

Pápež Ján Pavol II., nadväzujúc na prácu sekretariátu, zriadil apoštolskou konštitúciou **Pastor Bonus**. Pápežskú radu pre napomáhanie jednoty kresťanov, pretože, ako tvrdí ten istý koncil, *"Do spoločnosti cirkvi sú plne začlenení tí, ktorí majú Ducha Kristovho, prijímajú celé jej zriadenie a všetky prostriedky spásy v nej ustanovené a v jej viditeľnom organizme sa totiž s Kristom, ktorý ju skrze Najvyššieho veľkňaza a biskupov riadi, spájajú zväzkami vyznania viery, sviatostí a cirkevného riadenia, ako aj spoločensva"*¹⁷⁸. V článku trinásť apoštolskej konštitúcií pápež Ján Pavol II. hovorí o dôvode vzniku týchto dikastérií: „Mali sme v úmysle to, aby sa dávne dikastéria a inštitúcie Rímskej kúrie stali súčasťami na dosahovanie vlastných cieľov, na ktoré sú stanovené, čiže aby mali účasť na úlohách riadenia, jurisdikcie, ako aj vykonávania. Preto boli oblasti činnosti týchto dikastérií navzájom vhodnejšie rozdelené a presne označené“. Cieľom bolo, aby sa úloha týchto inštitúcií stala užitočnejšia a plodnejšia. (PB 13).

Hlavnou úlohou *Pápežskej rady na podporu jednoty kresťanov* je teda znovunastolenie jednoty medzi kresťanmi skrze ekumenickú činnosť. Pri rade pracuje Komisia pre výskum a prerokúvanie vecí, ktoré sa týkajú židov z náboženského hľadiska; riadi ju ten istý predseda rady (porov. PB 138). Činnosti rady je možné zhrnúť do týchto oblastí:

- Starostlivosť o dekréty Druhého vatikánskeho koncilu vzťahujúce sa na ekumenizmus a na ich uvádzanie do života,
- Správny výklad a vykonávanie zásad o ekumenizme,
- Spájanie a koordinovanie činností katolíckych zhromaždení napomáhajúcich jednote kresťanov, tak na národnej ako aj medzinárodnej úrovni, a dozor na ich podujatia,
- Starostlivosť o vzťahy medzi bratmi z iných cirkví a náboženských spoločností, ktoré ešte nemajú plné spoločenstvo s katolíckou cirkvou, vedenie dialógu a

¹⁷⁷ Porov.: PESCH, O. H. c *Druhý vatikánsky koncil 1962-1965*. s. 73.

¹⁷⁸ Oficiálna stránka katolíckej cirkvi na Slovensku. *Apoštolská konštitúcia Pápeža Jána Pavla II. PASTOR BONUS – 1996*. URL: <http://www.kbs.sk/?cid=1117279058>. [cit. 2012-06-20]. (Ďalej len PB).

rozhovorov na podporu jednoty medzi cirkvami za pomoci znalcov, ktorí sú hlboko vzdelaných v teologických náukách,

- Vysielanie katolíckych pozorovateľov na kresťanské zhromaždenia, povolávanie pozorovateľov iných cirkví a ekleziálnych spoločností na katolícke zhromaždenia, kedykoľvek sa to považuje za vhodné (porov. PB 135 – 136).

Druhá rada, ktorej úloha spočíva dialógu medzi katolíkmi a veriacimi nekresťanmi má názov *Pápežská rada pre dialóg medzi náboženstvami*. V roku 1964 ustanovil Pavol VI. *Sekretariát pre nekresťanov*, ktorý bol takisto transformovaný apoštolskou konštitúciou Pastor Bonus na Pápežskú radu pre dialóg medzi náboženstvami. V dokumente sa píše, že rada podporuje a riadi vzťahy s členmi a skupinami náboženstiev, ktoré sa neradia pod meno kresťanské a ktoré akýmkoľvek spôsobom majú náboženský zmysel. Rada vyvíja činnosť, aby sa vhodne viedol dialóg so stúpenkami iných náboženstiev, rozvíja aj iné vzťahy a napomáha, aby sa vzájomne poznali a vážili a spoločnou prácou podporovali dôstojnosť človeka a jeho duchovné a mravné dobrá. Keď si to vyžaduje predložená téma, pri vykonávaní vlastnej úlohy má postupovať po konzultácii s Kongregáciou pre náuku viery, ak treba s Kongregáciou pre východné cirkvi a Kongregáciou pre evanjelizáciu národov (porov. PB 159 – 161).

V poradí tretia rada bola zriadená na rovine vzťahov medzi kresťanmi a neveriacimi, nazýva sa *Pápežská rada pre dialóg s neveriacimi*. Z názvu vyplýva, že rada vedie dialóg s neveriacimi. Svoje počiatky má v *Sekretariáte pre dialóg s neveriacimi*, ktorý vznikol v septembri 1963 listom Pavla VI. *Quod apostolici* poslaným kardinálovi Tisserantovi. Pápež Ján Pavol II. ho neskôr apoštolskou konštitúciou Pastor Bonus transformoval na pápežskú radu, ktorá hovorí o poslaní a programe rady v nasledovných článkoch. Pápežská rada pre dialóg s neveriacimi prejavuje pastoračnú starostlivosť cirkvi voči tým, ktorí neveria alebo nevyznávajú žiadne náboženstvo. Napomáha štúdiu ateizmu, ako aj nedostatku viery náboženstva a skúma ich príčiny a následky vo vzťahu ku kresťanskej viere s úmyslom poskytovať vhodnú pomoc pastoračnej činnosti, hlavne prispievaním katolíckych študijných inštitútov. Rada sa snaží udržiavať dialóg s ateistami a neveriacimi, kedykoľvek súhlasia s úprimnou spoluprácou; o túto otázku sa zaujíma na zhromaždeniach prostredníctvom skutočných znalcov (porov. PB 163 – 165).

4. ZÁVER

Vybraná téma diplomovej práce Rímskokatolícka cirkev a ekumenické hnutie od Druhej svetovej vojny po pontifikát Jána Pavla II. je značne široká. Pri jej spracovaní som použil veľké množstvo kníh. Obsiahnuť ju na stranách diplomovej práce si vyžadovalo spracovanie publikácií a výber relevantných informácií, aby bol možný jednoduchý popis udalosti. Táto práca nemala za cieľ vyčerpávajúco riešiť problematiku vzťahov Rímskokatolíckej cirkvi a ekumenického hnutia, ale z jedného uhla pohľadu naň poukázať, a to z uhla ekumenizmu Rímskokatolíckej cirkvi a kresťanských cirkvi.

Táto práca poukazuje význam ekumenizmu. Kresťanstvo bez ekumény by ani nemohlo byť kresťanstvom, pretože byť kresťanom znamená byť nasledovníkom Pána Ježiša, byť poslušný jeho slovám. Pán Ježiš sám túžil po jednote „*aby všetci boli jedno*“ (Jn 17,21). Uvedomil som si, že proces hľadania spoločnej cesty nie je ľahký, ale za to potrebný. Je nepochybné, že ekumenizmus si vyžaduje mnoho síl, času, dobrej vôle, vzájomného rešpektovania, pokoja, porozumenia a lásky. Páči sa mi myšlienka vyjadrujúca, že jednota je dar, o ktorý treba prosieť Boha. Biblia nás učí, že máme byť svetlom a soľou v našich rodinách, farnostiach, kresťanských spoločenstvách a vôbec kdekoľvek sme. Sme povinní hľadať to čo nás spája a nie to čo nás rozdeľuje. Je nepochybniteľnou pravdou, že ekumenizmus od Druhého vatikánskeho koncilu urobil obrovský krok vpred, otvoril nám naplno dvere ekumenickej spolupráce. V dokumente *Ut unius sint* sa píše, že jednota kresťanov je možná aj po toľkých nedorozumeniach, ktoré prispeli k historickým rozkolom, pokiaľ si budeme pokorne vedomí, že sme zhrešili proti jednote, a budeme presvedčení o potrebe svojho obrátenia.

V tejto diplomovej práci som analyzoval vzťahy Rímskokatolíckej cirkvi a ekumenického hnutia od Druhej svetovej vojny po pontifikát Jána Pavla II. Za cieľ som si stanovil teoreticky popísať činnosť resp. nečinnosť Rímskokatolíckej cirkvi v otázke ekumenizmu a dosiahol som ho takto. Najprv som definoval pojem ekumenizmu, ekumenické hnutie a jeho zrod. Predstavil som inštitúcie pôsobiace vo svete ekumenizmu a usilujúce sa o viditeľnú jednotu kresťanských cirkví. Následne som popísal jednotlivé pontifikáty, ich predstaviteľov v období po druhej svetovej vojne po

pontifikát Jána Pavla II. V tretej kapitole som sa zaoberal prípravou, priebehom Druhého vatikánskeho koncilu a dokumentmi, ktoré ovplyvnili otázku ekumenizmu, ktoré boli vydané počas, ale i po koncile. Týmto som dospel k záverom, ktoré zhrniem do nasledujúcich riadkov.

Pri analýze jednotlivých pontifikátov a predstaviteľov katolíckej cirkvi po druhej svetovej vojne som zistil, že pontifikát pápež Ján XXIII. bol síce jeden z kratších, no ovplyvňujúci nielen cirkev, ale aj celý svet. Jeho epocha priniesla úctu a dôveru a otvorila cestu naširoko do Vatikánu k Apoštolskému Stolcu. Ján XXIII učinil pre cirkev a pre jednotu kresťanov veľmi veľa a jeho pontifikát znamenal zásadný obrat v cirkevných dejinách. Sa vôbec svojimi zvykmi a vzťahom k svojmu okoliu líšil od svojich predchodcov. Ján XXIII. videl v jednote kresťanov zmysel ľudských dejín sa stal prvým nositeľom Balzanovej ceny mieru 1963, zvolal Druhý vatikánsky koncil. Najväčší prínos pápeža Jána XXIII. k zachovaniu svetového mieru je jeho mierová encyklika s názvom *Pacem in terris*, vyzýva na mier a dialóg medzi katolíkmi a všetkými veriacimi i neveriacimi. Prvýkrát bol takýto pápežský dokument adresovaný „všetkým ľuďom dobrej vôle“, teda aj nekatolíkom a nekresťanom.

V prospech ekumenických vzťahov sa podieľal pápež Pavol VI., keď krokom k ekumenizmu bolo usporiadanie stretnutia s hlavou anglikánskej cirkvi, s carihradským ekumenickým patriarchom a návštevy sovietského prezidenta Podgorného v rokoch 1966 a 1967. Vrcholom pontifikátu Pavla VI. bolo vydanie encykliky *Populorum progressio*, ktorej obsah znamenal pre cirkev doposiaľ nevídanú sociálnu angažovanosť.

Ján Pavol II. a jeho encyklika *Ut unum sint* má veľký význam pre jednotu cirkvi a snaží sa podporiť všetkých, ktorí hľadajú jednotu. Svätý otec v nej naliehavo opakuje výzvu k jednote. Svojimi nespočetnými misijnými cestami po celom svete vniesol do pápežského úradu misionárskeho ducha lásky, dobroty a humanity, ktoré prospela ekumenizmu.

Druhý vatikánsky koncil bol významnou udalosťou v dejinách cirkvi, pretože formuloval vzťah katolíckej cirkvi k iným kresťanským cirkvám a nekresťanským náboženstvám. Druhý vatikánsky koncil zvolal pápež Ján XXIII., uskutočnil sa v rokoch 1962 – 1965 a bol dvadsiaty prvým všeobecným ekumenickým koncilom Rímskokatolíckej cirkvi. S Druhým vatikánskym koncilom sa katolícka cirkev nezvratne

zaviazala nastúpiť na cestu hľadania ekumény. Koncil nestanovil čas, kedy má nastať zjednotenie. Čo je hlavné otvorila sa cesta dialógu. Koncil spôsobil zlom vo vzťahoch Rímskokatolíckej cirkvi s inými kresťanskými, nekresťanskými spoločenstvami, a nadviazal aj nové kontakty či vzťahy s neveriacimi.

Po otvorení ekumenického dialógu po Druhom Vatikánskom koncile boli zriadené tri pápežské rady, ktorých zriadenie a pôsobenie prispelo k zlepšeniu komunikácie a vzťahov. Takou radou je napríklad aj Pápežská rada pre napomáhanie jednoty kresťanov, ktorej hlavnou úlohou je znovunastolenie jednoty medzi kresťanmi skrze ekumenickú činnosť. Nech dá Boh, aby spolupráca medzi jednotlivými cirkvami a cirkevnými spoločnosťami sa mohla naďalej prehĺbovať. Je to na každom z nás!

5. ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

- BEŇO, A. J. *II. Vatikánsky koncil 1962-196*. Nitra: Vydavateľstvo rodina, 1992. 158 s. ISBN 80-900510-4-9.
- BLET, P. *Pius XII. a druhá svetová vojna podľa vatikánskych archívov*. Bratislava: Kalligram, 2002. 285 s. ISBN 80-7149-464-X.
- BÜHLMANN, W. *Jan XXIII. Zápas za budúcnosť cirkve*, Vyšehrad, 1997. 141 s. ISBN 80-7021-2187.
- CARNAHAN, A. *The Vatican : the story of the Holy city*, London: Odhams Press, 1950. 160 s. ISBN 2202842.
- Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1968, I. diel, 342 s.
- Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu*. Rím : Slovenský ústav sv. Cyrila a Metoda, 1970, II. diel, 349 s.
- DRÁB, P. *Ekumenizmus na Slovensku*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 1998. 218 s. ISBN 80-7165-116-8.
- DRÁB, P. *Kresťania v dialógu. Príspevok k budovaniu sveta porozumenia*. Košice: Vydavateľstvo a tlač: Tlačiareň Kušnir, 2008. 177 s. ISBN 978-80-970050-8-5.
- Druhý vatikánsky koncil.: *Unitatis Redintegratio*, dekrét o ekumenizme. Trnava: SSV, 1993. 24. čl.
- DZIWISZ, S. *Život s Karolom. Rozhovor s Gianom Francom Svidercoschim*. Trnava: spolok svätého Vojtecha, 2007. 257 s. ISBN 978-80-716266-1-9.
- Encyklika Jana XXIII. *Pacem in teris – Mír na Zemi*, Rím: Nakladatelství Vyšehrad v Praze, 1969. 70. s.
- Encyklika PAVLA VI.: *Eclesian suam*, ako má Cirkev plniť svoje poslanie v prítomnosti. Rím 1968, slov. preklad.

FILKORN, E. *Ján XXIII. pápež pokoja a lásky*. Ontario Canada: Slovenskí jezuiti, 1968. 288 s. ISBN X220.

FRIEDLÄNDER, S. *Pius XII. a tretí ríše*. Praha: Nakladateľství Svoboda, 1967. 199 s. ISBN 25-094-67.

GRIGULEVIČ, I. R. *Papežství 20. Století*. Praha: Svoboda, 1981. 319 s.

HAMPE, J. Ch. *Ende der Gegenreformation?* Kreuz -Verlag, Stuttgart-Berlin, 1964.

CHICK, J. *Smokescreens*, China, California: Chick Publications Inc, 1983. 91 s. ISBN-13: 978-0937958148.

JÁN PAVOL II. *Novo millennio ineunte*. Trnava: Spolok Svätého Vojtecha, 2001. 86 s. ISBN 80-7162-345-8.

JÁN PAVOL II. *Ut unum sint*. Trnava : SSV, 1996, 126 s. ISBN 80-7162-148-X.

JAN PAWEL II, *Przemówienie z inauguracji pontyfikatu 22 października 1978*, tlač L'Osservatore Romano, 23. Oktobra 1978.

JEDIN, H. *Malé dějiny koncilů*. Praha: Česká katolická Charita, 1990. 145 s.

JOHANNES XXIII. *Leben und Werke. Eine dokumentation in text und bild herausgegeben von der " Herder – Korrespondenz*. Freiburg i. Br. 1963. ISBN B005NXAVH6.

JURKO, J. *O dokumentoch druhého vatikánskeho koncilu*. Bardejov : Vydavateľstvo Ing. Štefánia Beňová –Bens, 2000. 163 s. ISBN 80-88998-09-3.

KATUŠČÁK, D. *Ako písať vysokoškolské a kvalifikačné práce*. Bratislava: Stimul, 1998. 119 s. ISBN 80-85697-82-3.

Kolektív autorov: *Malý teologický lexikón*. Bratislava: Cirkevné nakladateľstvo 1989. 510 s. ISBN 80-85128-37-3.

KUMPF, A. *Pastýr a kormidelník, Životopis Sv. otce Jana XXIII.*, Praha: Nakladatelství lidová demokracie, 1968. 112 s. ISBN cs-33-232-68.

MACÁK, D. *Mesto tolerancie a ekumenický dialóg*. Prešov: Vydavateľstvo Pepress, 2009. 66.s. ISBN 978-80-89089-89-5.

MIKLUŠČÁK, P. *Sloboda kresťana v Cirkvi*. Prednáška na Fóre kresťanských inštitúcií v Bratislave 7. 11. 1998.

MOLINARI, F. *I peccati di papa Giovanni*. Torino: Marietti, 1979. 258 s. ISBN B005WW1NMA.

MOSKWA, J. *Pápež, ktorý zmenil svet*. Bratislava: Ikar, 2005. 407 s. ISBN 8055110867.

Pápežská rada pre napomáhanie jednoty kresťanov: *Direktórium na vykonávanie princípov a noriem o ekumenizme*. Trnava: Spolok Svätého Vojtecha, 1994, 156 s. ISBN 80-7162-076-9.

PESCH, O. H. *Druhý vatikánský koncil 1962-1965. Příprava – průběh – odkaz*. Praha : Vyšehrad, 1996. 435 s. SBN 80-7021-194-6.

RENDINA, C. *Příběhy papežů. Dějiny a tajemství. Životopisy 265 římských papežů*. Volvox Globator, 2005. 716 s. ISBN 80-7207-574-8.

Sekretariát pre jednotu kresťanov, In: *Vo svetle blahozvesti*. Trnava: Dobrá kniha, 1985. 269 s. ISBN 0919865046.

SKALICKÝ, K. *Ekumenizmus na Druhom vatikánskom koncile*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1997. 134 s. ISBN 80-7192-164-5.

STANČEK, L. a BURIKOVÁ, A. *Fenomén ekumenizmu*. Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka Spišská Kapitula. 2002. 89 s. ISBN: 80-7142-101-4.

STANČEK, L. *Prognóza ekumenizmu*. In: Vybrané teologické témy medzinárodného ekumenického dialógu. Košice. Vydavateľstvo Michala Vaška. 2009. 85 s. ISBN 978-80-8084-482-0.

Sväté písmo. Tmava : SSV, 1996, 2623 s. ISBN 80-7162-152-8. ISBN 086516-335-9.

SZULC, T. *Jan Pavel II. Životopis*. Praha: Tok, 1995. 390 s. ISBN 9788090200807.

TOMEK, P. *Ekumenický rozmer cirkvi*. Banská Bystrica – Badín : Vrícko, 1998. ISBN 80-967862-2-9.

VRAGAŠ, Š. *Základné otázky sociálneho učenia Cirkvi*. Bratislava : RK CMBF UK, 1996. 173 s. ISBN 80-8869-6135.

ZÁRECKY, Š. a kol. autorov. *Jeho meno bolo Ján*. Životopis, dielo a mierová encyklika Pacem in terris Jána XXIII. Tmava: Spolok sv. Vojtecha. 1983. 136 s.

WALTER, O. *Pius XII Leben und Persönlichkeir*. Olten Switzerland: Cppyright by Otto Walter Limited, 1939. 244 s. ISBN B003KS4GF4

Internetové pramene

World Council of Churches, URL: <<http://www.oikoumene.org/en/home.html>> [cit. 2012-06-16].

Slovník cudzích slov (online)

URL: <<http://slovníkcudzichslov.eu/index.php?word=diakonia>> [cit. 2012-04-01].

Oficiálna stránka katolíckej cirkvi na Slovensku. *Apoštolská konštitúcia Pápeža Jána Pavla II. PASTOR BONUS – 1996*. URL: <<http://www.kbs.sk/?cid=1117279058>> [cit. 2012-06-20].

Ekumenická rada cirkví na Slovensku. *Ekumena*. URL: <http://www.ekumena.sk/Hlavna_stranka/ekumena.htm> [cit. 2012-06-20].

JÁN XXIII., *Superno Dei nutu*. 1960.

URL: <http://www.vatican.va/holy_father/john_xxiii/apost_letters/documents/hf_j-xxiii_apl_19600605_superno-dei_lt.html> [cit. 2012-04-18].

Wikipédia. *Pius XII*. URL: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Pius_XII> [cit. 2012-2-10].

Wikipédia. *United Jewish Appeal* URL:

<http://en.wikipedia.org/wiki/United_Jewish_Appeal> [cit. 2012-03-19].

Spišská Katolícka Charita. *Pavol VI., pápež*. In: URL:

<<http://caritas.sk/index.php?Doc=133>> [cit. 2012-03-26].

Oficiálna stránka obce Milpoš. In: URL:

<http://www.milpos.sk/Dokumenty/Ostatne/Zivotopis_Jan_Pavol_II.pdf> [cit. 2012-03-12]. 15.s

Vatikánsky rozhlas. *Spomienka na pontifikát ctihodného pápeža Jána pavla II*. In:

URL: <<http://www.oecumene.radiovaticana.org/slo/Articolo.asp?c=481816>> [cit. 2012-03-30].

URL: <<http://encyklopedia.sme.sk/c/3822050/pacem-in-terris-papeza-jana-xxiii>> [cit. 2012-03-19]

URL: <<http://www.evanjelic.sk/node/206>> [cit. 2012-6-16].

URL: <<http://www.panovnici.cz/jan-XXIII>> [cit. 2012-4-25].

URL: <<http://www.zosity-humanistov.sk/2002/11/dvojity-papez-jan-xxiii>> [cit. 2012-03-12].

URL: <www.diakon.sk/ine/papezi/pavol6.html> [cit. 2012-03-12].

Summary

Římskokatolická církev a ekumenické hnutí od konce II. světové války do konce pontifikátu Jana Pavla II.

The Roman catholic church and the ecumenical movement since the end of world war II. until the end of the pontificate of John Paul II.

Bc. Peter Liba

This paper describes Roman Catholic Church and the ecumenical movement since the end of World War II until the end of the pontificate of pope John Paul II. Author is pointing to the issue of Roman Catholic Church and the ecumenical movement in this period of time. Further more author discusses the definition of ecumenical movement, its development and World Council of Churches. In the content, there are described different pontificates and their impact on ecumenism. In the third chapter, author describes the preparation and the process of II. Vatican Council and the written documents that affect ecumenical relationships among the christian churches. The main goal of this thesis is to emphasize the importance of good ecumenical relationships.